

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

Kvalitativní studie prožívání vazby mladistvými obviněnými

Diplomová práce

Jméno autora: Monika Valihrachová

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Hála

Datum odevzdání práce: 24. 5. 2010

A Qualitative Study of Arrests as Perceived by Accused Juveniles

Summary:

Juvenile crime and juvenile criminals are the focus of one key area of society. Criminal acts are committed by youth especially in big towns and cities and they are accompanied by increasing manifestations of aggression. The number of juvenile crimes committed under the influence of narcotics and psychotropic substances continues to rise.

There was an important moment when a specific law, no. 218/2003 Sb. Which regards the responsibility of juveniles for unlawful acts and also the judicial system concerning youth, was enacted. Juveniles perceive imprisonment on a significantly worse scale than adults do. Therefore, it is quite possible to influence juveniles in a more positive way by means of a suitable penological and pedagogical approach. Placing juveniles under arrest, their eventual conviction and their eventual imprisonment and confinement is the last solution.

This thesis focuses on the research of how juveniles perceive their arrest as they within the Czech prison system. The data was gained by means of the qualitative research method with the use of a half-standardized interview. These interviews took place with ten men, who spent time under arrest as juveniles or young adults (up to 26 years of age).

The goal of the diploma thesis was to map the situation of the arrest solution problems due to juvenile criminal activities, to answer some research questions and to eventually offer an optimized solution. These goals have been reached.

The findings of this thesis can be beneficial for everybody who deals with the problems of juvenile crime and juvenile criminals. The recorded interviews, which describe the cause, the progress and the results of crime and criminals, as well as the execution of the arrests are of particular importance.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Kvalitativní studie prožívání vazby mladistvými obviněnými vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě / v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích, 24. 5. 2010

Monika Valihrachová

Poděkování

Velmi bych chtěla poděkovat všem, kteří při mně stáli, podporovali mě a vytvářeli mi zázemí pro napsání této diplomové práce. Speciálně bych chtěla poděkovat PhDr. Jaroslavu Hálovi za jeho ochotu vést moji práci, za odborné konzultace, cenné připomínky a pochopení. Poděkování patří také Domu sv. Pavla v Českých Budějovicích za otevřený postoj a umožnění provedení výzkumu.

Obsah

Úvod	7
1 Současný stav	8
1.1 Vymezení pojmů	8
1.2 Faktory ovlivňující vznik delikventního chování	10
1.2.1 Biologické teorie	10
1.2.2 Psychologické teorie	11
1.2.3 Sociálně orientované teorie	13
1.3 Struktura kriminality mladistvých	15
1.3.1 Česká republika.....	15
1.3.2 Evropa	18
1.4 Právní předpisy vztahující se k výkonu vazby mladistvých	20
1.4.1 Listina základních práv a svobod	20
1.4.2 Zákon o výkonu vazby	21
1.4.3 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže	22
1.5 Psychosociální pohled na výkon vazby	28
1.5.1 Funkce trestu	28
1.5.2 Umístění do vyšetřovací vazby	29
1.5.3 Psychosociální dopady	29
1.5.4 Posttraumatická stresová porucha	31
1.5.5 Vyšetřování a výslech	32
1.5.6 Stigmatizace a adaptace na propuštění	32
1.6 Nové možnosti náhrady vazby u mladistvých - Německo	34
1.6.1 Frostenwalde	35
2 Cíl práce	37
2.1 Cíl práce	37
3 Metodika	38
3.1 Metodický postup	38
3.2 Charakteristika souboru	38

4 Výsledky	40
4.1 Pilotní rozhovor - Lukáš	40
4.2 Šimon	45
4.3 Michal	49
4.4 Aleš	53
4.5 Marek	56
4.6 Petr	61
4.7 Radek	64
4.8 Martin	68
4.9 Karel	72
4.10 Miloš	76
5 Diskuse	80
6 Závěr	90
7 Seznam použité literatury	91
8 Klíčová slova	97
9 Přílohy	98
Seznam příloh	
9.1 Příloha č. 1: Statistiky	
9.2 Příloha č. 2: Časový rozvrh dne ve vazební věznici	
9.3 Příloha č. 3: Výkon vazby - práva a povinnosti	

Úvod

Kriminalita mladistvých je často diskutovaným tématem. Jedná se o oblast, která v lidech vzbuzuje mnohé emoce a to zejména po zveřejnění spáchaných trestných činů zvláště brutálním způsobem.

Mění se společnost a s ní i počet a struktura páchaných trestných činů. Faktory ovlivňující možný vznik delikventního chování jsou velmi rozmanité, některé se ale velmi často opakují. Rodinné vazby se omezují zejména na nejbližší rodinu, dochází k rozpadu rodin, výchova se přesouvá na školská a volnočasová zařízení, dochází ke snižování autority dospělých, zvyšuje se dostupnost návykových látek, mladiství hledají přijetí u různých závadových skupin a mnoho dalšího. Na druhé straně vznikají nízkoprahová zařízení, která se specializují na konkrétní skupiny osob. Umožňují dětem a mladistvým, nejen ze sociálně slabých rodin, účastnit se zdarma kvalitních volnočasových aktivit, tím si zvyšovat zdravé sebevědomí a získávat nové kompetence. Cílem je předcházení nebo alespoň zmírňování delikventního chování jedinců.

Ne vždy se to podaří. Pak mohou tito jedinci skončit ve vězení, nejdříve ve výkonu vazby a následně i ve výkonu trestu odnětí svobody. Samotné obvinění a následné uvěznění přináší řadu negativních jevů a velmi silný tlak na psychiku mladého člověka. Na druhou stranu má ale i své pozitivní stránky - mladistvý je vytržen z nevhodného prostředí, nemůže pokračovat v páchání trestné činnosti a je k dispozici všem odborným pracovníkům věznice. Mladistvý je ve svém věku ještě poměrně ovlivnitelný a tvárný, a k tomu je třeba přihlídnout při vytváření denního plánu v zařízeních pro výkon vazby. Nemusí být zdůrazňováno, že umístění v těchto zařízeních by mělo být zvoleno pouze v krajních případech.

Cílem práce je shrnout tuto problematiku, popsat kladné a záporné stránky této oblasti a nalézt vhodná východiska. Budu čerpat z dostupných informací týkajících se výkonu vazby mladistvých a zejména z provedeného kvalitativního výzkumu osob, které se nacházely ve výkonu vazby.

1 Současný stav

Kriminalita mladistvých se během uplynulých let stala masovým jevem v mnoha rozvinutých státech. Páchané trestné činy se odehrávají zejména ve velkých městech a doprovází je zvyšující se projevy agrese. Tato trestná činnost je páchána zejména osobami žijícími v sociálně slabých rodinách či členy sociálně vyloučených komunit. Je třeba přihlídnout i k páchání trestné činnosti pod vlivem návykových látek (MVČR, 2008).

Co se týče statistických údajů, bylo v roce 1998 obviněno 264 mladistvých (254 mužů a 10 žen), podmíněčně propuštěno bylo 90 osob (89 mužů a 1 žena) a odsouzeno bylo 163 mladistvých (158 mužů a 5 žen). Stav odsouzených mladistvých činil ku celkovému stavu odsouzených 1,09 %. Oproti tomu v roce 2008 bylo 61 obviněných mladistvých (58 mužů a 3 ženy), podmíněčně propuštěno bylo 70 osob (69 mužů a 1 žena) a odsouzeno bylo 152 mladistvých (148 mužů a 4 ženy). Stav odsouzených mladistvých činil ku celkovému stavu odsouzených 0,84 %. Došlo tedy ke snížení počtu obviněných mladistvých, bylo méně podmíněčně propuštěných a stav odsouzených byl téměř stejný, poměr mladistvých odsouzených ku celkovému stavu se snížil. Z těchto dat však nelze vyvozovat žádné závěry týkající se vývoje kriminality mladistvých (VS ČR, 2004).

1.1 Vymezení pojmů

Pro lepší porozumění následujícímu textu je třeba si definovat určité pojmy, které se v práci objevují.

Delikvence - zahrnuje veškeré typy jednání, které porušují sociální normy chráněné právními předpisy a to včetně přestupků. Synonymem je delikventní chování.

Kriminalita - jedná se o množinu všech trestných činů definovaných zákonem spáchaných kýmkoliv a to i osobou, která není trestně odpovědná. Označujeme ji také jako skutečnou kriminalitu (Matoušek, 2003).

Mladistvý - jedná se o pojem vymezený zákonem, který je významný pro určení trestní odpovědnosti a z toho vyplývajících jevů. Označujeme jím osobu, která v době spáchání provinění dovršila patnácti let, ale nedosáhla osmnácti let věku.

Mládež - tento pojem zahrnuje mladistvé, ale i děti ve smyslu osob mladších patnácti let (Zákon č. 218/2003 Sb.).

Obviněný - jedná se o osobu podezřelou ze spáchání trestného činu, proti které bylo zahájeno trestní stíhání (Zákon č. 141/1996 Sb.).

Osoba blízká věku mladistvého - je rozdílně definovaná. Většinou se jedná o osobu, která spáchala trestný čin mezi 18. a 21. rokem věku a která má v systému trestního práva postavení dospělého, ale existují zde možnosti zmírnění jejího postavení zejména v oblasti sankcí a za určitých okolností na ni může být aplikována právní úprava pro mladistvé. Bývá tak označována kategorie mladých dospělých, avšak tento termín není uveden v zákoně (Kuchta, 2005).

Provinění - jedná se o čin spáchaný mladistvým, který je u dospělých hodnocen jako trestný čin.

Protiprávní čin - jedná se o čin definovaný zákonem, u mladistvých je označován jako provinění, u dětí jako čin jinak trestný (Zákon č. 218/2003 Sb.).

Riziková mládež - jedná se o mládež se zvýšeným rizikem sociálního selhání (kriminální chování, sebevražedné jednání, předčasné ukončení povinného vzdělávání, nezaměstnanost, těhotenství před dosažením zletilosti, závislost na návykových látkách, patologické hráčství a to vše jednotlivě či kombinovaně). Tyto osoby mají dispozice k delikventnímu chování, ke vzniku závislosti (drogy, alkohol, výherní automaty), k členství v extremistických skupinách či náboženských sektách.

Stigmatizace - jedná se o označení negativní nálepkou neboli „ocejchování“ (Matoušek, 2003).

Vazba (ve smyslu vzetí do vazby) - obviněný může být vzat do vazby, pokud existují důvodné obavy, že uprchne či se bude skrývat a tím vyhýbat trestu, že bude mařit vyšetřování ovlivňováním dalších osob, či že bude v trestné činnosti pokračovat (Zákon č. 141/1996 Sb.).

1.2 Faktory ovlivňující vznik delikventního chování

Některé faktory jsou pro období dětství a dospívání specifické nebo hrají významnější roli než v dalších obdobích života. Jedná se zejména o specifika úzce související s psychickým, sociálním a mravním vývojem jedince. V tomto období dochází také ke snižování vlivu rodiny a posilování vlivu vrstevníků a subkultur mládeže, s čímž souvisí i způsob trávení volného času..

Vzniklo mnoho kriminologických teorií, které se zabývaly příčinami kriminality mládeže. Jednalo se zejména o teorie biologické, psychologické či sociální (Kuchta, 2005).

V současnosti se vychází zejména z koncepce holistického pojetí člověka a to z bio-psycho-sociálního modelu (někdy se přidává také spirituálně-existenciálního), kde je rizikové a následně delikventní chování multifaktoriálně podmíněno a to jak vnitřními, tak i vnějšími faktory (Labáth, 2001).

Existují ale také další rozdělení, příkladem může být sociálně psychologický vývojový model vztahů mezi problémovým chováním a jeho determinantami, který vytvořili R. a S. Jessorovi a který zahrnuje čtyři bloky vzájemně souvisejících faktorů:

- a) demografické charakteristiky a charakteristiky sociální struktury,
- b) socializační vlivy,
- c) vnímané charakteristiky prostředí,
- d) osobnostní charakteristiky adolescentů (Macek, 2003).

1.2.1 Biologické teorie

Ústředním tématem biologických teorií je dědičnost. Systematické studium bylo započato ve dvacátém století Goddardovým genealogickým zkoumáním amerických rodin, kde se vyskytlo delikventní chování. Tato a další práce začaly brát v potaz dědičné faktory, ale viděly je spíše jako projev „vrozené slabomyslnosti“. S tímto souvisí i možné zhodnocení výzkumu jako rasistické, avšak delikvence je chování, které je velmi komplexně podmíněno. A dědičnost je jedním z faktorů, které ho ovlivňují. Vlohy samotné nevedou k vytvoření delikventního chování, ale zvyšují

pravděpodobnost, že budou mít na chování vliv i další činitelé. Například genetická dispozice může být zodpovědná za sníženou sebekontrolu či hyperaktivitu.

Dalším typem byla studie dvojčat. Novější studie se opírají oproti minulosti o velké populační vzorky. Výsledky byly tyto: shoda kriminálního chování je dvakrát až třikrát vyšší u jednovaječných dvojčat než u dvojvaječných, jednovaječná dvojčata jsou častěji zavírána do vězení než dvojvaječná dvojčata či ostatní lidé; čím podobněji byla dvojčata vychovávána, tím více se stíral rozdíl v kriminálním chování mezi jednovaječnými a dvojvaječnými dvojčaty. Oproti tomu Mednick na základě výsledků Christiansenova výzkumu tvrdí, že vlivy prostředí jsou o něco významnější než vlivy genetické zátěže.

Druhou klasickou metodou byla adopční studie (tzn. studie dětí, jež byly krátce po narození svěřeny adoptivním rodičům). Tyto výzkumy nepotvrdily existenci specifické dispozice pro určitý typ trestné činnosti (Matoušek, 2003). Ani další provedené adopční studie nepřinesly jednoznačně signifikantní výsledky o vlivu dědičnosti na kriminalitu, ale vyplýval z nich jeden poznatek - čím byly výzkumy metodologicky preciznější, tím více se stíraly rozdíly mezi zkoumanými skupinami (Kuchta, 2005). Závěrem bylo, že lepší sociální podmínky během dětství (bez ohledu na dědičnost) snižují kriminalitu adoptovaných dětí (Matoušek, 2003).

1.2.2 Psychologické teorie

Během posledních dvaceti let došlo k příklonu od ryze sociologicky orientovaných výzkumů k analýzám psychologické povahy. Je zřejmé, že ve vězeňské populaci je signifikantně vyšší počet jedinců s poruchami osobnosti než u netrestané populace, hovoří se zejména o disociální poruše osobnosti. Také bylo potvrzeno, že zejména pachatelé opakovaných násilných a sexuálně trestných činů se této trestné činnosti dopouštějí i v pozdějším věku, kdy kriminální aktivity ostatních delikventů spíše odeznívají (Kuchta, 2003).

Dle současných poznatků nebyla prokázána existence typických psychických charakteristik, které by předurčovaly jedince ke kriminálnímu chování. Na druhé straně existují studie, které potvrzují vyšší pravděpodobnost delikventního chování v důsledku vysoce rizikové kombinace určitých vlastností.

K těmto předpokladům patří:

- snížená úzkostnost (jedinec se bez obav pouští do nových a nejistých aktivit),
- zvýšená impulzivnost (preferování nových podnětů a akcí),
- nezávislost na odměně (jedinci je jedno, zda je chválen či nikoliv; nevádí mu tresty).

Následné kriminální jednání má často tyto znaky: sklon k bezprostřednímu uspokojování potřeb, sklon k subjektivizaci a relativizaci morálních a právních norem, pozměněné motivační pochody; např. přeskočení určitých fází rozhodování, nefunkční vnitřní zábrany, neutralizace důsledků jednání či bagatelizace způsobené újmy (Čírtková, 1998).

Světová zdravotnická organizace (dále jen WHO) a Americká psychiatrická asociace vytvořily klasifikace, které mají pomoci včas a správně diagnostikovat takové poruchy osobnosti, které vedou k pozdější kriminalitě. V Evropě se postupuje podle Mezinárodní klasifikace osobnostních poruch (dále jen ICD-10) vytvořené WHO. ICD-10 definuje disociální poruchy jako hluboce zakořeněné, dlouhodobé vzorce chování projevující se v rigidních reakcích na různé životní podmínky (ať už individuální či sociální). Toto jsou nejčastější projevy disociální poruchy:

- výrazná neschopnost vnímat pocity druhých, nedostatek empatie,
- výrazná nezodpovědnost a nerespektování sociálních norem a závazků,
- neschopnost uchování dlouhodobějších vztahů,
- velmi nízká frustrační tolerance a nízký práh agresivního chování,
- neschopnost pociťovat vinu, nepoučitelnost, neefektivnost uloženého trestu,
- sklon obviňovat druhé z vlastních chyb, racionalizace vlastního jednání,
- vysoká dráždivost vnějšími podněty (Kuchta, 2003).

S disociálním chováním souvisí také intelektová úroveň. Statistiky z výchovných a diagnostických ústavů zřetelně popisují nižší intelekt klientů oproti běžné populaci. To může následně podmiňovat i deficit sociálních dovedností, úroveň kultivovanosti a celkové zralosti. To vše ovlivňuje adaptabilitu jedince v prostředí, která je tímto

zhoršena a která může vyvrcholit selháváním v sociálních kompetencích (Labáth, 2001).

1.2.3 Sociálně orientované teorie

Tyto teorie vidí hlavní příčiny disociálního chování v sociální sféře jedince - zejména v rodině, vrstevnické skupině, ale i ve škole, společnosti a justici. Záleží tedy na míře a kvalitě socializace jedince. Do této oblasti spadá teorie kulturní deviace, teorie sociální kontroly a nálepkování (Labáth, 2001). Dále je to teorie podmíněného chování, teorie morálního vývoje, teorie sociálně-kognitivního učení, teorie anomie, teorie kulturního konfliktu, teorie sociálních vazeb, teorie reintegrativního zahanbení a další (Kuchta, 2005).

Není cílem práce popsat podrobně všechny teorie, přesto je vhodné se o některých zmínit více. Teorie kontroly zkoumá a popisuje kontrolní mechanismy, jejichž absence vede ke kriminálnímu chování. Nezabývá se otázkami příčin kriminality, ale otázkami, proč se daný jedinec zachová v určité situaci konformně, kdežto jiný spáchá trestný čin. Tato teorie vychází z premisy svobodné vůle člověka. Člověk, kterému chybí kontrolní mechanismy (ovlivněné integrací v rodině, příbuzenstvu, mezi vrstevníky, ve škole a dalších komunitách), je vystaven nebezpečí kriminálního selhání. Důležité je zde sociální prostředí, v němž se jedinec nachází a také jeho osobnostní předpoklady.

Další známou teorií je labeling (nálepkování, etiketizační přístup). Východiskem je myšlenka, že ten, kdo stanoví, co se stane trestným činem, ovlivňuje současně i to, kdo získá etiketu „kriminálníka“. Dalším východiskem je myšlenka, že člověk si vytváří svoji identitu na základě hodnocení druhých. Stále se ale jedná o výsledek sociálních interakcí. Stejně jako u většiny ostatních teorií se však výsledky nepodařilo empiricky prokázat. Některé části teorií se však dají použít při budování preventivních programů (Kuchta, 2005).

Nezpochybnitelný vliv má rodina. I ta nejlépe fungující rodina však nemůže zaručit, že se dítě bude vždy chovat prosociálně a nedelikventně. Pokud je ale dítě vychováváno v úplné rodině, v atmosféře rodičovského zájmu a respektu, s výchovou k nekriminálnímu chování, je zde předpoklad, že se dítě delikventnímu chování

vyhne (Matoušek, 1996). Sociální opora rodičů slouží jako slabý, ale konzistentní ochranný faktor proti vzniku problémového chování. Oproti tomu sociální opora vrstevníků může sloužit jako ochranný ale i rizikový faktor (Širůček, 2007).

V současnosti jsou v kriminologii akcentovány multifaktoriální směry, které předpokládají, že existuje více příčin, které se podílejí na vzniku delikventního chování. Na základě této myšlenky byly stanoveny obecné faktory mající vliv na delikvenci mládeže a to tyto:

- individuální zvláštnosti jedince, které jsou podmíněny geneticky, chorobou, duševní poruchou či osobnostními dispozicemi;
- narušená socializace v důsledku negativního působení sociálního prostředí, hlavně rodiny, také ale i školy, kulturního prostředí a různých subkultur;
- psychické zvláštnosti odvíjející se od věku jedince, projevy generačních protestů, odmítání autorit a vliv vrstevnické skupiny;
- demografické faktory;
- společenské změny, změny hodnotových orientací společnosti a mládeže;
- sociálně patologické jevy nižší závažnosti - např. alkoholismus a drogová závislost (sekundární rizikové faktory) korespondující s uvedenými příčinami kriminality mládeže (Kuchta, 2005).

1.3 Struktura kriminality mladistvých

V naší zemi se této problematice věnoval od 60. let 20. století zejména Výzkumný ústav kriminologický při generální prokuratuře a následně Ústav pro kriminologii a sociální prevenci, Výzkumný ústav penologický a po roce 1989 i řada odborníků jako např. Marešová, Matoušek, Kroftová a další (Jůzl, 2009).

Dá se říci, že do roku 2003 kriminalita mladistvých narůstala, ale od tohoto roku má kriminalita mírně sestupnou tendenci (Jůzl, 2009). Poklesl také podíl dětí a mladistvých k počtu všech pachatelů. K tomuto poklesu došlo zejména po nabytí účinnosti novely trestního zákona v roce 2002 a podruhé v roce 2004 po nabytí účinnosti Zákona č. 218/2003 Sb. Současný pokles výskytu kriminality dětí a mladistvých doložitelný statistikami lze však často zpochybnit a to např. daty z Prahy a výsledky viktimologických výzkumů. Samotné zvýšení počtu evidovaných trestných činů nehovoří o zhoršování problematiky, ale pokud poroste objasněnost trestních činů, poroste i počet evidovaných trestných činů na úkor latentních a to je pozitivní (Marešová, 2009).

Je třeba si uvědomit, že statistiky popisují pouze objasněnou kriminalitu, kdežto kriminalita latentní je mnohem četnější. Samozřejmě probíhají různé výzkumy zabývající se latentní kriminalitou a na jejich základě jsou stanovovány další prognózy (Matoušek, 2003).

1.3.1 Česká republika

Během devadesátých let narůstala kriminalita mladistvých, která korespondovala s výrazným vzestupem kriminality dospělých. Svého maxima dosáhla v roce 1993, kdy nezletilí tvořili 15 % všech odsouzených. O několik let později začalo docházet k pozvolnému poklesu trestné činnosti mladistvých. Téměř třetinu tvořila majetková trestná činnost (krádeže), narůstal počet trestných činů spáchaných pod vlivem alkoholu či jiných drog. Také se objevila nová trestná činnost a to prostituce mladistvých, dále obchod s pornografií a násilné trestné činy (včetně vražd), které byly rasově motivovány (Macek, 2003). Majetková trestná činnost mládeže byla jednoznačně

převažující, jednalo se zejména o krádeže (věcí z motorových vozidel, automobilů, kol), podvody, vloupání (do chat, bytů, obchodů a restaurací) a zpronevěru. Před deseti lety (kolem roku 2000) byla násilná kriminalita desetkrát nižší než majetková (hlavně úmyslné ublížení na zdraví a loupež), padesátkrát nižší byla mravnostní kriminalita zastoupená zejména pohlavním zneužíváním (Matoušek, 2003).

V roce 2008 došlo k mírnému snížení počtu mladistvých pachatelů, ale mírně se zvýšil počet skutků. Analýzy prokázaly, že s klesajícím počtem mladistvých pachatelů nedochází ke snížení počtu skutků, kterých se dopouští, nýbrž se dopouští víceskutkového jednání. Nejvíce byla zastoupena majetková kriminalita (vloupání za účelem krádeže, prosté krádeže, poškozování cizí věci), dále ostatní trestná činnost (sprejerství, výtržnictví, nedovolená výroba a držení psychotropních látek, dopravní nehody z nedbalosti, neoprávněné držení platební karty a další), násilná trestná činnost (úmyslné ublížení na zdraví, loupeže, vydírání, vražda) a mravnostní kriminalita (pohlavní zneužívání). Lze také konstatovat, že se zvyšuje agresivita a brutalita pachatelů a přesouvá se do nižších věkových skupin. Velmi nepříznivý trend snižování věkové hranice konzumentů, výrobců a distributorů drog (17 - 25 let) vede k vyššímu počtu obviněných osob za poskytnutí, prodej či aplikaci narkotik osobám mladších 18 a dokonce i 15 let (Policie České republiky a, 2010).

V roce 2009 bylo v Jihočeském kraji objasněno 7793 trestných činů, z toho 434 bylo spácháno mladistvými (tj. 5,6 %) a 231 nezletilými (tj. 3 %). Mladiství se dopouštěli zejména loupeží (52), ostatní trestné činnosti (46), dále sprejerství (21), krádeží v jiných objektech (18), úmyslného ublížení na zdraví (15), krádeží motorových vozidel dvoustopých (13), krádeží kapesních (12), znásilnění (4) a dalších (viz 9 Přílohy - 9.1 Statistiky).

V jednotlivých krajích byla kriminalita mladistvých v roce 2009 zastoupena různě - překvapivě nepatřilo Hlavní město Praha k lokalitám s nejvyšším zastoupením: Hlavní město Praha (311), Jihočeský kraj (434), Plzeňský kraj (585), Středočeský kraj (607), Královéhradecký kraj (709), Ústecký kraj (1339), Jihomoravský kraj (1358) a Moravskoslezský kraj (1780). Nejvíce prokázaných skutků spáchaných mladistvými

bylo v Moravskoslezském, Jihomoravském a Ústeckém kraji (Policie České republiky b, 2010).

Tab. 1: Kriminalita mladistvých v roce 1999, 2008 a 2009

Skutky	Rok				
	1999	2008		2009	
	Osoby	Osoby	Skutky	Osoby	Skutky
Vraždy	6	7	6	8	5
Násilné činy	1233	857	958	897	969
Mravnostní	196	146	155	166	174
Krádeže vloupáním	-	1052	1426	1002	1412
Krádeže prosté	-	1439	2163	1242	1847
Majetkové činy	11450	2718	3844	2449	3472
Ostatní kriminální činy	1457	976	1083	815	1193
Zbývající kriminalita	346	1177	1535	838	1094
Hospodářské činy	237	140	153	174	221
CELKOVÁ kriminalita	14920	6014	7728	5339	7123

Zdroj: Policie České republiky

V roce 2009 se průměrně nacházelo v českých věznicích 19 438 odsouzených, z toho 165 mladistvých (158 mužů, 7 žen) a 2 415 obviněných, z toho 64 mladistvých (62 mužů a 2 ženy). Mezi dospělé bylo přeloženo 55 mladistvých. Mimořádná událost byla u mladistvých pouze jedna a to pokus o sebevraždu u odsouzeného (Vězeňská služba České republiky, 2010).

Je vhodné zmínit, že se i nadále prohlubuje rigidita v aplikaci trestní politiky, neboť tzv. Prison Population Rate (tj. počet vězňených osob na 100 000 obyvatel) v únoru 2009 činila v České republice 201, přičemž ve většině států Evropy se pohybuje v rozmezí 70 - 100). Česká republika je tak dvanáctou nejhorší v Evropě a to včetně Ruské federace a postsovětských republik (Valeš, 2008).

1.3.2 Evropa

Je poměrně obtížné najít statistiky, které by se daly mezi sebou vzájemně porovnávat. Ve státech Evropské unie (dále jen EU) panuje diametrální rozdíl mezi pojetím problému násilí mezi mládeží v odborné literatuře a v platných právních předpisech. Obojí tedy může ovlivnit údaje, které se vykazují v oficiálních statistikách a to se může lišit nejen mezi jednotlivými státy, ale také v rámci jedné země, kde federativní systémy poskytují jednotlivým státům významnou autonomii. Obecně lze však říci, že většinu pachatelů tvoří chlapci a mladí muži, a některé literární prameny hovoří i o zvýšeném zapojení dívek a mladých žen do trestné činnosti. K násilné činnosti dochází jak individuálně, tak skupinově a právě tyto skupinové formy násilí jsou znepokojující (Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006).

EU tuto situaci průběžně monitoruje a přiklání se k názoru, že je třeba kriminalitu mladistvých řešit a to na mezinárodní úrovni, neboť vzestup kriminality se netýká pouze jedné či několika zemí regionu. Vychází z těchto znalostí - např.:

- a) kriminalita mladistvých je ve své podstatě nebezpečnější než kriminalita dospělých (nebezpečí sociálního vyloučení a stigmatizace v rané fázi),
- b) jedním z faktorů zvyšujících riziko kriminality mladistvých je fakt, že děti nenavštěvují školu,
- c) za posledních dvacet let došlo k masovému nárůstu kriminality mladistvých, která se projevuje i vyšší krutostí,
- d) stávající způsob shromažďování a prezentace statistických údajů je nedostačující,
- e) mezi hlavní faktory přispívající ke kriminalitě mladistvých patří nedostatečná organizace, komunikace a kladné vzory v rodině, psychopatologické problémy v rodině, chudoba, nezaměstnanost, sociální vyloučení a rasismus, napodobování, konzumace alkoholu a drog a nadměrné násilí v médiích,
- f) rozšíření jevů nazývaných „gangy mladistvých“,
- g) u 70 - 80 % mladistvých, kteří byli potrestáni za první přestupek, nedochází k recidivě (Evropský parlament, 2008).

Třetí edice European Sourcebook of Crime and Criminal Justice obsahuje údaje za období z let 2000 - 2003 (pozn. čtvrtá edice měla být zveřejněna v roce 2009, zatím však není na internetu dostupná). Obsahuje údaje z třiceti sedmi zemí světa, každá země má však své zákonné předpisy a liší se v nich i pojetí určitého trestného činy, nelze tedy všechny statistiky srovnávat. Je třeba si uvědomit, že v každé zemi je jinak stanovená hranice trestní odpovědnosti - např. 7 let (Francie, Kypr, Řecko, Švýcarsko), 8 let (Skotsko), 10 let (Anglie, Severní Irsko), 12 let (Nizozemí), 13 let (Estonsko), 14 let (Chorvatsko, Maďarsko, Německo, Slovinsko), 15 let (Itálie, Norsko, Polsko, Slovensko, Švédsko) a 16 let (Belgie, Portugalsko, Španělsko). Všechny uvedené země však vnímají nezletilého jako osobu mladší 18 let (výjimkou je Polsko s hranicí 17 let).

Některé země však údaje týkající se kriminality mladistvých buď nezpracovávají nebo je neposkytly - Řecko, Island, Lucembursko, Malta, Severní Irsko, Skotsko a Španělsko. Některé země uvedly pouze celkový počet přestupků spáchaných nezletilými - Arménie, Itálie, Litva a Ukrajina. Průměrný počet spáchaných přestupků v roce 2003 činil 7 na 100 000 obyvatel, minima dosáhlo Polsko s 0,2; dále Belgie s 0,3 a Itálie s 1,4; Česká republika s 5,4 se pohybovala v mírném podprůměru; naopak nejvyšší počet byl v Estonsku 15,3; dále ve Švýcarsku 13,5 a 12,9 trestných činů na 100 000 obyvatel bylo v Bulharsku a Litvě (Council of Europe, 2003). Kriminalita dětí a mladistvých v Evropě, její trendy a vlivy společensko-politických opatření by mohly být námětem další diplomové práce.

Nejčtenější trestné činy, kde jsou mladiství označeni za podezřelé, jsou loupež a napadení. Míra těchto trestných činů také v devadesátých letech rostla nejrychleji. Mezi osobami podezřelými z loupeže je podstatně vyšší podíl osob mladších 18 let než u osob podezřelých z vražd či všech trestných činů dohromady. Některé výzkumy (př. Wacquant) hovoří o tom, že nedochází k významnému nárůstu podílu mladých osob mezi pachateli násilné trestné činnosti, ale jde spíše o to, že policie a politická reprezentace se začíná více o tuto skupinu zajímat. Obecně se však předpokládá, že trendy celkové kriminality odráží obraz kriminální aktivity mladých lidí (Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006).

1.4 Právní předpisy vztahující se k výkonu vazby mladistvých

Každý demokratický stát má přísně vymezeny zákony vztahující se k trestání pachatelů. Česká republika se řídí příslušnými právními předpisy - např. Listina základních práv a svobod, Trestní zákoník, Zákon o výkonu vazby, Zákon o probační a mediační službě, Zákon o výkonu zabezpečovací detence a zejména nás zajímá Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

Také Rada Evropy již více než 40 let tvoří standardy týkající se oblasti vězeňství. Výsledkem jsou potom různé závazné úmluvy, protokoly a doporučení, které se snaží sjednotit řízení penitenciárních institucí, zacházení s vězněnými osobami, ale také nároky na personál s důrazem na dodržování lidských práv. Následně je vydáno kompendium těchto ujednání. Příkladem může být Evropská úmluva o dohledu nad podmíněně odsouzenými a podmíněně propuštěnými pachateli, Doporučení o Evropských pravidlech pro mladistvé pachatele vystavené sankcím nebo opatřením a Doporučení o výkonu vazby, podmínkách jejího výkonu a zárukách proti jejímu zneužití (Council of Europe, 2009).

1.4.1 Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod (dále jen Listina) zaručuje zachování základních práv, která jsou implementována v dalších právních předpisech. Zejména zaručuje rovnost v právech a to bez rozdílů - tzv. princip nediskriminace.

Samotné zadržení podezřelého smí být provedeno pouze v případech stanovených zákonem, obviněný či podezřelý musí být s důvody zadržení seznámen a nejdéle do 48 hodin musí být propuštěn na svobodu či odevzdán soudu, který do 24 hodin rozhodne o vazbě či propuštění (Zákon č. 2/1993 Sb.). V roce 2009 bylo celkem stíháno a vyšetřováno 123 235 osob, z toho 5 339 mladistvých (4,3 %) a 2 094 nezletilých (1,7 %). Tyto údaje popisují celkový počet stíhaných a vyšetřovaných osob (Policie České republiky b, 2010). Data z roku 2008 týkající se mladistvých jsou následující: bylo stíháno 5 542 osob a obžalováno bylo 4 123 osob; zkrácené přípravné řízení bylo

u 305 osob a u 216 byl podán návrh na potrestání, čímž bylo vyřízeno 70,82 % případů (Nejvyšší státní zastupitelství, 2009b).

Každý člověk má také právo na zachování důstojnosti, má právo vlastnit majetek, jeho obydlí je vnímáno jako nedotknutelné, nikdo nesmí porušit listovní tajemství a mnoho dalšího - v nezbytných případech uvedených v zákoně však může dojít k omezení těchto práv (Zákon č. 2/1993 Sb.). Pokud je na mladistvého uvalena vazba, pak jsou některá z těchto práv omezena - např. korespondence vždy podléhá kontrole. Mladiství mají ale také některé výhody oproti zletilým a to zejména v oblasti četnosti návštěv, balíků, telefonátů a délce kázeňských trestů (Zákon č. 293/1993 Sb.).

Dále je v Listině zakotvena presumpce nevinoty, obviněný má právo hájit se sám či být zastupován obhájcem a má také právo odepřít výpověď (Zákon č. 2/1993 Sb.). Avšak v případě trestního stíhání mladistvých a dalších osob musí být u soudního líčení vždy přítomen obhájce - advokát (Zákon č. 141/1961 Sb.).

Nikdo nesmí být mučen či podroben krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu. Velmi podstatnou součástí Listiny je zakotvení nepřípustnosti trestu smrti (Zákon č. 2/1993 Sb.). V roce 2009 bylo ve světě popraveno nejméně 714 lidí a to v 18 zemích (nejsou zde však data z Číny, která je známá svými masovými popravami). Počet zemí, které zrušily trest smrti, se zvýšil na 95. Tento rok byl také prvním, kdy žádná země Evropy nepopravila svého občana. Jediná evropská země, kde jsou popravy i nadále uskutečňovány, je Bělorusko. V roce 2009 bylo ve světě popraveno 7 vězňů před dovršením 18 roku. Mezinárodní den proti trestu smrti byl stanoven na 10. října (Amnesty International, 2010).

1.4.2 Zákon o výkonu vazby

Tento právní předpis upravuje podmínky výkonu vazby v trestním řízení. Upravuje organizační věci (přijímání obviněných, umístění do cel, vybavení cel, propuštění obviněných), práva a povinnosti obviněných (stravování, korespondence, užívání telefonu, návštěvy, zaměstnávání, duchovní a sociální služby, ...), kázeňské přestupky a speciální pozornost věnuje mladistvým (dále cizincům a matkám nezletilých dětí). Mladiství jsou v určitých ohledech zvýhodněni - častější návštěvy, příjem telefonátů

a balíků; kratší kázeňské tresty. Podrobněji viz 9 Přílohy - Příloha č. 3 (Zákon č. 293/1993 Sb.).

1.4.3 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

Přijetí tohoto zákona bylo přelomovým krokem, na který se velmi dlouho čekalo. Původní represivní pojetí práva bylo posunuto do pozadí a pozornost se zaměřila spíše na preventivní složku. Cílem tedy není mladistvého pachatele potrestat a izolovat, ale cílem je zastavit jeho progresi delikvence a vytvořit podmínky pro nápravu chybných socializačních procesů. K tomu se mají používat především prostředky nesankční povahy, které podpoří jedince v začlenění do pozitivních struktur společnosti. Samotná změna terminologie, která nahrazuje „trestný čin“ slovem „provinění“, poukazuje na možnou nápravu pachatele.

Přestože zákon č. 218/2003 Sb. platí již sedmým rokem, lze v jeho aplikační praxi sledovat určité rezervy. Je totiž třeba, aby systém pro nápravu mladistvých pachatelů fungoval komplexně. Je nutné, aby byla navázána úzká spolupráce policie, soudů, rodiny, výchovných zařízení a odborníků poskytujících probační dohled či program a s tím i související kontrola výchovných povinností či omezení (Večerka, 2009).

Velice pozitivním jevem je vznik soudů pro mládež a nové výzvy pro soudce, kteří chtějí na těchto soudech působit. Již nestačí znát judikaturu jako takovou, nyní je kladen důraz na osobnost daného soudce. Role soudce již nespočívá „jen“ v pouhém rozhodování, nýbrž obsahuje aktivní složku působení na adresáty svých rozhodnutí. Dle zákona musí mít soudci (a stejně tak i státní zástupci, příslušníci policejních orgánů a úředníci Probační a mediační služby pracující v oblasti trestních věcí mládeže) zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží (Matiaško, 2008).

Zákon samotný stanovuje za jakých podmínek může být užit (aplikace na osoby, které nepřekročily osmnáctý rok věku, příp. osoby blízké věku mladistvého), definuje pojmy (mladistvý, provinění,...), základní zásady (uložená opatření musí přihlížet k osobnosti, věku, rozumové a mravní vyspělosti, zdravotnímu stavu, osobním, rodinným a sociálním poměrům a musí být přiměřené povaze a stupni nebezpečnosti

spáchaného činu), zánik trestnosti (účinná lítost - napravení způsobených následků, účinná snaha po nápravě; promlčení trestního stíhání, které činí deset let u provinění, na něž zákon stanoví výjimečný trest; pět let, pokud je horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně deset let a u zbylých provinění jsou to 3 roky).

Dále následují vazební a zejména nevazební řešení, kterými se budu dále zabývat, hovoří se zde o odnětí svobody, podmíněném odsouzení, promlčení výkonu trestního opatření a o zahlazení odsouzení. V části věnované přímo mladistvým jsou uzákoněna práva mladistvého, je zde definována vazba a její trvání, jsou zde upraveny otázky týkající se zveřejňování informací, hlavního líčení, dokazování, rozhodnutí a jeho následného doručení, je zde řešena i otázka ochranné výchovy a změny výchovných opatření (Zákon č. 218/2003 Sb.).

Před podáním návrhu na vzetí mladistvého do vazby je třeba se zabývat možností nahrazení vazby. O všech úkonech, které jsou prováděny před podáním návrhu na vzetí mladistvého do vazby nebo návrhu, aby byla vazba nahrazena jiným opatřením, učiní státní zástupce stručný záznam do spisu. Pokud státní zástupce dospěje k závěru, že vazbu lze nahradit, předloží soudu odůvodněný návrh, aby byla některým opatřením nahrazena (Nejvyšší státní zastupitelství, 2009a).

Do vazby je mladistvý tedy vzat pouze za podmínky, že nelze účelu vazby dosáhnout jiným způsobem. O samotném zadržení, zatčení a následném vzetím do vazby musí být co nejdříve informováni zákonní zástupci, zaměstnavatel, Probační a mediační služba a příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí. Pokud má mladistvý uloženu ochrannou výchovu, je informováno i dané zařízení (Zákon č. 218/2003 Sb.). Celkový počet všech přijatých obviněných do výkonu vazby v roce 2009 (včetně dospělých mužů a žen) činil 6 134 osob, dá se říci, že trend je dlouhodobě mírně klesající (počet mladistvých chybí). K 31. 12. 2009 se nacházelo ve výkonu vazby celkem 2 315 mužů (z toho 150 žen) a 45 mladistvých (z toho 1 žena a 3 cizinci). Z oněch 45 mladistvých byli 4 ve věku do 16 let, 18 ve věku 16 - 17 let a 22 ve věku 17 - 18 let (VSČR, 2010).

Vazba nesmí trvat déle než dva měsíce a v případě zvlášť mimořádného provinění nesmí trvat déle než šest měsíců, tato lhůta může být po uplynutí ještě jednou

prodloužena na stejnou dobu (tzn. další dva nebo šest měsíců). O prodloužení lhůty vazby v přípravném řízení vždy rozhoduje soudce okresního soudu pro mládež na návrh státního zástupce, který jej soudu doručí nejpozději 15 dnů před skončením lhůty. Pokud není návrh na prodloužení doručen, je předseda senátu povinen mladistvého propustit na svobodu a to nejdéle následujícího dne po skočení lhůty. V případě propuštění mladistvého je možné nařídit dohled probačního úředníka nad mladistvým, který může trvat až do skončení trestního stíhání (Zákon č. 218/2003 Sb.). Údaj, který by popisoval průměrnou dobu mladistvých strávenou ve vazbě, v ročence z roku 2009 chybí. Celkový počet všech nástupů (včetně dospělých) do výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS) činil 15 219 (z toho 3 870 bylo převedeno z vazby), zde je zvyšující se tendence. K 31. 12. 2009 se ve VTOS nacházelo 19 374 osob, z toho 174 mladistvých (8 žen), i zde je patrný meziroční nárůst osob nacházejících se ve VTOS (VSČR, 2010).

Všechny činné orgány jsou povinny zkoumat, zda stále trvají důvody vazby. V případě, že tyto důvody pominuly, je nutné mladistvého bez zbytečného odkladu propustit. Také jsou ale orgány povinny zkoumat, zda není možné další výkon vazby mladistvého nahradit jiným opatřením. Vazba může být nahrazena jiným opatřením a to zárukou, dohledem, slibem, umístěním v péči důvěryhodné osoby či peněžitou zárukou (Zákon č. 218/2003 Sb.).

Záleží vždy na osobě soudce, státního zástupce, ale také na samotném mladistvém pachateli, zda bude vazba nahrazena jiným opatřením. Je třeba mít stále na paměti, že umístění ve vězení je drastická změna, která může vyvolat vážnou psychickou poruchu. Také je nezpochybnitelné, že uvěznění má na dospívajícího větší vliv než na dospělého. Dospívající ve vězení přijde o řadu vlivů, jež potřebuje ke svému životnímu dozrání a navíc je vystaven mnoha deformačním vlivům. Z psychologického hlediska je nepodstatné, zda se jedná o vazbu či VTOS. I když zákon hledí na obviněného jako na nevinného, paradoxně je vazba, v níž je umístěno mnohem více mladistvých než ve výkonu trestu, v mnoha ohledech horší než vězení pro výkon trestu. Je tedy vhodné eliminovat tyto negativní jevy, a pokud je to možné, využít zákonem povolená náhradní řešení (Matoušek, 2003).

Náhrada vazby jiným opatřením:

A) Záruka

Zájmové sdružení občanů (př. odborové organizace, občanská sdružení; výjimkou jsou politické strany, církve, náboženské společnosti a právnické osoby sledující v předmětu své činnosti charitativní účely) či důvěryhodná osoba nabídne převzetí záruky za další chování obviněného. Zaručí se, že se obviněný dostaví k orgánům činným v trestním řízení (soud, státní zástupce, policejní orgán), vždy předem oznámí vzdání se z místa bydliště. Toto sdružení či osoba se zaručí, že bude schopna příznivě ovlivňovat chování obviněného. Orgán rozhodující o vazbě přihledne k oné osobě či sdružení a vzhledem k osobě mladistvého obviněného a povaze projednávaného případu, záruku označí za dostatečnou a přijme ji (Zákon č. 141/1961 Sb.).

Státní zástupce tedy projedná tuto možnost záruky s rodiči mladistvého (neplatí to v případě, kdy rodiče nesplňují předpoklady pro náležitý výkon záruky, či pokud se na páchaní trestné činnosti podíleli. Je tedy vždy třeba, aby iniciativa vzešla ze strany rodičů, jiné osoby či zájmového sdružení (Nejvyšší státní zastupitelství, 2009a).

B) Slib

Zde se jedná o aktivitu obviněného, který vydá písemný slib, že povede řádný život, že se nedopustí žádné trestné činnosti, bude spolupracovat se soudem, státním zástupcem a policejním orgánem. Pokud se bude chtít vzdálit mimo své bydliště, předem to oznámí. Dále se zavazuje, že bude plnit povinnosti a dodržovat omezení, která mu budou uložena. Orgán rozhodující o vazbě zváží, zda je slib dostatečný vzhledem k osobě obviněného a k povaze projednávaného činu, a pokud jej shledá dostatečným, přijme jej (Zákon č. 141/1961 Sb.).

V odůvodněných případech (a to i po projednání s obhájcem či zákonným zástupcem) smí státní zástupce vyzvat mladistvého, aby učinil slib. Současně se mladistvého zeptá, zda je ochotný podrobit se omezením, které by mu soudce následně uložil. Slib musí být dán přímo mladistvým a musí jím být vlastnoručně podepsán (Nejvyšší státní zastupitelství, 2009a).

C) Dohled

S ohledem na osobu obviněného mladistvého a daný projednávaný případ lze účelu vazby dosáhnout stanovením dohledu probačního úředníka. Obviněný je povinen se ve stanovených lhůtách dostavit k probačnímu úředníkovi, smí změnit místo pobytu pouze s jeho souhlasem a je povinen se podrobit i dalším omezením stanoveným ve výroku rozhodnutí. Pokud obviněný uložené povinnosti neplní a trvají-li důvody vazby, soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce rozhodne o vazbě (Zákon č. 141/1961 Sb.).

V této souvislosti má možnost státní zástupce požádat o součinnost i orgán sociálně-právní ochrany dětí a vyžádat si podání zprávy o poměrech mladistvého. V případě, že by nebylo možné podat zprávu ve vyžádaných lhůtách, kdy je třeba rozhodnout, vyžádá si státní zástupce alespoň předběžnou informaci. Je zde možnost propojení s dohledem probačního úředníka, který je uložen jako výchovné opatření (Nejvyšší státní zastupitelství, 2009a).

Probační služba (dále jen PMS) je o propuštění obviněných informována formou „hlášenek“. Při tomto dohledu se neuzavírá probační program, ale dodržuje se konkrétní náplň specifikovaná v rámci poučení o výkonu dohledu při nahrazení vazby dohledem probačního úředníka. Tuto náplň je probační úředník/asistent oprávněn více konkretizovat, mohou společně také pracovat na nápravě následků vzniklých spácháním trestného činu (př.: zprostředkování mediace, uzavření dohody o náhradě škody, zapojení do probačního či reintegračního programu). Tato další spolupráce je však uskutečňována pouze s výslovným souhlasem obviněného. Je třeba mít na paměti presumpci nevinu (Probační a mediační služba, 2008). V roce 2009 bylo PMS evidováno 3 336 spisů mladistvých (2 293 v přípravném řízení a řízení před soudem a 2 123 ve vykonávacím řízení (Probační a mediační služba, 2009).

D) Péče důvěryhodné osoby

Důvěryhodnou osobou může být fyzická osoba způsobilá k právním úkonům, která bude splňovat podmínky důvěryhodnosti i způsobilosti o mladistvého pečovat a převzít zodpovědnost za součinnost mladistvého s orgány činnými v trestním řízení. Může jí

však být i výchovné zařízení a výjimečně i jiná právnická osoba. Umístění mladistvého do této péče není změnou výchovného prostředí, ale pouze slouží pro účely nahrazení vazby.

Státní zástupce si vyžádá vyjádření od důvěryhodné osoby a zjistí, zda mladistvý s péčí a dohledem této osoby souhlasí a zda-li je ochoten se písemně zavázat, že se bude chovat dle dohodnutých podmínek stanovených soudem. Vyjádření obou osob musí být písemně či ústně zaznamenáno do protokolu. Také je vhodné dotčené osoby předem poučit o právních následcích umístění mladistvého do jeho péče a o jeho povinnostech (Nejvyšší státní zastupitelství, 2009a).

E) Peněžitá záruka

Orgán rozhodující o vazbě může ponechat obviněného na svobodě na základě přijetí peněžitě záruky, jejíž výši určil (vyloučeny jsou např. trestný čin teroru, obecné ohrožení, nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů). Peněžitou záruku smí složit i jiná osoba, která je seznámena s podstatou obvinění a to se souhlasem obviněného.

Vždy se přihlíží k majetkovým poměrům obviněného či toho, kdo peněžitou záruku nabízí. Je stanovena výše (od 10 000 výše) a způsob jejího složení. Tato peněžitá záruka připadne státu v případě útěku a skrývání se obviněného, nespolupráce s orgány činnými v trestním řízení či v případě opakování trestné činnosti a vyhýbání se výkonu uloženého trestu (Zákon č. 141/1961 Sb.).

1.5 Psychosociální pohled na výkon vazby

Umístění ve vězení je drastickou změnou, která má samozřejmě větší vliv na mladistvého než na dospělého. Dospívající přijde o řadu vlivů, jež potřebuje ke svému dozrávání a na druhé straně je vystaven mnoha vlivům, jež jeho osobnost deformují (Matoušek, 2003).

Na druhé straně je osobnost mladistvého stále ještě tvárná a přístupná výchovným vlivům, což je vhodné v zacházení maximálně zohlednit a systematicky uplatňovat. Díky vhodnému působení můžeme mladistvému pomoci se změnit a tím kladně ovlivnit jeho budoucnost (Černíková, 2002).

1.5.1 Funkce trestu

Funkce, jež se vztahují zejména k trestu odnětí svobody, se překrývají i s výkonem vazby. Definovány jsou dvě - první je **vyrovnávací**, která probíhá ve dvou rovinách - vyrovnání se oběti s trestným činem (institut narovnání mezi pachatelem a obětí za pomoci mediace) a vyrovnání se pachatele s trestným činem (algoritmus výkonu trestu: svědomí - vina - pokání).

Druhá je **regulativní**, jejímž cílem je chránit společnost před zločincem, dále pomáhá regulovat trestnou činnost, snižovat ji a snaží se o její udržení ve společensky přijatelné míře.

Regulativní funkce je naplňována třemi způsoby:

1, Izolace - bezprostřední znemožnění páchat další trestnou činnost (otázkou zůstává, zda nedochází k trestné činnosti dál; zda někteří lidé propuštění předčasně za dobré chování nepáchají další trestnou činnost okamžitě po opuštění vězeňských bran a zda neexistují vhodnější programy zacházení, které by člověku pomohly v reintegraci.

2, Odstrašení - potencionální pachatelé jsou konfrontováni se skutečností, že po spáchání zločinu následuje trest (toto však zasahuje spíše standardní populaci, která se trestné činnosti vyhýbá).

3, Zacházení - ústřední pojem penologie. Cílem je změna chování, případně i osobnosti pachatele. Jedná se o soubor aktivit vězeňských pracovníků aplikovaných

tak, aby byli vězni motivováni k práci na sobě samých, a tím docházelo ke zvyšování šancí na jejich reintegraci do společnosti (Hála, 2006).

1.5.2 Umístění do vyšetřovací vazby

Umístění do vyšetřovací vazby je podstatně výraznější stresovou situací, než samotné obvinění, které pro většinu lidí (pokud se nejedná o recidivistu) představuje značnou psychickou zátěž. Obviněný prožívá pocit ohrožení zahrnující úzkost, nejistotu a strach z budoucnosti. Logickým důsledkem je následně oživení obranných reakcí: nevědomé - racionalizace trestného činu, vytěsnění traumatizujících zážitků a účelové - vědomé lhaní a zapírání (Vágnerová, 2004).

Nelze však zapomínat, že vazba na rozdíl od trestu odnětí svobody není a nemůže být trestem. Cílem vazby je zamezit další trestné činnosti, zabránit maření trestního stíhání a zejména zajistit spolupráci obviněného s orgány činnými v trestním řízení (dále jen OČTŘ). Základní požadavek „být k dispozici OČTŘ“ má zahrnovat i udržování optimálního fyzického a zejména psychického stavu obviněných, což však mnohdy není vůbec možné (Hála, 2006).

Ve vyšetřovací vazbě je obtížné dosáhnout přijatelného uspokojení všech psychických i fyzických potřeb (potřeba stimulace, citové jistoty a bezpečí a seberealizace). Člověk umístěný do vazební věznice je však stále pouze v roli obviněného a je třeba k němu přistupovat z hlediska presumpce neviny, reálně tomu tak však nebývá. Zejména laická veřejnost jej považuje za de facto odsouzeného (Vágnerová, 2004).

1.5.3 Psychosociální dopady

Uvězněním bývají také často zpřetrhány (zejména při VTOS) nebo alespoň značně narušeny žádoucí sociální vazby s rodinou, kolegy, přáteli, se zájmy a koníčky, což může po propuštění z vězení působit vážné problémy při reintegraci (Hála, 2007).

Psychické dopady výkonu vazby na obviněného jsou mnohdy velmi závažné. Pouze malá část obviněných se dokáže uspokojivě adaptovat na podmínky vazby. Jedná se o psychicky odolné jedince schopné si vytýčit reálné cíle a ochotné přijmout za své

jednání plnou odpovědnost. Většinou se ale dostávají tzv. vazební reakce, což jsou nerovnovážné stavy psychiky a reakce, které se odvíjí od odolnosti a stability psychiky jedince (Černíková, 2002). Ona vazební reakce bývá označována také jako tzv. **Ganserův syndrom**, jehož hlavním příznakem je kvalitativní porucha vědomí (člověk reaguje zvláštním způsobem, kdy jeho chování vyvolává podezření účelovosti; odpovědi na otázky jsou přiléhavé a nápadně nesprávné). Jedná se o disociační poruchu projevující se nevědomým napodobováním duševní poruchy, která se rozvíjí v obtížné životní situaci. V praxi je však obtížné odlišit Ganserův syndrom od prosté simulace, která je podstatně častější (Vágnerová, 2004).

Mezi **negativní vazební reakce** patří:

1, Agresivně - nepřátelské chování, které je častým jevem a problémem vazebních věznic. Ve stadiu trestního řízení se zaměřuje na policisty, vyšetřovatele, soudce a další osoby. V podmínkách vazby se však agrese stává konkrétní, přímá a intenzivní. Pocity prohry, omezení svobody a nutnost podřizovat se vězeňskému řádu prohlubují agresivní tendence obviněného. Následně se agrese může stát výrazným patologickým fenoménem a může být namířena „proti všem“, ale i proti sobě samému.

2, Nepřiměřená kompenzace a projekce spočívá v úmyslném vytěsnění nepříjemné skutečnosti do hloubi podvědomí, výsledkem je paradoxní svalování viny na jiné osoby (Černíková, 2002).

Pokud si obviněný připustí veškerou tíhu situace a nenajde vůči ní obranu, upadá do regrese, rezignace, pasivity, depresí, které mohou končit až sebevražednými tendencemi. Pak se dostává obviněný do situace, ze které nevidí východisko a ocitá se v pastí, z níž nelze uniknout. Místo funkčního uspořádání psychických procesů přichází rozvrat a celková dezorientace organismu. Obviněný se uzavírá do svého vnitřního, narušeného, chaotického světa a jeho izolovanost se s dobou vazby prohlubuje. Je tedy potřeba zabránit rozvinutí těchto stavů a to zejména skrze pomoc a podporu kvalifikovaných pracovníků (Černíková, 2002).

Reakce na vazbu tedy mohou oscilovat mezi tendencí k agresi (i autoagrese - polykání různých předmětů, pořezání se) a únikem, který bývá pouze symbolický ve formě stažení do sebe, úniku do fantazie či nemoci. Při selhání adaptačním mechanismů dochází k psychickým poruchám úzkostného charakteru (Vágnerová, 2004). Je zde tedy kladen i velký důraz na profesionalitu a vnímavost pracovníků vazební věznice, neboť riziko případného suicidia je zcela zřejmé. Navíc u mladistvých ve výkonu vazby se rizikové faktory kumulují (mužské pohlaví - zejména u starších mladistvých, předchozí suicidální pokus, odloučení od rodiny, sociální izolace, školní neúspěchy, psychická onemocnění, alkoholismus v rodině, narušené vztahy mezi členy rodiny, zneužívání alkoholu nebo drog, depresivní tendence, ...). Tyto uvedené rizikové faktory mohou vést v případě posledního podnětu k nevhodnému řešení krizové situace (Koutek, 2003). Ve vězení dochází k sebevraždám častěji, mohou mít různý charakter a to zejména v prvních týdnech po uvěznění a to především u VTOS (Vágnerová, 2004).

1.5.4 Posttraumatická stresová porucha

Dalším jevem, který se může u mladistvých projevit, je posttraumatická stresová porucha (Posttraumatic Stress Disorder, dále jen PTSD), kde příčinou může být zneužívání v dětství, přítomnost u přepadení doprovázeného násilím; konfrontace s událostí, jejíž součástí bylo bezprostřední ohrožení na životě, těžká zranění týkající se jich samých či jiných osob a mnoho dalšího.

PTSD není výjimečným jevem, objevuje se například i u dospělých, kteří byli v dětství zanedbáváni. V rámci jednoho zahraničního výzkumu bylo zjištěno, že 24,3 % chlapců a 45,3 % dívek závislých na alkoholu a drogách ve věku 15-19 let mělo příznaky PTSD. Důsledky PTSD jsou zejména poruchy učení a paměti, opakované a stresující vzpomínky na danou událost, opakování traumatizujících snů, iluze, znovuprožívání, otupělost, zúžení citového života, špatný spánek a přehnané reakce na nepatrný podnět. I k tomuto je třeba v rámci přístupu k obviněným přihlídnout (Koukolík, 2006).

1.5.5 Vyšetřování a výslech

Ve vazbě se mladistvý i nadále podrobuje vyšetřování (je to také jeden z důvodů uvalení vazby), které je velmi podstatné, protože jeho závěry budou podkladem pro rozhodnutí soudu. Je tedy v zájmu mladistvého s vyšetřovatelem spolupracovat a nalézt pravdu či alespoň dosáhnout mírnějšího trestu. S výslechem souvisí také psychická zátěž, která je subjektivní a individuální. Zdrojem stresu (zátěže) může být vše, co v rámci interakce s vyšetřovatelem vyvolává pocit nepřipravenosti, bezmoci či ohrožení.

Charakter šetřeného skutku ovlivňuje zvýšení nároků na psychiku účastníka (pachatel trestného činu si uvědomuje trestněprávní následky svého jednání,...), dále jej ovlivňují konkrétní podmínky - fyzikální, časové, prostředí (neutěšené výslechové prostředí; délka a doba, kdy výslech probíhá; opakování výslechu; množství a kvalita důkazního materiálu; nedostatek informací o průběhu výslechu a další) a výslechové interakce, kde se mohou projevit osobnostní zvláštnosti či aktuální stav jedince.

Vždy však záleží na více faktorech, ústřední roli však hraje vyslychající a vyslychaný. Zde záleží na odbornosti a přístupu vyšetřovaného a míře spolupráce obviněného (Spurný, 2003).

1.5.6 Stigmatizace a adaptace po propuštění

Pobyt ve vězení představuje sociální stigma, kterého se nelze snadno zbavit. Samozřejmě v případě výkonu vazby s následným propuštěním a v souvislosti s mladistvými a ochranou údajů, je toto stigma jiné než u dospělých recidivistů. Společnost trestané lidi neakceptuje a dopředu očekává jejich selhání. Někteří členové společnosti mohou být pachatelem fascinováni (př. kauza Kajíněk), jiní mohou mít ambivalentní postoj, kde kombinují obdiv s obavami z jednání těchto osob.

Sociální situaci lidí, kteří se vrátili z vězení (zejména z VTOS) zhoršuje skutečnost, že nejsou schopni si udržet trvalejší vztahy (narušené vztahy mívali již v dětském věku). Pokud dojde k recidivám (s tím souvisí i kriminální infekce a prizonizace), může dojít k izolaci od společnosti a postupnému zafixování kriminálního recidivisty, tomu je třeba zabránit (Vágnerová, 2004).

Je třeba mít na paměti, že k recidivě kriminálního chování dochází v adaptační fázi, tzn. v období, kdy si propuštěný zvyká na jiné prostředí, které má větší nároky na jeho samostatnost, než byl ve vězení zvyklý. Tato zátěž je tím větší, čím delší dobu byl člověk uvězněn. Samotné zvládnutí adaptační fáze je ovlivněno dvěma faktory - osobnost propuštěného člověka (zkušenosti, motivace, kompetence, odolnost k zátěži, očekávání,...) a objektivní faktory (podmínky, do nichž se člověk vrací - bydlení, práce, zachované sociální vztahy,...).

Ano, každý člověk je zodpovědný za své chování a jeho následky. Jedinec, ale není izolovanou jednotkou, žije ve společnosti a i ta má svoji zodpovědnost (Vágnerová, 2004).

1.6 Nové možnosti náhrady vazby u mladistvých - Německo

Vzetí do vazby je považováno za obzvláště negativní formu odnětí svobody mladistvých. Vyšetřovací vazba neposkytuje úlevu (nedá se říci, že by byla mírnější formou VTOS), ale mnohdy má spíše destabilizační efekt přispívající k sociální a pracovní dezintegraci mladých. Mladiství hůře snáší izolaci a nečinnost, které jsou důsledkem uvěznění, z těchto důvodů se také zvyšuje riziko sebevražd. Ve vězení mohou být mladiství poměrně snadno ovlivněni „zkušenějšími“ delikventy a na rozdíl od dospělých bývají také bezradnější a mohou být vydáni v nemilost násilnostem starších obviněných.

Výše zmíněnou kritikou se zabývali zákonodárci, kteří vytvářeli reformu s ohledem na trestní právo pro mládež. Výrazně si uvědomovali škodlivé důsledky vzetí zejména mladých lidí do vazby, kde kromě rizika kriminální nákazy hrozí i rozšíření negativních důsledků, které mohou vést až k vzniku trvalého duševního onemocnění.

Spolkový ústavní soud (Bundesverfassungsgericht) následně stanovil prioritu prevence před represí. Umístění mladých delikventů do vazby je možné pouze jako „ultima ratio“, tedy jako krajní řešení. To následně (spolu s dalšími opatřeními) umožnilo vznik alternativních zařízení pro výkon vazby mladistvých. Soud tedy může umístit mladistvého do specializovaných pobytových zařízení místo do vězení, které jsou rozděleny dle tří typů dle závažnosti delikventního chování mladistvého. Velký důraz je kladen na vzdělávání mladistvých v těchto zařízeních (Schäfer, 2004).

Jednou z těchto organizací je německý Evangelisches Jugend- und Fürsorgewerk (dále jen EJV-Lazarus), který má více než stoletou tradici (vznikl v roce 1894) a který provozuje zařízení a služby pro osoby všech věkových skupin hledajících speciální osobní a sociální péči a oporu. Dále sdružuje a zastřešuje různá zařízení zaměřená na péči o děti a mládež, pomoc rodině a dále také péči o postižené občany a seniory, hospice, ale také vzdělávací zařízení a konferenční centra. EJV-Lazarus navázal spolupráci s českou i polskou stranou. V České republice spolupracuje s chebskou organizací Útočiště o.p.s. a v lednu 2009 uzavřel EJV-Lazarus smlouvu o spolupráci se Zdravotně sociální fakultou v Českých Budějovicích (EJV, 2010).

EJF-Lazarus vytvořil projekt „Lidé místo zdí“ (Menschen statt Mauern), který se věnuje práci s delikventní mládeží a dětmi. Právě pro mladistvé nabízí lepší alternativu, než je život za zdmi (potažmo mřížemi). Věková struktura klientů je od 14 do 18 let. Mladiství a děti, jimž byl soudně nařízen výkon vazby, jsou umístěni do specializovaných zařízení - např. „Frostenwalde“. V rámci tohoto zařízení se mladistvým věnují odborní pracovníci, kteří se podílí na diagnostice, stanovují terapie a zejména se snaží mladistvým pomoci tak, aby po propuštění mohli vést „beztrestný“ život, také je připravují na soudní jednání. Skončením soudního procesu však práce s mladistvým nekončí, i nadále je organizace doprovází. EJF-Lazarus má svá střediska nejen pro trestně odpovědné mladistvé a děti ve věku 14 let, které nejsou trestně odpovědné, ale má například i tzv. Haus am See, který slouží dětem a mládeži od 10 let (EJF-Lazarus, 2006).

1.6.1 Frostenwalde

V březnu 1995 bylo v Braniborsku otevřeno toto zařízení, které nabízelo vhodnou alternativu k vyšetřovací vazbě pro 32 mladistvých a to se nezměnilo (EJF-Lazarus, 2006). Zařízení leží daleko od ruchu velkoměsta a je obklopeno poli a lesy. Celkově se rozkládá na ploše o rozloze sedmi hektarů a náleží k němu i malé jezero (EJF-Lazarus, 2010).

Umístění je závazné a trvá nejčastěji do konání hlavního přelíčení. Umístění je nařízeno vždy pověřeným soudcem, který se zabývá oprávněností vazby na základě trestního práva pro mládež. Díky intenzivní práci s mladistvými a závazným dohodám týkajících se bydlení, školní docházky, profesního života a utváření volného času dochází k výrazným změnám v jednání, způsobu myšlení a utváření hodnot mladistvých. Mladistvý je veden k tomu, aby akceptoval normy a pravidla společnosti, aby si vytvářel sociální kompetence v rámci skupiny a také aby si uvědomoval zodpovědnost za své jednání. Cílem zařízení je totiž příprava na integraci jedince do společnosti, kde bude moci žít samostatně, aniž by se dopouštěl trestné činnosti. Z dostupných informací lze potvrdit, že u **60 % mladistvých nedošlo** po propuštění k další trestné činnosti - **recidivě** (EJF-Lazarus, 2006).

Klienti jsou ubytováni v objektu, který připomíná velký rodinný dům a jsou rozděleni do pěti věkově smíšených skupin. K dispozici mají jednolůžkové a dvoulůžkové pokoje, dále společný obývací pokoj, volnočasové místnosti a vlastní kuchyň. Každý má stanoven individuální plán a je mu k dispozici psychologická podpora a pomoc. Klienti, kteří nemají splněnou povinnou školní docházku, se účastní vyučování v rámci zařízení. Mladiství si mohou vybrat aktivity, které jsou jim blízké a podílí se na mnoha zajímavých rukodělných pracovních projektech (zpracování dřeva, kovů, práce s elektronikou, malířství,...). V rámci volného času se mohou mladiství věnovat sportovním aktivitám či různým kurzům (počítače, umění, zážitková pedagogika). Snídani a večeři si připravují sami s podporou spolupracovníků (EJF-Lazarus, 2010).

Cílem umístění do zařízení je:

- ochrana mladistvých před dalším ohrožením jejich vývoje,
- příprava na život v mezích zákona po propuštění,
- vytvoření vlastní perspektivy budoucnosti,
- rozsáhlá podpora školních, pracovních a výchovných aspektů, vytvoření zodpovědnosti za svůj život a za mezilidské vztahy (EJF-Lazarus, 2010).

„KAŽDÝ ČLOVĚK MÁ V ŽIVOTĚ PRÁVO NA NOVOU ŠANCI.“

EJF-Lazarus

2 Cíl práce

Cílem diplomové práce s názvem „Kvalitativní studie prožívání vazby mladistvými obviněnými“ je zmapovat situaci vazebního řešení problematiky trestné činnosti mladistvých a odpovědět na výzkumné otázky.

2.1 Výzkumné otázky

Výzkumná otázka č. 1: Jak mladiství delikventi prožívají vzetí do vazby a pobyt v české vazební věznici?

Výzkumná otázka č. 2: Proč dochází k mimořádným událostem u mladistvých delikventů ve výkonu vazby?

3 Metodika

3.1 Metodický postup

Pro získání dat kvalitativního výzkumu byla zvolena metoda dotazování a technika rozhovoru. Pilotní rozhovor byl prováděn formou narativního rozhovoru a ostatní formou polostandardizovaného rozhovoru. Rozhovory probíhaly osobně, v přímém kontaktu, pouze jeden rozhovor probíhal telefonicky. Data z rozhovoru byla částečně doplněna i daty z pozorování. Veškeré rozhovory byly písemně zaznamenány.

3.2 Charakteristika souboru

Původní cílovou skupinu měli tvořit mladiství obvinění ve věku 15 - 18 let, případně i mladí dospělí ve věku 18 - 26 let, kteří se nacházeli ve výkonu vazby českobudějovické vazební věznice. Výzkum byl přislíben ředitelkou Vazební věznice v Českých Budějovicích a spolupráce měla probíhat skrze psycholožku této věznice. V okamžiku domluvení data realizace výzkumu mi bylo paní psycholožkou sděleno, že výzkum není možné uskutečnit - bylo by třeba získat souhlas orgánů činných v trestním řízení ke každému dotazovanému a samozřejmě i souhlas samotných dotazovaných. Vzhledem k ochraně osobních údajů obviněných nebylo možné, abych si souhlas potřebných orgánů vyžádala a ze strany paní psycholožky zde nebyla ochota pomoci. Případný rozhovor týkající se aspektů výkonu vazby mladistvých paní psycholožka také odmítla.

Vzhledem k nově vzniklým skutečnostem a časové tísní, jsem se obrátila na organizace, které se zaměřují na práci s mladistvými delikventy, osobami se závislostmi či osobami v krizových životních situacích (výchovné ústavy, azylový dům, terapeutická komunita). Všechny organizace byly ochotny se mnou spolupracovat. Bohužel ve Výchovném ústavu Klíčov se v dané době nenacházel žádný mladistvý, který by prošel vazební věznicí. Ve Výchovném ústavu Višňové bylo evidováno pět těchto mladistvých, čtyři ale byli „na útěku“. Spolupráce tedy byla navázána s Domem sv. Pavla v Českých Budějovicích a s mužským střediskem Teen Challenge - Poštovice.

Cílovou skupinu tvořilo deset mužů, kteří měli zkušenost s výkonem vazby ve věku 15 - 26 let. Byli to uživatelé Domu sv. Pavla v Českých Budějovicích (7), pracovníci Teen Challenge (2, pozn. bývalí klienti) a jedna soukromá osoba. Výběr uživatelů Domu sv. Pavla byl náhodný, jedinou podmínkou bylo absolvování výkonu vazby ve věku 15 - 26 let (nejlépe ve věku do 21 let). Zbývají dva muži jsou mi osobně známi a kontakt na posledního muže mi byl dán jedním z dotazovaných. Nejmladšímu bylo 18 let a nejstaršímu 42 let (průměr byl 29,3 let). Nejnižší věk při prvním uvěznění (nástup výkonu vazby) byl 15 let a nejvyšší 25 let (průměrný věk byl 19 let, medián byl 18 let). Jména v kapitole 4 Výsledky byla změněna s ohledem na ochranu osobních údajů jedince.

4 Výsledky

4.1 Výsledky kvalitativního výzkumu

4.1.1 Pilotní rozhovor - Lukáš, dělník, 35 let (*1974)

1. Obecné informace

Rozhovor probíhal v uzavřené místnosti, kde běžně probíhají semináře a vyučování v místě bydliště a zároveň i pracoviště Lukáše. Lukáš je poměrně statný, pravidelné posilování je na něm znát. Zpočátku byl lehce nervózní, nevěděl, co přesně má od rozhovoru očekávat, později už tato nervozita nebyla patrná. Rozhovor byl zaměřen zejména na výkon vazby a trestu odnětí svobody, ostatních témat jsme se dotkli jen lehce. Lukáše jsem nemusela moc pobízet, stačilo jej nasměrovat a sám se rozpovídal. Na doplňující a upřesňující otázky reagoval dobře. Rozhovor trval 1,5 hodiny.

2. Nukleární rodina a dětství

Lukáš se narodil do rodiny jako druhý syn. Byl o dva roky mladší. O otci se vůbec nezmiňuje. Matka byla samoživitelka, tudíž měli pořád málo peněz. Měli špatné školní pomůcky - někdy jim chyběly i základní věci jako pastelky. Co se týče oblečení, nemohli si toho mnoho dovolit. (Pozn.: Při rozhovoru o dětství je na Lukášovi znát, že se ho to velmi dotýká, že doteď si zcela jasně pamatuje, jak se cítil v kolektivu dětí, že si připadal méněcenný, že mu matka nemohla koupit to, co měly například ostatní děti.) Při vzpomínkách na dětství se mu nejvíce vybavuje právě onen nedostatek financí a související problémy.

3. Školní docházka a vzdělání

Lukáš absolvoval povinnou školní docházku v plném rozsahu. Později nastoupil na střední odborné učiliště - obor zedník. Vzhledem k narůstajícím problémům týkajících se delikventního chování opustil školu již v prvním ročníku. Nakonec se vyučil jako zedník a to ve výkonu trestu odnětí svobody.

4. Vývoj trestné činnosti

Zhruba ve druhé třídě začal Lukáš krást v obchodech. Kradl sladkosti, které potom schovával ve sklepech, aby je matka neobjevila. „Pozval jsem na ně i brácha. Ve třetí třídě mě ale chytili. Řekli to mámě i ve škole. Pak byl klid.“

Několik let se nic výjimečného nedělo a to až do doby, kdy bylo Lukášovi zhruba dvanáct let. Chodil do parku, kde se stýkal s chlapci, kteří už měli zkušenosti s krádežemi. „Chodil jsem do parku a na diskotéku. Brácha dělal na dveřích a zakazoval mi, abych tam chodil. Já jsem se tam seznámil s dvouma klukama, kteří měli peníze. Vloupávali jsme se do vináren, kde jsme brali peníze, cigarety a alkohol. Vykrádali jsme vinárny, restaurace, herny, ... Pak jsme přepadávali lidi na hlaváku. Chytali jsme buzeranty, jeden dělal volavku a odešel s ním, dva je pak sledovali a ten, co dělal volavku, nechal otevřené dveře a my jsme pak ten byt vykradli.“

Později chytili jednoho kluka, ale za něco jiného. Tak jsme šli k buzerantovi jen dva, jenže toho kámoše chytili a on všechno přiznal na policii. Toho kluka pak zavřeli. Když jsem byl pak u kámoše, přišla tam kriminálka. Já dělal haura. Máte zatykač? Vzali mě do vedlejší místnosti, všechno mi řekli a chtěli, abych se přiznal.“

5. Uvalení vazby

V patnácti letech byl Lukáš odvezen do vazební věznice, kde strávil čtyři měsíce. „Byl jsem na Příbylu, byl tam se mnou ještě jeden kluk. Byli jsme v přízemí a chtěli jsme utéct. Dolovali jsme mříž, ale v den, kdy jsme chtěli utéct, nás přesunuli do prvního patra. Tam byl můj kamarád z Taekwonda. Měl balíky, tak to bylo fajn. Cvičili jsme, byli jsme v klidu. Vychovatel nás nechal uklízet chodbu, bavili jsme se s chodbaři. Pak mě převezli z Ruzyně na Pankrác. Jen jsem si ustlal, chtěli mě přemístit, ale pustili mě domů.“

Vazba pro Lukáše nebyla těžká, pokoje byly pro dvě osoby, dobře si rozuměl s kamarádem z Taekwonda. Denní režim byl následující: celý den trávili na cele a jednu hodinu denně trávili „procházkou“ v koridoru, kde bylo pět až sedm lidí. Konzultace u psychologa nebyly žádné. Když byl na oddělení B, nemohly za ním chodit návštěvy ani nemohl dostávat balíky, pošta byla cenzurovaná. Později byl Lukáš v cele pro pět

osob. (Až po velmi dlouhé době si Lukáš vzpomněl na jednu výjimečnou situaci.) „*Jak jsem na to mohl zapomenout?!? Byl tam s náma jeden kluk, chtěl si podříznout žíly. Myslel si, že ho pak propustí. Ale nepropustili. Pak se chtěl oběsit. Upletl si provaz na mřížích, my jsme počítali, dali na hlásku, klepal nohama, ... Pak ho zase přivedli.*“

6. Propuštění a následný vývoj

Po propuštění Lukáš sháněl práci. Začal pracovat jako umývač nádobí. Navázal vztah s o čtyři roky starší servírkou. Hledal si novou práci, chtěl umývat nádobí jinde. Dostal nabídku dělat v sezóně číšníka, po skončení sezóny však už ne. K mytí nádobí se vrátit nechtěl.

„Pak jsme začali dělat plachty - měnili jsme zlotý za koruny. Z toho jsme si platili hotely, diskotéky, ... Pak jsem měl nastoupit do kriminálu - dostal jsem sedmnáct měsíců. Ale nenastoupil jsem, byl jsem s přítelkyní. Pak jsem šel jednou spát k mamce domů. Říkal jsem jí, ať nevolá policii. A když jsem se ráno vzbudil, už tam byli. Asi brácha...“

Byl jsem na Pankráci. První den jsem byl úplně hotovej, v noci jsem brečel v posteli. Psal jsem dopisy domů a taky svý holce. Pak mě převezli do Všehrd. Jeden cikán mi říkal, ať se nebojím, že tam má bráchu.“

Po příjezdu do Všehrd Lukáš zjistil, že tam je i jeho kamarád, kterého „zavřeli“ (viz předchozí text). Ten se ale policii nepřiznal. Domluvil, aby Lukáše šikanovali - „že bude dělat holku“. Dali ho na Příbyl. Hned první den se měl na šatně prát s jiným klukem. „*Byl to obr. Hecovali ho, aby do mě šel. Kašlal jsem na to a šel pryč. Volali na šatnu i jiný. Pak večer zavolali brigádyra. Já se nechtěl přiznat. Pak mi dal jeden pěstí a já mu to vrátil. Viděla to celá samospráva. Nic jsem nepráskl, a tak jsem si udělal jméno a začali mě brát. Řekli mi, že ten můj kamarád chtěl, aby mi udělali terno, tak jsem šel za ním a dal mu pěstí. Pak tam byly velký nepokoje mezi samosprávou a námi. Jednou mě zavolali na kuřárnu, tři kluci zůstali na pokoji a servali se tam. Samospráva zůstala a my šli na trestňák. My jsme si ale z trestňáku uměli otvírat dveře planžetama, šli jsme nahoru a srovnali ty, co na nás startovali. Pak tam byly problémy, nosili jsme u sebe nože, takže ani při sčítákách jsme nemohli být pohromadě.*“ Potom byl Lukáš

přesunut na „školák“, kde se vyučil zedníkem. Jedině tak si mohl zažádat o podmíněné propuštění. Každý týden měl nějakou návštěvu, zejména za ním jezdila přítelkyně, která mu vozila balíky. Později byl podmíněně propuštěn.

Po propuštění si opět hledal práci. Nádobí umývat nechtěl a zedničině se také věnovat nechtěl, byla to pro něj špinavá práce. Později potkal kamaráda, který „prodával holky“ a nabídl mu, aby Lukáš jednu dívku na Václaváku prodával. Lukáš žil stále se svojí přítelkyní. Řekl jí, čím se živí a ona chtěla, aby přestal, že mu bude sama dávat peníze. To ale Lukáš nechtěl a rozešel se s ní.

Potom se seznámil s jinou dívkou a odjeli spolu do Německa. Ona podnikala a vydělávala a Lukáš se staral o domácnost. Později jeho přítelkyně otěhotněla. Dítě si nechali a vrátili se zpět do Prahy, kde našetřené peníze brzy utratili. *„Když jsem měl rodinu, chtěl jsem se o ni postarat.“* (pozn. finance byly získávány krádežemi)

Když mu bylo dvacet dva let, ozval se mu kamarád, který byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody (ten, co si myslel, že ho Lukáš „práskl“). Kradl auta a Lukášovi nabídl, aby se připojil. Hned při první krádeži vytáhl pervitin a nabídl Lukášovi. Ten z důvodu, aby neztratil tvář, přijal, ale nepocíťoval žádné výrazné účinky drogy. Potom se naplno věnoval krádežím aut a drogám. Seznámil se s dalším klukem, který si ale pervitin aplikoval nitrožilně. Lukáš to také zkusil, pak začal zvyšovat dávky a už ani peníze nenosil domů. Kvůli drogám se s ním přítelkyně rozešla o odjela s dcerou pryč. *„Vzala malou a odešla. Volal jsem jí a říkal jí, že přijedu a že je všechny postřílím.“*

Dál pokračoval v krádežích aut, nadměrném užívání drog a pořídil si i zbraň. Už toho ale bylo příliš, a tak se Lukáš rozhodl, že se půjde udat na policii. *„Vůbec se se mnou nebavili, psali tam něco jiného, napsali mi tam sto čtyřicet aut. Tak jsem utekl. Ale našli mě podle auta, co mi stálo před domem, které mělo zbroušené číslo karoserie. Čtyři dny mě vyslýchali. Pak přišlo konečné prohlášení (souhrn). Dostal jsem dva roky natvrdo. Po roce jsem byl propuštěn. Když jsem byl ve vězení, psal jsem si s kamarádem o Ježíši, tam jsem uvěřil.“*

Po propuštění si Lukáš našel místo uklízeče v posilovně. Tam se potkal s kamarádem, který měl známou v pojišťovně, s kterou dělali pojistné podvody. Kamarád mu navrhl, že když mají peníze, mohli by prodávat drogy - pervitin.

Později začal chodit do kontaktního centra. Peníze a drogy nechal u kamarádky a odjel do křesťanské terapeutické komunity. Zůstal jen čtrnáct dní. Po návratu zase začal brát drogy - „*kvůli sousedce, byla to kočka*“. Lukáš tedy zase drogy užíval i prodával. Seznámil se s další přítelkyní a později se jim narodila dcera. Peníze pro rodinu získával nelegálně. Tak zajistil byt pro svoji přítelkyni a dceru, který jí po rozchodu zůstal (přítelkyně nezvládala, když byl Lukáš na léčení, našla si proto jiného přítele).

Šestkrát se snažil přestat brát drogy. Když pošesté zrelapsoval, zmlátil svého kamaráda tak, že když ho druhý den potkal, nepamatoval si, že mu to udělal sám a ptal se ho, kdo ho tak zřídil. Na posedmé program terapeutické komunity úspěšně dokončil.

4. Současnost

Nyní už je Lukáš čtyři roky „čistý“. Živí se legální prací a nebere drogy. Obnovil své vztahy s rodinou, zejména s matkou. Bratr je už potřetí nebo počtvrté ženatý a nyní žije s osmnáctiletou dívkou. Lukáš se pravidelně stýká se svou druhou dcerou, platí výživné, hradí jí i jiné potřeby (nyní šetří finance na koupi pracovního stolu). Dluhy, které mu zůstaly, bude splácet ještě velmi dlouho.

Pravidelně bere léky (od doby, kdy pošesté zrelapsoval). Vlastně neví, jaké léky bere. Ví jen, že pokud si je večer zapomene vzít, špatně spí a ráno ho bolí břicho.

Když zpětně přemýšlí, jeho hlavním motivem předchozího chování byly peníze a snaha mít hezké oblečení a nějak vypadat.

Jeho nynějším cílem je žít klidný život.

4.1.2 Šimon, nezaměstnaný, 21 let (*1989)

1. Obecné informace

Šimona jsem poprvé viděla před denním centrem, kde s „kamarádem“ a dalšími muži čekal na vstup do noclehárny. Po oslovení reagoval otevřeně s ochotou mi pomoci. Jeho kamarád také poslouchal, ale byl odměřený, až po chvíli se k hovoru také připojil a souhlasil s rozhovorem, neboť prošel také výkonem vazby. Rozhovor byl domluven na následující den ráno.

Rozhovor probíhal ve společenské místnosti Domu sv. Pavla. V místnosti bylo přítomno i více klientů. Rozhovor probíhal v rohové části místnosti, kde byly alespoň částečně zajištěny podmínky pro pocit soukromí. Když jsem přišla, Šimon byl u počítače, již na mě čekal. Ochotně mě následoval, posadil se a lehce nervózně očekával, co přijde. Šimon odpovídal otevřeně, velmi dobře reagoval, často se vracel ke své rodině. Vzhledem k časovému plánu byl hovor po tři čtvrtě hodiny ukončen (pozn. ve společenské místnosti může uživatel trávit denně dvě hodiny).

2. Nukleární rodina a dětství

Šimon se narodil do úplné rodiny jako první syn. Když byly Šimonovi tři měsíce, otec rodinu opustil. *„Zájem o mě měl jen do tří let, pak už ne. Máma mi říkala, že mi psal, posílal dárky, ...“* Otec se o syna přestal zajímat v době, kdy si matka našla nového přítele a provdala se. Později se otec znovu oženil a založil rodinu.

Poté se narodili další dva sourozenci - bratr a sestra. V té době se svými rodiči vycházel dobře, sourozence měl moc rád, což přetrvává dodnes.

3. Školní docházka a vzdělání

Šimon absolvoval povinnou školní docházku v plném rozsahu. Poté na matčino přání nastoupil na střední odborné učiliště - obor zedník. *„Bylo to mámino přání. Prvák mě bavil, druhák už byl horší a třeták to už ne.“* Vyučení tedy úspěšně dokončil.

4. Vývoj trestné činnosti

V šestnácti letech se Šimon setkal se svým biologickým otcem. Byl z toho nervózní, ale zároveň se těšil. Setkání ale neproběhlo podle jeho představ. Seděli vedle sebe na lavičce asi hodinu a půl, nic neříkali, Lukáš nevěděl, o čem s ním má mluvit. Potom se už nesetkali.

O rok a půl později přišel Šimonův otcím o řidičský průkaz. *„Do osmnácti jsme měli dobré vztahy, pak ale mlátil mámu. Dělal řidiče kamionu a přišel o papíry. Pak byl doma a byl často ožralej. Jednou zbil mámu tak, že pak skončila v nemocnici. Chtěla se s ním rozvést. Pak zase jednou zbil mámu, tak jsem mu dal přes držku, a pak mě neměl rád.“*

Po tomto konfliktu dal otcím matce ultimátum - musela se rozhodnout mezi ním a synem. Matka upřednostnila svého manžela, měla také strach o své dvě zbývající děti - dceru (v současnosti šestnáct let) a syna (nyní čtrnáct let).

Brzy po dosažení osmnácti let skončil Šimon na ulici. *„Do vazby jsem se pak dostal ze své blbosti, z ulice. Byl jsem v partě, kradli jsme. Tam jsem taky začal brát pervitin, teď už jsem ale čistej! No, byl jsem tam tři roky, ale to už je dávno.“*

5. Uvalení vazby

„No a k té vazbě. Strávil jsem tam jedenáct měsíců. Jeden měsíc jsem byl ve Vazební věznici v Budějovicích, pak deset měsíců v Drahonicích, to je tak osmdesát kilometrů za Prahou. V těch Drahonicích to bylo šílený, jako v mateřský školce. No, to byl konec, záclony a žaluzie v oknech. Těšil jsem se, kdy odtud vypadnu. No, ale chovali se k nám dobře, byli hodný. Na cele nás bylo šestnáct. Podle kapacity tam mohlo být tak dvě stě osmdesát lidí, ale ve skutečnosti jich tam bylo tak tři sta čtyřicet.“

„No, než mě zavřeli, tak mě rok hledali. Čapli mě, když jsem šel jako od kamarádky. Byl jsem úplně vyklepanej, nevěděl jsem, co říct. Já jsem si to neuvědomil, dokud nezaklaply dveře. Nechtěl jsem si to připustit. Hned první den jsem chtěl utýct, ale zjistil jsem, že když překonám první překážku, třebaže se dostanu na dvůr, že dostanu jeden rok navíc (pozn.: při popisování těchto věcí koktal). No, ale nepřišli mi

na všechno. Teď už se nemusím ničeho bát, protože jak je teď nověj zákoník, tak ty věci zrušili a já už se teď můžu jenom smát.

Když jsem se dostal do věznice, tak jsem chtěl být sám. Když nemám náladu, tak jsem výbušnej. Chtěl jsem být sám dva týdny. Báli se, že budu dělat hovadiny. Tak jsem jim řekl, že bysme se mohli servat, že bych to psychicky nevydržel, kdyby tam čtyřadvacet hodin denně někdo mlel, jak je to tam hrozný a tak.

První noc byla šílená, vůbec jsem nespál. První den byl takovej, no ... ne že by se k nám chovali hnusně, prostě je to vězeňská služba, no jak kteří... Třeba se nesmělo kouřit na střeších, ale někteří vychovatelé nás nechali jít na cígo, ale říkali: „Jo, ale nesmí tě nikdo vidět!“, no ale někteří říkali: „Ses zbláznil, ne!“.

Přes den jsem dřepěl u okna a koukal ven. Po týdnu jsem četl knížku. Napsal jsem mámě, hned mi odepsala a naslibovala mi, že až mě propustí, že mě vezme zpátky, ale neudělala to... Otočila se ke mně zády (Pozn.: Šimon je nervózní, zřejmě ho tato vzpomínka velmi bolí, při vyprávění koktá). Nebýt kámošky, tak si sáhnu na drogy. Doma jsme bydleli ve starým mlýně, tak tři sta možná čtyři sta let starým, narvali jsme do něj hrozně peněz, pak to byl úplnej zámek, no a prodali jsme ho pak za čtyři miliony. Všechny prachy ale shrábl fotr a tím to začalo. Dokonce chtěl, abych se k sourozencům mohl přiblížit jen na sto metrů, s tím ale máma nesouhlasila. Mě napadaly myšlenky! Uvažoval jsem i o psychiatrovi. Ségru jsem i přebaloval...

No, tak mě tam často vyslýchali, já jsem toho měl! Vyslýchali mě tak jednou za týden nebo čtrnáct dní - advokát ze Strakonice, kriminálka. Měl jsem tři soudy. Podmínku jsem nechtěl, tak jsem si o ni ani nežádal.

Měli jsme vycházky jednu hodinu denně, jinak jsem byl furt zavřenej. Přes okýnko se mnou jednou mluvil psycholog, něco si napsal a odešel. Některý lidi se k vězňům chovali jako zvířata. No, ale vězni jsou ochotní, třeba o dvě patra výš mi jeden týpek občas něco přeposlal.

Takže jsem byl dva týdny sám, pak tam se mnou byl jeden šáhlej kluk. Říkal jsem mu, ať si mě nevšímá. On tam byl za ublížení na zdraví. Až tak po týdnu jsme se spolu začali bavit. Já jsem jen ležel, četl a spal. Jednou týdně nebo za čtrnáct dní jsme mohli do knihovny, teda nesměli jsme ty knížky zničit. No, já návštěvy nechtěl, odepsal jsem

mámě, že nevím, jak bych to unesl. Máma se totiž zhroutila, když zjistila, že mě odsoudili. Když jsem byl pak na baráku, tak přijela jednou a já ji napsal, že už nechci, aby jezdila. Nesl jsem to špatně a nejmladší ségra to snášela hodně špatně, každý den mi psala. Na sourozence nedám dopustit, byl jsem jak jejich druhá máma, naše máma byla totiž na třech operacích, měla rakovinu vaječníků, tak jsem se jí snažil pomoci.

No, ve vazbě nebylo dobrýho nic. No, jen dopisy z venku - od mámy, ségry, bráchy, babičky a dědy a kámošů. Ve vězení to na mě několik lidí zkusilo, jako jestli jim nechci třeba zalít kafe, ale to mě varovali už ve vazbě. Pak si na mě i ta jedna dotyčná osoba vyskočila.“

6. Propuštění a následný vývoj

„Říkali mi, že až vylezu ven, že mám jít za prokurátorkou, že mi dá tisícovku. Ve Strakoncích mi pak zaplatili nájem na tři měsíce v azyláku. Pak jsem byl na ulici. Taky mi volal šéf z Volar, že by pro mě měl práci a ubytování, tak jsem přes zimu jezdil do lesa. Bylo to ale bez smlouvy, kdybych prý chtěl, tak by mi mohl dát smlouvu jako brigádníkovi, ale ne na stálo.“

7. Současnost

„S mámou a sourozencema jsem se už tři roky neviděl. Mám strach, jak by mamka reagovala. Ona mě totiž sháněla, ale já nechci, nevím, jak bych to snášel... No a táta, ten můj, ten má svou rodinu, přemýšlím o něm, ale nevím... Mám taky příbuzný, rok jsem se jim neozval, mám strach, že bych jim byl na obtíž.

Před týdnem jsem se dostal do Budějovic. Než se uchytím, tak jen lítám. Tak na začátku února nebo března to dám. Lítám celej den, všude chtěj zápočeták, kde ho mám vzít??? Leda tak na černo, brigádně, to jo. Ale sociální a zdravotní mám zaplacený.

No a co bych chtěl??? Nevím, ale chci to změnit, od začátku. Chtěl bych mít tak šestnáct tisíc a podnikat.“

*4.1.3 Michal, nezaměstnaný, 29 let (*1981)*

1. Obecné informace

Michala jsem potkala před Domem sv. Pavla, kde čekal s kamarádem na příjem na noclehárnu, byl čtvrtek 18:30. Připojil se k rozhovoru, který jsem měla se Šimonem. Působil nepřístupně, odměřeně a „drsně“. Byl celý zahalený, měl kapuci a přes obličej šátek, takže mu byly vidět pouze oči, byl oblečen do maskáčových kalhot a zimní bundy. Rozhovor ale přislíbil a schůzka byla domluvena na následující ráno stejně jako se Šimonem.

Vzhledem k tomu, že se rozhovor se Šimonem protáhl, proběhl tento rozhovor nadvakrát. První část trvala pouze čtvrt hodiny a odehrála se v zadním rohu společenské místnosti. Michal byl o poznání milejší, dokonce mi dvakrát nabídl čaj nebo kávu. Když předtím chodil po místnosti, působil téměř stejným dojmem jako předchozí večer, ale když se posadil, uvolnil se a i jeho mimika se změnila - zjemnila, byl připraven na rozhovor. Omluvila jsem se mu, že se předchozí hovor protáhl a že bude třeba rozhovor dokončit příště. Ochotně souhlasil. Rozhovor byl domluven na následující týden v úterý ve 20:00. Ve čtvrtek měl mít Michal soud a úterý bylo posledním dnem, kdy se nacházel v Českých Budějovicích.

V úterý byl Michal přijat na noclehárnu a rozhovor se tak mohl uskutečnit. Probíhal v kanceláři sociální pracovnice - tj. za zavřenými dveřmi a trval zhruba půl hodiny. Michal už nepůsobil nepřístupným dojmem. Byl otevřený, o svém životě mluvil s emocemi, mnohdy bylo znát, jak ho daná situace bolí, občas jakoby se v jeho očích objevily i slzy. Uvědomoval si, že jeho život nebyl právě nejlepší, že udělal spoustu chyb, že ho takový život už nebaví a že chce ve svém životě změnu. Věřila jsem mu.

2. Nukleární rodina a dětství

Michal žil se svojí matkou a nevlastním otcem. Svého biologického otce poznal až později, má s ním velmi špatný vztah. Měl tři sourozence, dva bratry (jeden je Michalovo dvojče, které žije s matkou a druhý bratr žije s otcem) a jednu sestru, která pracovala jako zdravotní sestra, ale zemřela na rakovinu.

Matka na něj často křičela, mnoho věcí mu vyčítala. Do sedmnácti let byl s rodiči, potom ho matka vyhodila z domu (důvodem byly výchovné problémy).

3. Školní docházka a vzdělání

Michal má ukončené základní vzdělání. Potom nastoupil na střední odborné učiliště, obor kuchař - číšník, ale nedokončil je. Skončil již v prvním ročníku.

4. Vývoj trestné činnosti

„Od patnácti jsem měl průsery, hlavně krádeže. Máma to trpěla, ale pak mě vykopla. Tak jsem rok bydlel u kámoše, policie mě hledala do osmnácti. V těch osmnácti jsem pak vodjel na pět let do Francie, pracoval jsem na stavbách. Pak jsem se přijel podívat zpátky, ale chtěl bych se tam zase vrátit, jenže mám v lednu soud. No a pak jsem potkal kluky, voni čórujou.

Bylo vyhlášený celostátní pátrání a policajti mě chytili a už sem se vez. Miluju policejní auto, když mi dávaj majáčky, pouta ale nesnáším, odkrvený ruce, nadával jsem.“

5. Uvalení vazby

„Pak jsem šel na výslech, pak k doktorovi, jestli nejsem nemocnej - mám alergii. Potom, vole, jste ve vazbě na tři měsíce. Já jsem tam byl asi třikrát na vazbě. Poprvý to bylo delší (Pozn.: Michalovi bylo dvacet pět let, až později si vzpomněl, že jeho první vazba byla v osmnácti letech, a pak ještě ve dvaceti třech letech.), to jsem tam byl tak sedm nebo šest měsíců, pak jsem dostal tři roky podmíněně. Nejdřív jsem byl ve vazbě v Táboře, měl jsem přítelkyni v Bechyni a dělali jsme blbosti - Tesco,...). No, chvílku se to dá, ale je to problémovější.

Zezačátku jsem z toho měl menší vítr, trošku stres, takovej divnej pocit. Po týdnů nebo čtrnácti dnech už to bylo lepší. Byl jsem tam ještě s jedním, ten už tam byl a dřív ho propustili, ten měl zezačátku hlody, ale pak už to bylo dobrý. Nejsem provokatér, agresivní jsem; chovám se podle toho, jak se ke mně chovají.

No a běžnej den? Nuda, nic tam neděláte, koukáte. Když něco provedu, nepřemýšlím nad tím, neuvažuju. Navštěvovali mě jen kamarádi, když jsem poslal navštívenku, taky jsem dostával dopisy od mámy. Máma by mi napsala, že jsem debil. Chtěla se asi podívat, ale já musím napsat navštívenku, koho chci vidět, a já vím, že by nadávala... Máma se má dobře, jsou bohatý. Moje máma na mě vždycky řvala, dřív mi pomáhala přes bráchu, posílala mi peníze - třeba deset tisíc na týden, časem by mi to vyčítala. Nechci vod nikoho pomoct.

Na vazbě za náma chodil psycholog tak jednou týdně, byl jsem rád, že jsem si s někým popovídal. Já jsem tam nic nedělal, nepracoval. Pedagogičtí pracovníci? Nechci o tom mluvit. Šikana? To bych se nenechal. Byla tam, ale já bych se nenechal.

Nejtěžší je ta nuda, na vazbě jste furt zavřená. Ve věznici je to lepší, tam je kantýna, zubař,... Změnil bych chování některých pracovníků.“

6. Propuštění a následný vývoj

„Chtěl jsem si najít práci. Potkal jsem, vole, kamarády, ti čórujou, pak jsem spal ve vlacích.

No, byl jsem ve vazbě třikrát. Poprvý v osmnácti na dva měsíce. Měl jsem takovej divnej pocit, taky jsem měl strach a hlavně ten špatnej pocit, pak si ale zvyknete. Důkazy měli, ale neodsoudili mě. Dvakrát jsem byl v Táboře a jednou v Praze. Tady v Budějicích je to prej hrozný, utrpení, co jsem slyšel, dostanete od bachařů i nakládačku. Někdo si to ale chválí. Kámoš byl za zabití ve Valdicích, je mu jednadvacet a je tam prej strašná buzerace. V Táboře je to pohoda, to voproti tomu luxus. Praha ta je horší, tam jsem byl ve vazbě v třiadvaceti, no a naposledy jsem byl v pětadvaceti.“

7. Současnost

„Mámu nemám odvahu kontaktovat, s bráchou jsem v kontaktu tak jednou za měsíc nebo dva. Občas si dám perník, tak dvakrát do týdne. Bere tolik lidí, ale já si nebudu kurvit žíly. Problém je, že se chytnu kamarádů, voni čórujou...“

CHCI PRÁCI! Je mi třicet a nechci, aby mě ulice zabila. Tady se za to stydím (pozn. ukazuje na prostory Domu sv. Pavla). Já chci něco vybudovat, mám vždycky smůlu! Ségra na mě nechala přepsat byt, jenže táta mi ho sebral, přitom na mámě vysoudil dva miliony, teď tam má nějaký podnájemníky. Já chci ten byt zpátky.

Když mě nezavřou, vrátím se do Budějic, budu jezdit s kamionem, bydlel bych nahoře (pozn. v azylovém domě). Máma mi chtěla koupit byt. Já ale nechci od nikoho pomoci...“

Poté jsme o těchto věcech dál mluvili, ale to už není podstatné pro tuto práci. Na úplný závěr mi Michal řekl, že má dítě - sedmiletou holčičkou. Že i kvůli ní by se chtěl postavit na nohy. Má velkou výhodu v tom, že jeho bývalá partnerka kontakt dcery s otcem podporuje.

Poznámka na závěr:

O týden později jsem viděla Michala v prostorách Domu sv. Pavla znovu. Soud již měl za sebou, nebyl odsouzen, ale „dostal“ sto padesát hodin obecně prospěšných prací. Seděl před televizí, byl bez zájmu s oním pevným sevřeným výrazem ve tváři.

4.1.4 Aleš, zaměstnanec hypermarketu, 18 let (*1991)

1. Obecné informace

Aleše jsem potkala v prostorách Domu sv. Pavla v den, kdy jsem měla domluvený druhý rozhovor s Michalem. Jedná se o chlapce drobnější postavy s neustálým úsměvem ve tváři, který je podbarven lehkou nervozitou.

Rozhovor byl proveden ve stejný den (byl také přijat na noclehárnu), tzn. v úterý ve 21:00 v kanceláři sociální pracovnice a trval půl hodiny. Při rozhovoru byl Aleš lehce napjatý, zřejmé bylo, že neví, co má očekávat. Úsměv z jeho tváře nezmizel snad ani na chvíli. V okamžicích, kdy mluvil o nějakých vážnějších či náročnějších věcech, se ještě více pousmál s očekáváním v očích, jak na to budu reagovat.

Působil na mě milým, ale také velmi nejistým dojmem, znát byla i jeho výrazná nesmělost.

2. Nukleární rodina a dětství

Alešovi rodiče jsou rozvedení. Má tři bratry, z toho dva jsou nevlastní a je jim osm a šest let, a jednu šestnáctiletou sestru. Do třinácti let vyrůstal s matkou, potom byl odvezen do diagnostického ústavu a následně do dalších školských zařízení. Oba otce oslovoval jménem.

S matčíným přítelem si Aleš nikdy nerozuměl. Často pouštěla Aleše ven, kde si našel starší kamarády, se kterými kouřil marihuanu. Jednou se s matčíným přítelem popral a bylo to hodnoceno jako napadení, potom už se domů nevrátil. Společně s ním utekl i jeho vlastní mladší bratr, policie ho ale našla. Aleše chytili až později a odvezli ho do Dětského diagnostického ústavu v Homolích, odkud opakovaně utekl stejně jako i z následujících zařízení.

3. Školní docházka a vzdělání

Aleš dokončil povinnou školní docházku a vyučil se zahradníkem v rámci školských zařízení. Chtěl se ale spíše věnovat opravám aut jako automechanik.

4. Vývoj trestné činnosti

„Když mě chytili a chtěli mě odvézt do Homol, tak jsem v Třeboni vystoupil a jel domů. Pak mě ale do Homol odvezli znovu a tam jsem byl dva týdny. Pak mě vzali do Šindlových dvorů, tam jsem utekl po dvou měsících. Pak jsem byl půl roku na útěku. No a dostal jsem se do pastáku ve Višňovém, tam je tak sedmdesát kluků.

No, jenže já kradl, tak mi dali dvacet sedm měsíců.“

5. Uvalení vazby

„Když mi bylo skoro šestnáct, tak jsem se dostal na vazbu za dvě krádeže a napadení kluka v Šindlových dvorech. Na vazbě jsem byl v Brně. Byl jsem tam šest měsíců, měl jsem soud ve Znojmě a v Budějovicích.

První den jsem měl strach. Šel jsem po chodbě, byla fakt hnusná. No, jenže pak bylo to napadení, asi jsem to vyvolal já. Jenže, on byl Róm!!! Pak mě dali druhej den na celu a od psychologa jsem dostal prášky na spaní. Cela byla pro tři, pak přišel i jeden kluk z Višňového, to bylo dobrý, jenže pak tam byl ještě jeden Róm, to jsme pak měli občas problémy na vycházce.

Každý ráno jsme měli v šest budíček, o půl sedmý byla snídaně. Jídlo bylo hrozný, ale bylo toho víc. Lidi se k nám chovali dobře - psychologka, vychovatelka, pedagožka. No, občas docházelo i k napadení, já jsem se spíš přidal, bylo jich tak deset až dvanáct.

Mamka mi psala dopisy, taky mi poslala balík - osmnáctikilovej, jenže my mohli dostat jen tři do roka a ne tak těžký, tak jí ho vrátili zpátky, no tak mi to pak posílala po kile, takže jsem dostal jen jeden malej. Já psal kámošovi, kamarádce, mamce, celý rodině. Babička s dědou mi nepsali, ale to je dobrý, vona je babička taková divná.

Hráli jsme karty, přečetl jsem dvě knížky. Naproti byly holky, tak to bylo dobrý! Těžký bylo hlavně vstávání a v devět byla večerka. Hrozný bylo furt poslouchat bachaře, jednou jeden bachař něco zkoušel, ale to je jedno.

No a dostal jsem dvacet sedm měsíců ve Všehrdech. To jsem se na baráku moc nevhováł. Pak jsem byl na díře, nejdřív tři dny, pak týden, čtrnáct dní, pak tři týdny, pak jsem byl jeden týden na baráku a zas tři týdny na díře. Já se s Rómy nesnesu. Měl jsem toho dost (pozn. samoty), jen postel, malá židle, dvakrát dva metry. Poprvý to byla

hrůza, pak už to bylo lepší. Na díře jsem každé den mluvil s psychologem tak půl hodiny, občas taky s bachařema. Furt jsem spal, nečetl jsem.

Odseděl jsem si celejch dvacet sedm měsíců, teď jsem dva měsíce venku.“

6. Po propuštění

„Jsem dva měsíce venku. Vrátil jsem se domů, ale byl jsem tam jen čtrnáct dní, už mě to nebavilo.

Na sadech jsem pak napadl dalšího Róma. Ale propustili mě, tak z toho žádnéj průser nebyl. Když von mě třeba jen slušně pozdraví nebo se na mě jen nějak podívá a já už se na něj vrhnu a zmlátím ho...“

7. Současnost

Ta se překrývá s bodem 6. Nyní Aleš pracuje a bydlí na ubytovně. Nedávno ho policisté zadrželi, odvezli na služebnu a poté do Domu sv. Pavla, kde ho vysvlékli, oblečení mu zabavili a dali mu oblečení ze šatníku, pro své oblečení se mohl dostavit na policejní služebnu po několika dnech.

Dodatek: Alešův odpor k Romům je obrovský. Kdysi došlo v jeho životě k události, která velmi negativně ovlivnila jeho vztah k této skupině obyvatelstva. O prožité události nechce mluvit, částečně ji otevřel psychologce, která se mu věnovala, když byl na „samotce“. V případě, že nedojde k vyřešení kořene tohoto jevu, bude zřejmě docházet k dalším napadením.

4.1.5 Marek, obsluha čerpací stanice, 29 let (*1980)

1. Obecné informace

Marka znám už několik let, o jeho minulosti jsme nikdy příliš nemluvili, ale věděla jsem, že strávil nějaký čas ve vězení, tudíž se dalo předpokládat, že prošel i výkonem vazby. Po oslovení reagoval kladně a zhruba za týden jsme setkání realizovali.

Rozhovor probíhal v Markově domácím prostředí, přítomna byla i manželka, která se opodál věnovala malému synovi, kterému je zhruba jeden rok. Byt byl vkusně zařízen a vzorně uklizen (samozřejmě na některých místech ležely hračky). Není pochyb o tom, že se jedná o vzornou rodinu.

Rozhovor probíhal v příjemné atmosféře a trval zhruba jednu hodinu.

2. Nukleární rodina a dětství

Marek se narodil do úplné rodiny, kde byl již starší bratr. Později se narodila ještě sestra a mladší bratr. *„Je těžké o tom mluvit, nebylo to ideální, tatka pil - to si pamatuju vždycky, pak se s mamkou hodně hádali a on taky chodil často napitej.“* (Pozn.: Otec je české národnosti a matka je romské národnosti. Marek se k romské národnosti příliš nehlásí, jako jediný z dětí má však odstín pleti, který mu způsoboval komplikace například ve škole.) Později začala pít i matka. Otec s dětmi příliš času netrávil, občas je vzal s sebou na houby, ale jinak si vše dělal sám, *„řikal, že všechno poseřeme“*.

3. Školní docházka a vzdělání

Na základní škole neměl příliš dobré vztahy, děti se mu vždycky posmívaly. Proto začal chodit za školu, to bylo zhruba v šesté nebo sedmé třídě. *„Měl jsem problémy s učitelem, dokonce nás tahal za vlasy, když se mu něco nelíbilo. Později jsem šel před komisi, proč chodím za školu. Nakonec mi dali ještě jednu šanci a ten učitel si mě vzal stranou a řekl mi, že mi to jednou vrátí. Pak když jsem spáchal trestnou činnost, tak mi to vrátil - dělal totiž vyšetřovatele a na jeho pokyn mě poslali na vazbu, i když samotní policisté mi řekli, že mě určitě nezavřou, že už vezli mnohem horší, které taky nezavřeli.“*

Když jsem byl za školou, chodil jsem do hospody, hrál automaty. Rodičům jsem všechno tutlal, bylo to hustý. Byl tam i jeden učitel (jiný učitel), který obešel všechny herny ve městě a řekl jim, že mě nesmí nechat hrát. No, ale s tím si oni nic nedělají a hrát mě nechali, i když mi nebylo ani patnáct.“

Později byl Marek v různých školských zařízeních, kde se nakonec ve Višňovém vyučil zahradníkem.

4. Vývoj trestné činnosti

„Když mi bylo necelých čtrnáct, přestal jsem chodit do školy úplně. Nejdřív jsem byl v dětské psychiatrické léčebně, potom jsem byl v Tišnově, ale tam jsem utíkal. Tak mě převezli do diagnostického ústavu v Brně, odsud jsem se dostal do výchovného ústavu v Bystřici nad Hostýnem, tam už to bylo na útěky blbý, bylo to daleko.

Mamka pro mě jezdila. Já jsem se ale nevracel z dovolenek, ukecal jsem mamku, nebo jsem vystoupil někde jinde, a pak jen tak putoval. Chtěl jsem se dostat domů! Nakonec mi to soudně protáhli až do devatenácti, v tom Višňovém, jenže jsem před zkouškama utekl. Pak jsem ty zkoušky udělal, ale byl jsem tam až do devatenácti. Nejlepší bylo, když jsme dostali na starost chovatelský dvůr, byl tam ještě jeden kluk od nás, tak to bylo dobrý.

Jenže ty automaty... Někdo kradl, já si půjčoval. V červnu jsem utekl a v lednu, to mi bylo devatenáct, už jsem měl rozjetý stíhání a v únoru návrh na vazbu. Všechno se to seběhlo během sedmi měsíců. Měl jsem dluh sto dvacet tisíc.

Když jsem byl na útěku, tak jsem komunikoval s policajty, byl jsem vůl. Třeba jsem volal z budky a najednou slyším, jak někdo říká - „Objed' budky, Kroutil volá!“, tak jsem utekl. Pak mě ale policajti zadrželi a vedli mě k vyšetřovateli. Já když ho viděl, tak jsem nemohl uvěřit svým očím, byl to ten učitel. Poliši říkali, že mě vyšetřovatel nepošle do vazby, že už vezli horší lumpy.

Tak jsem skončil v cele předběžného zadržení. Pak mě převezli do Brna a druhý den zjistili, že to byl omyl a převezli mě do Znojma.“

5. Uvalení vazby

„Když mě zavřeli, tak jsem tam byl s jedním chlapem, kterej tam byl za zneužívání! Paradoxem bylo, že byla udělena amnestie a na Praze řekli, že nás mají odvézt jinam. No a pak... Bylo to zvláštní, byl jsem v malý hnusně špinavý kobce, odpadky, dvakrát dvě postele, bylo mi hodně divně.

Ráno jsem zařukal na bufet: Chci sirky. A on zabouchl! Ale třeba jinej dozorce byl fajn a ten mi sirky dal. Referent v Brně mi pak řekl, že bych mohl být na volný vazbě. Byl jsem tam sám.

Pak jsem byl ve Znojmě, to už bylo o něčem jiném, jinej přístup, čistota, bylo to tam nový. I ze strany dozorců a referentů, byli tam kompetentní lidi. V šest ráno byl budíček, hygiena, raport (přijímání požadavků, dopisů, dozorců a referentů), pak snídaně a do 20:00 už jsi nesměl ležet. Tak jsme seděli, leželi na cele, nudou uklízeli. Měli jsme nejčistší celu.

Zezačátku jsme byli dva (pak ještě jeden, ale s tím jsme si nerozuměli). Třikrát jsem si zažádal o změnu. Pak jsem se dostal na bezpečnostní celu na A, byl tam se mnou jeden kluk z Třebíče a jeden vrah, ten byl nervní, ale jinak to bylo dobrý. Společně jsme tam byli sedm měsíců. Jednou za den jsme se dostali do koridoru, trošku jsem četl. Na požádání jsem mohl k psychologovi, šel jsem jen, když jsem chtěl na jinou celu.

Se šikanou vůči sobě jsem se neseťkal, ale ostatní jo, bylo tam toho hodně. Nejhorší pro mě bylo, že nemůžu být na svobodě, že jsem bez rodiny.

Jednou za čtrnáct dní jsem měl půl hodiny návštěvu, dopisy jsem psal často, hlavně mamce a ségře. Dostával jsem balíky, peníze v doporučeném dopise (po pár stovkách), byla tam i pojízdná kantýna. Do vazby se nedostalo nic. Kšeftovalo se hlavně s jídlem, byl zaplacený chodbař a dozorce o tom věděl. Jinak jídlo bylo jak v hotelu, v Brně to bylo horší.

Všechno ubíhalo tak rychle, že si to ani nedokážeš představit. Ale pak byl zvláštní přechod do normálního vězení (na vazbě byla jen plenta, turecký záchod, každý den jsme se umývali kýblama, půl hodiny denně nám tekla teplá voda).

Ve vězení (pozn.: Marek byl odsouzen na patnáct měsíců nepodmíněně) už byla práce, koukali jsme na televizi, už to byla pohoda, mohli jsme se koupat, každý se hlídal.

U soudu jsem byl čtyřikrát nebo pětkrát. Právníka jsem měl státem ex offo. Ten mi poradil, že mám dyl vydržet na vazbě, že se to doplní o znalecký posudek psychologa a to mi pomohlo. Zažádal jsem si o podmíněčný propuštění, že mě soudkyně pustí, ale došlo by na to až mnohem později, tak to nemělo smysl.“

6. Propuštění a následný vývoj

„Po pár měsících po propuštění jsem najel úplně nastejno. Během dvou let jsem měla zase dluh sto dvacet tisíc. Skočil jsem do toho znovu. Tak jsem byl pak vyšetřovanej na svobodě a ten vyšetřovatel byl hrozně dobrej chlap. Odsoudili mě na rok, k tomu se táhly ještě další věci (hlavně podvody), tak jsem nakonec dostal dvacet dva plus čtyři měsíce. Odseděl jsem si celých dvacet šest měsíců. Chvíli jsem byl v Brně, pak v Novém Sedle, v Příbrami, tam se mi ale nelíbilo, tak jsem šel do Plzně.

V Plzni jsem se potkal s metodistickým knězem, byl tam taky jeden kluk, co byl věřící. Podmíněčný propuštění nevyšlo, ale aspoň jsem se dostal z ostrahey do zmírněnýho režimu. No, a pak jsem byl ještě v Drahonicích a v Brně v nemocnici. Když jsem byl v Drahonicích, tak jsem šel k psychiatrovi, protože jsem chtěl do Brna, abych mohl mít jednu až dvě návštěvy, tak to klaplo. Z Brna jsem se dostal po šesti týdnech do Kuřimi. Nejlepší ale byla Plzeň - Bory.

O kousíček jsem ušel průšvihu. Čekal jsem na balík a on furt nešel, půjčil jsem si teda cigára, ale pořád mi rostly úroky a chystalo se na mě půl oddělení a chtěli mi dát nakládačku, tak jsem se nechal zavřít na krizovku. Bylo toho hodně, opustila mě přítelkyně a žila s mým bráchou. Pak mi jednou vyšetřovatelé řekli, že mám vzít prádlo a odnést ho do skladu, tam už na mě čekal jeden hrozně nabušeněj vězeň, ale v tu ránu přišel dozorce a řekl mi: Co tady děláte, běžte! Kdybych tam zůstal, tak by to bylo hustý.

Po propuštění jsem měl jít do jedný terapeutický komunity, bylo to po Vánocích. Ale hned první den po propuštění jsem uviděl ceduli sboru (pozn. křesťanský sbor), no a tak jsem tam začal chodit.

No a co bych řekl celkově k vazbě? Nevím... Bylo by dobrý, kdyby se mohlo chodit častěji ven - třeba dvakrát za den. No a taky by to chtělo větší zájem od vězeňské služby.“

7. Současnost

Nyní žije Marek v pronájmu se svojí ženou a malým synem, kterému je jeden rok. Pracuje jako obsluha čerpací stanice a postupně splácí veškeré dluhy. Už několik let žije spořádaným životem, je v kontaktu se svojí rodinou, zejména s matkou a sourozenci, s rodinou své ženy vychází také velmi dobře.

4.1.6 Petr, evidován na úřadu práce, 25 let (*1984)

1. Obecné informace

S Petrem jsem se potkala v prostorách Domu sv. Pavla. Vzhledem k tomu, že nebylo možné rozhovor uskutečnit v ten samý den, domluvili jsme se na další týden.

Když jsem přišla, vyhledával si informace na internetu, byl tam i se svojí přítelkyní - velmi tichou a nejistou dívkou. Rozhovor měl probíhat původně zhruba půl hodiny, ale vzhledem k telefonátu, který Petr měl, byl hovor ukončen po patnácti minutách, neboť bylo třeba, aby se včas přesunul na jiné místo. Rozhovor byl uskutečněn v rohové části společenské místnosti v dopoledních hodinách.

Petr se tvářil velmi sebevědomě a rychle mluvil. Říkal, že všechno zvládá.

2. Nukleární rodina a dětství

Petr se narodil do rodiny jako první dítě. Svého biologického otce nikdy nepoznal. Celkově má čtyři sourozence, tři sestry a jednoho bratra, který je nejmladší a je mu dvanáct let. Žil s matkou a nevlastním otcem, s kterým vycházel podle toho, v jakém stavu přišel (pozn. dle stupně opilosti).

„Do patnácti to bylo v pohodě. V šestnácti jsem šel k přítelkyni, protože jsem to doma psychicky nezvládal.“

3. Školní docházka a vzdělání

Petr absolvoval základní školu a nastoupil na hotelovou školu, obor kuchař - číšník, kterou úspěšně dokončil.

4. Vývoj trestné činnosti

„Do šestnácti jsem byl u rodičů, pak jsem ale chtěl být s přítelkyní. Pak jsem měl jinou přítelkyni. Bydleli jsme spolu a dělali jsme komparzy, divadlo, natáčeli Ulici. Psychicky jsem to ale nezvládal, vstával jsem ve čtyři ráno a spát se šlo třeba ve dvě ráno. Ale bavilo mě moderování.“

Když mi bylo skoro dvacet čtyři, tak mě chytili na azyláku. Neměl jsem kde spát, tak jsem chodil na noclehárnu, přes zimu jsem byl u rodičů. Sebrali mě za to, že neplatím alimony.“

5. Uvalení vazby

„Tak nejdřív jsem strávil čtyřicet hodin na CPZ (tj. zcela předběžného zadržení), pak jsem byl na vazbě v Budějicích a čekal jsem na soud, ještě měsíc jsem pak byl v Příbrami v nápravném zařízení.

Nejdřív jsem byl hotovej. Bylo to hrozný, než jsem si zvykl na lidi. Jednou měsíčně za mnou dojížděl můj psychoterapeut, ten mě podpořil. Říkal mi, ať nedělám kraviny a bordel. Tak jsem tam byl pět měsíců, pak se mi odtud ani nechtělo, měl jsem tam kamarády.

Ráno jsme vstávali kolem šestý, o půl sedmý byla snídaně, pak sčíták, na kulturce byla televize, karty. V pokoji nás bylo osm, byly to dvě rozdělené místnosti se společnou koupelnou a záchodem. Byl tam jeden, s kterým jsme si moc nerozuměli. No a bachaři byli v pohodě. Když jsem něco potřeboval, tak vyhověli, třeba jsem měl i tři nebo čtyři telefony do měsíce.

Hrozný to bylo ten první měsíc, než se ke mně někdo dostal, pak už to bylo lepší. Ve vězení to bylo taky dobrý, srovnatelný. Mohli jsme chodit po místnostech, mohl jsem dělat barákového. Ten poslední měsíc se ale táhl hrozně pomalu, mnohem dýl než těch pět měsíců. Já jedinej tam byl za alimony, no a taky jsem byl nejmladší. Měl jsem nekratší trest, byl jsem tam jen měsíc, tak to se všichni divili.“

6. Propuštění a následný vývoj

„Jak mě pustili, tak jsem vyšel ven, zapálil si první cigaretu, dal si nějaký alko, jídlo, prostě pohoda.

Teď mi ale hrozí vazba znova. Jeden kluk ukradl přítelkyni dva tisíce, tak jsme tam jeli s kámošema, servalo se to tam a toho kluka zmrzačili, udělali mu něco s čelistí. Byl jsem u toho, ale já ho nemlátíl. Policajti mi napsali, že to bylo loupežný přepadení, teď

mi hrozí buď podmínka nebo natvrdo pět let. Dva dny jsem byl na CPZ, pak den na vazbě a teď jsem stíhanej na svobodě.“

7. Současnost

Petr čeká, jak dopadne vyšetřování a jaký rozsudek bude vyneseno. Současně ale doufá ve zdravý rozum soudce a věří, že bude odsouzen maximálně podmíněně.

V současnosti je evidován na úřadu práce a hledá si zaměstnání. Se svým synem se občas stýká, ale ne příliš často, protože matka dítěte má nového přítele. Se svojí rodinou se stýká také jenom výjimečně.

4.1.7 Radek, kuchař, 30 let (*1979)

1. Obecné informace

Kontakt na Radka jsem dostala od kamarádky, která pracuje ve stejném zařízení jako on. Radka jsem několikrát osobně viděla. Jedná se o milého, sympatického, ale i nesmělého a introvertnějšího muže.

Vzhledem k časové vytíženosti nás obou a zejména vzdálenosti byl rozhovor realizován prostřednictvím telefonu. Rozhovor probíhal v neděli večer a trval přibližně čtyřicet pět minut.

Petr o svém životě mluvil otevřeně, bez zábran. Pouze, když mluvil o svém dětství a rodině, bylo zřejmé, že je to pro něj velmi citlivé téma a při vyprávění o páchané trestné činnosti se vždy zasmál, z čehož jsem usuzovala, že se za to stydí.

2. Nukleární rodina a dětství

Když byl Petrovi jeden rok, matka spáchala sebevraždu a otec byl odsouzen na sedmnáct let do vězení. Petr byl tedy společně se svojí sestrou svěřen do pěstounské péče prarodičů. Z dětství si toho pamatuje velmi málo. Jeho dědeček byl policista (pozn.: z Petrova hlasu bylo zřejmé, že se jednalo o velmi přísného, tvrdého a nepřístupného člověka), babičku ale měli rádi.

Když bylo Petrovi dvanáct let, babička onemocněla a byla převezena do nemocnice, kde později zemřela. *„Bral jsem to jako podraz od světa a zanevřel jsem na svět. Děda si asi za dva měsíce našel ženu. Byl to šok. Stěhovali jsme se k jeho přítelkyni na Moravu, do nějaký horní dolní. Ségra si našla přítele. Utíkal jsem z domu, byl jsem s partama ze Sokolova a v patnácti letech jsem se dostal do diagnostáku, mysleli, že jsem ještě napravitelný.“*

3. Školní docházka a vzdělání

Petr dokončil základní školu a v rámci výchovného ústavu se učil tesařem, nedokončil ale ani první rok. Později se vyučil truhlářem.

4. Vývoj trestné činnosti

„V patnácti jsem se dostal do diagnostáku, tam si mysleli, že jsem ještě napravitelný. Šel jsem do děcáku, ale tam zjistili, že nejsem tak polepšitelný, tak mě poslali do jinýho dětskýho domova, byl to jinej diagnosták - byli jsme tam jak vězni. No, pak byly útěky, drogy, krádeže... Na útěku jsem byl třeba i tři nebo čtyři měsíce, to byly ty nejděšší. Tak jsem tam moc času nepobyl. V osmnácti jsem si tam už jen přišel pro papíry.

V tom prvním dětským domově jsem byl blízko dědy. Taky jsem začal se satanismem, myslel jsem, že za to může on.

Po propuštění jsem šel za dědou, že mi pomůže. Dal mi kovovou padesátku, ať se starám sám, tak jsem ji hodil na zem a šel pryč. Dřív jsem bydlel taky u ségry, jenže ona zavolala policajty, tak jsem k ní už nemohl, řekl jsem jí třeba, že ju zbiju.

Bylo mi osmnáct, byl jsem v partě, tak jsme kradli, hlavně ve skupině. Kradli jsme v noci, hlavně obchodní domy, rozbíjeli a vybírali výlohy, vykrádali sklady. Po třech měsících mě chytli a poslali na CPZ. Tu noc to šlo k soudu, uvalili na mě vazbu a druhý den dopoledne jsem šel na vazbu do Hradce Králové na devět měsíců.“

5. Uvalení vazby

„Byl jsem v Hradci, na cele jsem byl jedinej, kdo měl deset let, jinak tam byli samí zločinci - pokusy o vraždu a tak... Tři dny jsem nespál, měl jsem strach o život. Pak jsem se aklimatizoval. Na cele byli tři chlapi, byly to takový malinký kobky (eskortní cela). Po týdně mě dali nahoru do cely, tam jsme byli tři a byl jsem tam se stejnejma lidma (pozn. ve vazbě z důvodů krádeží, ...).

Byli jsme tam společně devět měsíců, ale už po čtyřech jsme se nesnášeli, stačilo maličko a servali jsme se. Mně se to stalo dvakrát, pak jsme spolu třeba čtrnáct dní nemluvili. Byl tam cigán a bílej kluk, tak jsme si povídali. Občas jsme se prostě pohádali, porvali,...

Byli tam vostrý policajti, třeba tam naběhli a přeházeli věci. No, mohlo jít o namátkový kontroly. Ale třeba si někdo dělal topinky, to se nesmělo, a bylo to cejtít na chodbě, tak voni nalítli a přeházeli celý patro.

Denní režim skoro žádnéj nebyl. Když jsi nechtěl snídat, tak jsi nemusel, takže jsi nemusel ani brzo vstávat, když jsi nechtěl snídani. Nebyly ani sčítáky. Vycházky byly taky divný, když bachaři nechtěli, tak prostě nebyly. Nebyly třeba celej týden a voni nám řekli, že to je proto, že prší, nebo nám neřekli vůbec nic. No a vydírání je tam normální, ale třeba kšefty s drogama nejsou takový, jak se o tom vypráví.

Byl jsem ve vazbě, protože jsem byl chycenej poprvý a k ničemu jsem se nepřiznal. Kámoš, co kradl se mnou, tak se ke všemu přiznal, tak ho nezavřeli. Jenže my jsme společně udělali asi sedmnáct obchodů po republice, takže mi pak každej tejden chodilo nový sdělení obvinění, ale výslechnů jsem moc neměl. Taky jsem byl často na soudech, měl jsem to jako mladistvý). Takže mě nakonec odsoudili na osmnáct měsíců, což byla horní hranice, měl jsem ještě dalších dvanáct soudů za jiný věci (vloupání,...), ale ostatní soudy byly pak zrušený pro neúčelnost. Pak mi řekli, že udělali chybu, že mě hodnotili jako mladistvýho a že mi dali maximální trest, dostal bych totiž jinak mnohem víc.

Pak jsem byl dalších devět měsíců ve vězení v Kolové, to bylo úplně v pohodě, začínalo to tam. Byly tam ploty jak na zahrádce a bylo tam sto dvacet vězňů. V Hradci je to jedna z nejhorsích vazeb. No a v tom vězení jsem si třeba přikryl dekou nohu, viděl to bachař, tak jsem dostal kázeňák, jenže jsem měl nerva, tak jsem si zapálil a v tu chvíli šel ředitel a dostal jsem samotku, kde jsem pak byl několik měsíců.

Když jsem byl na eskortě ve Slavkově, byl jsem tam čtrnáct dní kvůli soudu, tak tam dva lidi spáchali sebevraždu, bylo jim tak něco přes dvacet sedm, ale to se tam stává výjimečně. Na vazbě se mnou nikdo nemluvil, nikdo mě nenavštívil. Děda mi napsal, že mě vydědil a ségry přítel řekl, že mě zabije, až mě uvidí.

Vazba není vůbec řešení, úplně na lidi kašlou. Je jim jedno, co děláš a co budeš dělat. Možná jsou i výjimeční lidi, ale já jsem je nepotkal. Lepší by to bylo jako výcvikový tábor, prostě pracovat, ... Jinak si zvykneš a jdeš vazba - kriminál a pořád dokola.

Třeba, když jsme dostali v Hradci řízek, tak jsme si mysleli, že bude amnestie. Všechno jsme jinak dostávali v ešusech, takový hnusný hnědý omáčky. Ve vazbě se taky

koňovaly věci, stahovaly se na provázcích. Stáhnul jsem, co se dalo. Taky jsem tam hodně četl, hráli jsme karty o peníze, balíky, nebo prostě jen tak. Taky jsme cvičili.“

6. Propuštění a následný vývoj

„Bylo mi dvacet jedna, když jsem se dostal ven. Po třech dnech jsem začal fetovat. Pak jsem byl ještě čtyřikrát ve vězení, nejdřív s dozorem, až pak ve finále v Plzni - Borech. Byl jsem ve vazbě v Ruzyni, ve Slavkově...

Moje kurátorka mě znala od malička. I když nebyla věřící, tak mi řekla, že mě může zachránit jedině Bůh a řekla mi o Útočišti. Byl jsem v azyláku, když si pro mě přišel jeden baptista. Měl jsem jít do komunity, jenže pak přišel kamarád a tak jsme si dali fet. Pak jsem dostal ještě rok.

Po propuštění jsem nastoupil léčbu, po třech měsících jsem uvěřil, pak už jsem žádný problém se zákonem neměl. Byl jsem tam čtyři a půl roku, vyučil jsem se jako truhlář - výroba nábytku. Taky jsem si ve čtyřiaadvaceti udělal řidičák.

Asi po šesti letech od propuštění si pro mě přišli policajti, kvůli nějakým starším věcem. Pastor jel za mnou autem, volal soudci, všechno mu řekl a oni mě pustili. Řekl jsem u soudu, že jsem uvěřil,... a oni mě pustili.

Taky jsem pak vedl kavárnu pro drogově závislý. Začal jsem chodit s jednou holkou, kterou jsem znal už dávno. Odjeli jsme spolu na Moravu, ale po čtrnácti dnech se se mnou rozešla. Začal jsem pít, ale pak jsem nastoupil do jedné křesťanské komunity, řekl mi o tom kamarád.“

7. Současnost

Petr úspěšně dokončil program terapeutické komunity a zůstal tam pracovat jako kuchař. V této komunitě je dva roky. S dědečkem a sestrou je v kontaktu.

4.1.8 Martin, evidován na úřadu práce, 36 let (*1974)

1. Obecné informace

Martina jsem viděla poprvé těsně před začátkem psychoterapeutické skupiny. Působil nejistě, zanedbaně, uzavřeně, ale bez jakýchkoliv známek agrese. Na moji žádost o rozhovor reagoval nejistě, ale otevřeně a vstřícně. Rozhovor byl domluven na další den ráno, ale vzhledem k časovým možnostem byl realizován ještě večer téhož dne.

Při rozhovoru působil klidně, na otázky odpovídal většinou věcně, používal oficiální termíny, které jeho zážitky odosobňovaly. Často při mluvení vysvětloval, snažil se mi osvětlit, jaké by to bylo, kdybych tam byla sama, jak to ve vězení vlastně funguje. Bylo poměrně obtížné převést jeho povídání na osobní (emocionální) rovinu. Emočně byl spíše nevýrazný, celkově ale působil příjemně.

Rozhovor probíhal v rohové části chodby, kde jsme seděli u stolku s elektrickým vaříčem. Rozhovor trval půl hodiny.

2. Nukleární rodina a dětství

Martin se narodil v Německu jako první dítě. Matka byla Jugoslávka a otec Němec. Když byl Martin ve čtvrté třídě, rodiče se rozvedli a Martin byl poslán do Čech k babičce a dědečkovi. Otec se brzy oženil a narodily se mu další dvě děti, které mu pomáhají v jeho podnikání v oblasti gastronomie.

„Rodiče byli furt rozhádaný, to na mě mělo špatný vliv. Když mi bylo deset, tak se rozvedli. Tak jsem šel do Čech k babičce, bylo to výhodnější.“

3. Školní docházka a vzdělání

Informace o školní docházce v Německu chybí. *„V Čechách jsem šel do čtvrté třídy. Jeden týden jsem byl v normální škole, a pak mě dali do pomocný. Učitelka to neovládala, musela mluvit česky a mně to pak překládat do němčiny.“*

Martin později nastoupil na učiliště, které nedokončil, protože nastoupil výkon trestu. Ve Všehrdech se potom vyučil zedníkem.

4. Vývoj trestné činnosti

„Když mi bylo sedmnáct, byl jsem v druhém ročníku, tak jsem skončil v Budějovicích na věznici. Spolčil jsem se s kamarádama a dělali jsme krádeže. Peníze jsem pak většinou dali za diskotéky, kouření, jídlo, stravu,... Dostal jsem osmnáct měsíců, půl roku ve vazbě a zbytek ve Všehrdech, tam už to bylo lepší. Na vazbě bylo málo prostoru, na hodinu ses dostal z cely a byl rád, že jsi venku, ve Všehrdech už byla i sportovní činnost.“

5. Uvalení vazby

„Když jsem se dostal na vazbu, tak jsem z toho moc dobrý pocit neměl. Byl jsem zbaven civilních svršku, měl jsem mundúr a to už je hrozný.“

Ráno byl budíček kolem 6:10, museli jsme mít ustláno, složený věci a čekalo se do sedmi. Pak přišel hlavní velitel, byli dva až tři, to tak musí být a ptali se, co kdo potřebuje - zubaře, dopisy,... První známku a dopis máte zadarmo, hradí vám známku. Tak jsem napsal babičce, pak jsem měl i nějakou návštěvu, balíček (od táty). Babičce to bylo líto, že jsem tam skončil.

Cela byla tak 4 x 2 metry, dvě až tři postele, skříň, je tam i záchod, což je nedomyšlený, co se týká hygieny.

Působilo to na mě blbě. Člověk přemýšlí, jak už se tam nedostat. Pak jsem se tam dostal ještě několikrát.

Vztahy tam byly v pohodě. Bavili jsme se o tom, kolik kdo dostane. Žádný konflikty jsem tam neměl. Tam je potom různý čtení, něco jsem četl, pak máte vycházky - ráno nebo odpoledne. Myslel jsem na to, jak si zařídím kurátora, práci, že si člověk zajistí práci.

Personál ve vazbě byl přísnější, ale v pohodě. Psycholog tam byl taky, fungoval tam, ale já odmítl, byl jsem uzavřenější. Pak jsem si dal inzerát, tak jsem si krátil čas psaním s holkama.

Ve výkonu je to lepší. Máte víc volnosti - hřiště, posilovnu. Jako mladiství jsme měli i víc jídla (mléko, ovoce).“

6. Propuštění a následný vývoj

„Po výkonu jsem se vracel domů. Myslel jsem, že mě už nezavřou, ale za měsíc jsem byl už zpátky. Babička mi psala míň, trošku na mě zanevřeli, zlomili nade mnou hůl. Bylo nějaký kázání, abych si našel práci...

Ve vazbě jsem byl asi šestkrát, nepodmíněně víckrát. Celkem jsem si odseděl asi patnáct a půl roku, byl jsem tam tak devětkrát. Pak už je to zaběhlý, člověka tam berou už jako známýho. Člověk už to bere dobře, jen je blbá ta práce, že je omezenej. Byl jsem zvyklej na ten režim. Nevěděl jsem postup, jak dál, tak jsem chodil k sociální pracovníci, postupoval jsem podle jejích rad...

Po propuštění jsem dostal tisíčovku do začátku, aspoň něco, to jsem pak vysypal do ženy s dítětem, tak jsem tam šel zase znova pro peníze. Na nástup do vězení jsem byl připravenej, já jsem byl v pohodě.

Já jsem byl OK. Ve vězení byly různý kroužky - šachový, lepící, nějakým způsobem se vždycky dal trávit volnej čas. Je to hlavně o psychice. Já se dostal až do samosprávy, měl jsem funkci a to mi vyhovovalo. Párkrát jsem se dostal taky na samotku, že jsem se s někým porval, většinou tak na sedm dní. To už je ale člověk tak otrkanej, že to bere.

Jen u mladistvejch jsem slyšel, že si občas něco udělaj. Já jsem si taky pokusil ublížit. Když jsem byl na Pankráci, dostal jsem se do Střešovic do nemocnice. Držel jsem hladovku tři týdny, pak už jsem ani nepil, a pak jsem byl měsíc v kómatu. Bylo to, když jsem byl potřetí ve vězení, chtěl jsem být venku.

Občas se taky děly takový věci, nějaký to podřezávání, oběšení,... U nás se jeden kluk oběsil na cele, z toho jsem se psychicky vysekal a šel k psychologovi. První den si člověk nic nedělá, pak už to ale dolehne (tak asi po třech dnech). Měl jsem léky na uklidnění. Kdo to nezvládne, tak si šáhne na život.

Naposledy jsem byl ve výkonu trestu v roce 2007, měl jsem tam práci, přestal jsem kouřit a měsíčně jsem měl tak 450 Kč. Celkem jsem byl ve vězení asi devětkrát, většinou za krádeže, auta, prostě takový vylomeniny. Většinou jsem to dělal ještě s někým jiným. Někdy jsem byl i sám - třeba drogerie. Ale asi dvakrát nebo třikrát nás bylo více, někdo z nich byl iniciátor, tak já pak dostal míň.“

7. Současnost

„Od roku 2007 jsem na svobodě. Práce není, mám nějaký brigády. Loni jsem byl poprvý v Polsku. Od dubna do října jsem pracoval v cihelně, nějaký peníze jsem si i ušetřil.

Momentálně jsem na azyláku (tři měsíce, pak musím opustit pokoj, a pak až zas za tři měsíce). Chci si najít práci, mít občanku, teď mám jen náhradní doklad. Mám taky nízkou podporu, teď mi to ještě snížili na tři sta v poukázkách a tři sta v penězích každéj tejden, to je dobrý. Už mám ale všechno zařízený na magistrátu. Už je to na dobrý cestě.

Taky jsem měl dostat 180 hodin veřejně prospěšných prací, ale byla amnestie, tak jsem byl amnestovanej (ukradl jsem dvě Twix a ledovou kávu), předtím jsem jednou dostal i 240 obecně prospěšnejch prací, ale nevoddělal jsem je, tak jsem dostal 120 dní natvrdo. No a člověk si odnese i nějaký to tetování.

S mámou v kontaktu nejsem vůbec. Mám teď družku, je v azylovém domě pro ženy. Na jaře se ale chystám do Polska a kdoví co bude, ten vztah se třeba rozpadne, se mnou nepojede. S tátou je to dobrý. Taky mám syna, řešíme alimenty. No, ale pamatuje si na mě, říká: Táto, táto, pojedeme tam... Plánuju, že si kluka vezmu na den někam. Příští rok jde do první třídy, tak bych u toho chtěl taky figurovat. Se synem se vidím tak jednou za týden nebo čtrnáct dní, ale blbý je, že nikdo z nich nemá telefon, tak jsem aspoň ve spojení s jejím (pozn. bývalé partnerky) synem.“

4.1.9 Karel, plný invalidní důchod, 42 let (*1968)

1. Obecné informace

Pana Karla znám od vidění. Když jsem mluvila s jiným mužem v Domě sv. Pavla o výzkumu, sám se mi přihlásil, že mi má, co říct. Sice jsem od počátku věděla, že rozhovor bude náročný a že zřejmě nezískám informace, které bych potřebovala, přesto jsem rozhovor uskutečnila pro dokreslení celého výzkumu. Pan Karel má znatelně potetované tělo, vypadá podstatně starší, než je jeho reálný věk a jeho psychika a soustředěnost je významně ovlivněna dlouhodobým užíváním návykových látek.

Rozhovor trval zhruba jednu hodinu a odehrával se ve večerních hodinách na chodbě u stolu s židlemi. Neustále jsem se musela ptát a vracet pana Karla do oblasti, o které jsme hovořili. Na mě pan Karel reagoval dobře, dokonce jsme se několikrát i zasmáli; když mu uklouzlo sprosté slovo, hned se vzápětí omluvil, rozhovor jako takový probíhal dobře, pokud pominu obsahovou stránku. Ale na uživatele zařízení reagoval vždy podrážděně až agresivně, což se neobešlo bez vulgárních výrazů a zaťaté pěstí vůči dotyčnému a to i přesto, že dotyčný pouze okolo procházel, nemusel se na nás ani podívat. Pan Karel je velmi zraněný muž a to se významně projevuje ve vztazích k druhým osobám.

Vzhledem k povaze a zmatenosti některých myšlenek, nebyly tyto informace vůbec zaznamenány.

2. Nukleární rodina a dětství

„Dětství byla paráda. Jenže táta už je tam (pozn. ukazuje na zem), tam dole. To oni přijeli čercháni, kluci. CO JSEM ZASE PROVEDL, KURVA? Já jsem tátu neměl rád, já jsem ho dvakrát... (pozn. pěstí si bouchl do druhé dlaně). Ne že by se choval špatně, chtěl hospodářství, kozy, krávy... Máma se s ním rozvedla, byl jsem u něj, za mámou taky nejezdím. Sestra je v Budějovicích, teď je rozvedená. Mám bráchu, ten je nevlastní, proti mně chlap jak hora. Máma řekla: Karle, Hynek je tvůj bratr, ale ne od toho tatky... MAMI, VÍŠ, CO MI MŮŽEŠ? JESTLI NECHCEŠ DOPADNOUT JAKO TÁTA!

V pátý třídě, táta měl hodně rád (pozn. ukazuje sklenici, pítí alkoholu), jsem ho zbil. Táta měl hrubej hlas, já jsem po bouračce. V pátý třídě (pozn. Karel si pěstí bouchá do ruky na znamení rvačky) a bylo. Ráno se táta probral a říká: Podívej, cos mi udělal! A ukazoval si na voko. CHCEŠ MÍT I DRUHÝ, TY SRÁČI? Neměl jsem ho rád. Máma taky nebyla žádnej svatoušek.“

3. Školní docházka a vzdělání

„Škola byla v pohodě, to mi šlo, než jsem začal dělat hlouposti (pozn. bouchá proti sobě zápěstími na znamení pout - vězení). Základka byla normální, pak jsem se šel učit na zedníka - obkladače, to jsem se naučil od kamaráda (pozn. následoval výčet některých prací, které vykonal). Byl jsem tam jen rok, pak jsem šel pryč.“

4. Vývoj trestné činnosti

„A ty hlouposti (pozn. ukazuje na mě prstem), já si píchám - pervitin a piju. V Budějovicích byl diagnostickéj ústav, my jsme tam byli se ségrou, v tý pátý třídě. Máma - tam byly na rychtě zábavy, tak jsme skončili v děcáku. Pak nás odvezli do Křemže, tam jsme byli do osmnácti (pozn. pan Karel má smutný výraz v obličeji). Máma nás nenavštěvovala. Táta žil s paní, ta za námi jezdila, brala si nás na víkendy. Paní, teď už je dole.“

No a už jsem dělal blbosti. Rozuměl jsem si s ředitelem skrz muziku. Jenže děti na mě žalovaly. Krádeže? Takový věci mě nezajímaly! Já jen alkohol (gestem naznačuje pítí a „bouchá“ se přes žíly).

Hned po vojně, jak mě pustili z vojny, alkohol (pozn. gestem naznačuje napadení), já jezdil na zábavy, pak tam byly i trvalý následky (pozn. u muže, kterého napadl). Pak jsem měl bouračku, já jsem vezl kluka, ale už jsem ho nedovezl. Ten kyčel, mám tady na boku tákovouhle jízvu.“

5. Uvalení vazby

„Na vazbě je to basa. (Pozn.: Během rozhovoru přišel ke Karlovi muž, který mu beze slova podal kousek své ukrojené rolády a odešel. Pobídla jsem pana Karla, aby si

roládu snědl, že počkám. On se ke mně ale naklonil a pošeptal mi, že si od nikoho nic nevezme, že si to vezme, ale někam to strčí, zahodí. Roládu tedy odložil na roh stolu. Okolo šel jiný uživatel a z legrace pronesl něco o roládě. Zeptala jsem se pana Karla, jestli bude tu roládu jíst, věděla jsem, že ne, ale počkala jsem na jeho vyjádření. Tak jsem pobídla toho druhého uživatele, aby si roládu vzal, v tu chvíli ale pan Karel roládu v ruce rozmáčkl. Tak jsem ho vybídla, aby ji šel vyhodit a umyl si ruce. Pak jsme o tom krátce mluvili a on mi řekl, že si od nikoho nic nevezme a že taky nikomu nic nedá. Že někteří jsou z něj úplně „počůraní“, že před ním klečí a prosí o cigaretu, ..., že se ho bojí, protože ví, že jde hned na věc - útok. „*Mě zajímá jen tohle* (pozn. rukou bouchá na loketní jamku - aplikace drog). Okolo jenom prošel nějaký muž a pan Karel nenávistně prohlásil: Chcípní, sráčí!, jako ještě několikrát během rozhovoru).

Já jsem tam byl hodněkrát, pětkrát to je málo (pozn. kolikrát byl ve vězení už ale nedokázal spočítat a ani odhadnout). *Za komančů to bylo jiný - co vazba, to kriminál. Za to jsem se tam dostal* (pozn. gestem naznačuje fyzické napadení - pěstmi bouchá o sebe). *Víte, co znamená KSČ? Konec srandy, čuráci! Když mám tady* (pozn. ukazuje si na žíly), *tak ne, to jen když mám chlast* (pozn. pokud je pan Karel pod vlivem pervitinu, do střetů nejde, pokud je ale pod vlivem alkoholu, pak k napadení dochází snadno).

První vazba - to mi bylo dvacet jedna pryč, bylo to po vojně (pozn. kolem prochází další muž a pan Karel jen utrousí: JEN SE PODÍVÁŠ, TAK TĚ OHOLIM!!! Jsem hodnej, ...). *Tetování jsem si dělal sám, v base, když jsem neměl co dělat, tak jsem se obklíčil civily. Špína* (pozn. tuš) *a kopyta* (pozn. jehly) *se tam nedalo jen tak sehnat. Na baráku vám prohledaj všechno.*

Byl jsem půl roku ve vazbě a pět a půl roku ve výkonu. Na vazbě se lidi snažili udělat cokoliv, to nešlo, bachaři koukají dovnitř a vidí všechno. Byly tam dvě židličky, jeden stoleček. Aby vám zalili kafe, to ne! To dřív nebylo, teď už jo. Měli jsme piškoty, malý krabičky před mřížema, kus nitě z prostěradla, to se roztočilo a hodilo do dalšího okna (kouření, čaj, kafe). Poprvý? No, to jsem si říkal: Franto, trubko, udělal si pičovinu, tak to vydejchej. Jenže já dělám tohle (pozn. pěstmi naznačuje rvačku) *i proti bachařům. Na samotce jsem byl často, ale na díře víc.*

Nejhorší? Už tehdy jsem si píchal, byl jsem na léčení, bylo to ne houby, ale hovno platný. Když nemám tohle (pozn. gestem naznačuje pervitin), tak mám chlast. Ke mně málokoho daj (pozn. teď hovoří o současnosti). Jeden v noci chrápal, slez jsem z postele: Uaaah, sráči, vyjed' ven! Musel jít na chodbu.

Hafo let jsem si odseděl, přes dvacet let. Na vojně se dělávaly metry, to se odpočítávalo. Ve vězení jsem si čapl lokaje a ten mi metr odtrhával. Ráno přišel, aby mi ukázal, jak to odtrhává, tak jsem mu řekl: Vypadni, ty sráči! Ve vězení jsme hráli karty z krabiček od sirek. Neměl jsem žádný návštěvy.“

6. Propuštění a následný vývoj

Informace chybí. Hovor samotný byl po hodině ukončen, neboť nemělo smysl v něm, pro účely této diplomové práce, pokračovat.

7. Současnost

„Já miluju folk, country, pana Kryla, hraju na kytaru, já to miluju tu muziku.“ Pan Karel je příjemcem plného invalidního důchodu. Téměř denně si nitrožilně aplikuje pervitin. Pokud nemá pervitin, nahradí jej alkoholem. Obě návykové látky také kombinuje.

Nemá žádné přátele, nikomu nedůvěřuje, se svou rodinou se vůbec nestýká. Částečnou důvěru má pouze k řediteli zařízení a několika málo osobám - nelze to však nazvat důvěrou či přátelstvím, ale spíše určitým pocitem „bezpečí“, že nebude zraněn.

(I přesto, jak tento rozhovor může působit na papíře, na mě osobně působil pan Karel dobře, v jeho přítomnosti jsem se nemusela bát nějakého napadení nebo něčeho podobného, bylo také vidět, jak se snaží kontrolovat, pomoci mi. Ve vztahu k ostatním lidem, zejména k lidem ze stejné sociální skupiny se tak ale nechoval, vždy měl velmi přísný výraz, pro vulgární slovo i gesto nešel nikdy daleko.)

A na závěr, na otázku: Víte, proč se s nikým nesnesete?, odpověděl: *„Ten děcák, kriminál, těch let v base, já jsem prostě takovej“.*

4.1.10 Miloš, zaměstnaný, 28 let (*1982)

1. Obecné informace

Rozhovor byl předem domluven a probíhal následující den ve večerních hodinách. Miloš pracuje a končí zhruba v šest hodin odpoledne.

Rozhovor probíhal v Domě sv. Pavla, seděli jsme na chodbě u radiátoru, kde byl relativní klid. Rozhovor trval zhruba tři čtvrtě hodiny.

Miloš se snažil působit velmi klidným dojmem, že vše zvládá, nic ho nemůže vyvést z míry. Vzhledem k tomu působil lehce apaticky, jeho naprostý klid jsem mu ale nevěřila.

2. Nukleární rodina a dětství

„Já jsem měl pohodový dětství, úžasný, naprosto v pohodě. Když mi bylo patnáct, tak se naši rozvedli, táta se pak oženil. Mám čtyři sourozence, já jsem nejstarší.

My všichni jsme pak zůstali u táty, ten dělá na montážích, bylo to lepší. Mamina byla taková... taková rozjuchaná, tam strejda, tam strejda, měla spíš problémy s náladama. Pak jsme ji pět let neviděli. Mám tři sestry a jednoho brácha.“

3. Školní docházka a vzdělání

„Vychodil jsem osm tříd, za nás bylo jen osm. Pak jsem se vyučil automechanikem. Byl jsem ale flákač. Nejsem blbej, jen línej.“

4. Vývoj trestné činnosti

„V patnácti jsem začal hulit trávu a tak v jedenadvaceti to byly už tvrdý. Po vyučení mi přišel povolávací rozkaz na vojnu. Zrovna jsem dělal půl roku na pile. Na vojně jsem byl na poddůstojnický škole, tři měsíce z nás dělali magory, přečkal jsem to, a pak jsem byl u muničního skladu, to bylo dobrý.

Po vojně jsem nastoupil jako skladník. Nebyl jsem blbej, nechal jsem si udělat všechny papíry (vysokozdvíhový vozík,...), a pak si to nechal proplatit. No, a pak začala

éra - nevím, jak bych to nazval - blbiny. Tráva mi nestačila, šel jsem do tvrdějších (pervitin). Nikdo mi ale nic nenutil. Prostě mi to nabídli a já si dal.

Pracoval jsem na stavbě, furt mi po dvou měsících prodlužovali smlouvu. Pak jsem se dostal do Prahy. Řekl jsem v práci, že na víkend odjedu do Prahy a z víkendu se staly tři roky. Já myslel, že tam budu tak měsíc. Hned během prvního dne jsem si našel práci i bydlení. V těch jednadvaceti jsem začal brát. V Praze jsem měl jednoho opravdového kamaráda, a pak hafo známých. Zoufalej jsem nebyl, spíš jen nespokojenej.

Nejdřív jsem si říkal, všechno stáhám, mám dobrou práci i bydlení. Jako skladník jsem byl finančně spokojenej... Jenže po třech letech jsem zjistil, že nic nezvládám. Byl jsem tři roky závislej. Na podnájmu jsem se otočil už jen jednou za týden nebo čtrnáct dní. Kamarád, ten nebral každéj den.

Tak jsme spolu vyrazili na víkend do Krkonoš a byly z toho dva roky. Zbavil jsem se drog. Měl jsem dobrou plat - 25 000, ostatní brali třeba 8 - 9 000. No a po dvou letech, já už si zadělal na kriminál... Sazba byla tři až šest let, nakonec jsem dostal devět měsíců a dvě stě hodin (ty jsem měl hotový za týden, olízal jsem obálky). Kamarád byl v Praze a já šel sedět. Za celejch pět let jsem nebyl v kontaktu s rodinou. Jednou se v Trutnově objevila ségra, tak jsem se začal zase bavit s rodinou. Předtím jsme spolu nemluvili, protože se provalilo, že beru drogy, bylo to takový temný období. S mámou jsem tři roky po rozvodu vůbec nemluvil, nechtěl jsem, no vlastně těch pět let.“

5. Uvalení vazby

„Do vazby jsem se dostal kvůli úvěrovým podvodům, prodeji drog, krádežím,... Ve vazbě jsem byl tři měsíce v Českých Budějovicích. Já jsem přišel sám, přišel jsem zhulenej jak kráva. Taky jsem volal tátovi a ten se ptal, co a jak se děje a že by mi dal pár facek. No, samotný přijímání bylo OK.

Bylo mi dvacet pět. Když zaklapl katr, sedl jsem si na postel, zapálil si a rozbřečel se. První tři týdny jsem byl sám, zblbnul jsem z toho. Skoro nikdo se mnou nemluvil. Dřív jsem hodně četl, teď taky, psal jsem dopisy (táťkovi, babči s dědou). Taky jsem si vyžádal jednu návštěvu - tátu a dědu. Pak už jsem další návštěvu nechtěl, prostě jsem

nechtěl. Táta mi říkal, ať pak přijedu domů. Viděli jsme se po pěti letech, brečeli jsme tam, objímali jsme se. Rodičům hodně dlužím. Kdyby teď věděl, kde jsem, tak bych mu nemohl ani na oči (pozn. Miloš má ruku před ústy).

Pak jsme byli dva na cele pro tři. Vycházeli jsme spolu dobře, on se léčil ze závislosti na perníku. Taky jsme chodili do posilovny, vždycky jsme si den dopředu zažádali, tak jsme chodili jednou týdně na dvě hodiny. Na vycházce jsem byl jen jednou. Nechtěli jsme chodit na vycházky, na střeše jsou klece, co tam... Řekli jsme si, že čím víc prospíme, tím míň odsedíme. Tak jsme celej den leželi, četli jsme nebo jsme nic nedělali. Taky jsme hráli karty, jednou dokonce tři dny ve dne v noci, od té doby už nehraju.

Když jsme něco potřebovali, tak to šlo přes piškoty nebo kuchaře - klidně i drogy. Když máte peníze, jde všechno. Beru to tak, že jsem byl na dovolený.

Pak jsem byl ve výkonu. Dostal jsem se ke všemu, tak mi sundali tři měsíce a tři jsem si odseděl. Byl jsem i venku, měl jsem výhody jak blázen. Ten rozdíl je nebe a dudy, na vazbě jsme měli jen jednu porci na oběd a na večeři, ve výkonu jsem měl třeba pět porcí k obědu nebo k večeři, byly tam i svačiny. S jídlem se pak obchodovalo. Bachaři byli OK.

Negativní zkušenost z vazby? Když někoho něco bolelo, tak tam chyběl lidský přístup, policajti to neřešili. A pozitivní? Ten frajer na počítače se nám hodně věnoval, dostával za to minimum peněz a dělal to i na úkor rodiny. Vycházky byly nanic.

Byl to zabitej čas. Byl jsem půl roku ve vězení. Tam, kde jsem pracoval jako vězeň, tak tam jsem pak zůstal i po propuštění.“

6. Propuštění a následný vývoj

„Měl jsem práci, byt, auto na leasing, vydělával jsem 25 000. Vlastně hned po propuštění jsem si dal deset dnů voraz. Pak jsem si našel babu, ale stálo to za prd. Do toho jsem hulil trávu. Ženská furt breptala, pak i já a nakonec mě propustili. Tak jsem se uskromňoval a uskromňoval, až jsem skončil na ulici.

Pak jsem chvíli nakládal kamiony na čtyři a půl hodiny. Jenže jsem pak zmlátil toho týpka, co to dělal se mnou, zasloužil si to, jenže šéf s ním měl dobrý vztahy, a tak jsem

šel. Pak jsme se ženskou spali ve stanu. Po výkonu už jsem pak nic neukradl, když jsem potřeboval peníze, tak jsem šel na plazmu (pozn. dárcovství krevní plazmy za peníze). Pak jsme si řekli, že už je toho dost, že už nechceme spát ve vlaku. Tak jsme si našli garáž, důchodci dělali dusno, ale třiceti sousedům to bylo buřt. To bylo před měsícem a půl.“

7. Současnost

„Teď jsem na ubytovně, teda na azyláku pro muže a ona je na azyláku pro ženy a syslíme peníze.

S rodinou jsem v kontaktu jen přes sestru. Kdyby táta věděl, kde jsem... Dřív jsem měl být na co hrdej (auta,...), ale teď... No a s tou přítelkyní to taky neřeším, včera mi napsala, že už spolu vlastně nejsme...“

5 Diskuse

Většina autorů se shoduje, že problematika delikvence mládeže je jednou z klíčových oblastí, na kterou se zaměřuje pozornost kriminologů i celé společnosti. Střetávají se zde také dva pohledy - vyšší míra tolerance u dětských a mladistvých pachatelů a obavy společnosti z narůstající kriminality mládeže s tlaky na represivnější přístup (Kuchta, 2005).

Rodina je tradičně považována za hlavního činitele podílejícího se na umožňování kriminálního chování dětí. Dochází však k rozpadu rodin a k slábnutí vazeb mezi rodiči i dětmi (Matoušek, 2003). Tento rozpad rodiny má vliv na rizikové chování dětí, mnohem důležitější je však kvalita vzájemných vztahů v rodině, zájem rodičů o dítě a důsledná kontrola jeho chování a kontaktů (Buriánek, 2007). Některé výzkumy ukazují, že přítomnost otce v rodině brání delikvenci syna. Chlapci žijící ve společné domácnosti s biologickým otcem mají menší sklon přestupovat meze zákona než chlapci žijící bez otce či s nevlastním otcem (Matoušek, 2003).

V rámci kvalitativního výzkumu bylo zjištěno, že polovina mužů se narodila do neúplné rodiny, svého biologického otce nepoznali nebo je opustil do jednoho roku věku (5 z 10); další žili v úplné rodině do věku 9 - 15 let (5 z 10), pak se rodiče rozvedli, v jednom případě se nerozvedli, ale přestali sdílet společnou domácnost. Někteří skončili v péči prarodičů (2 z 10), další vyrůstali pouze s matkou (2 z 10), zbylí žili s matkou a otčímem (5 z 10) a 1 žil po rozvodu s otcem a nevlastní matkou. Většina mužů označila svůj vztah s otčímem za negativní či problémový (4 z 6), zbylí se o něm nezmiňují (2 z 6). Zajímavé je, že větší část se narodila jako první dítě (5 z 10), zbylá část jako druhé dítě (4 z 10), u 1 se údaj nepodařilo získat.

Školní výsledky (prospěch) nemají tak významný vliv na delikventní chování, jak by se dalo očekávat. Na druhou stranu inteligentnější a vzdělanější žáci (např. gymnázií) jsou méně delikventní a jsou také méně zasaženi šikanou (Buriánek, 2007). Školní prostředí významným způsobem ovlivňuje daného jedince. Mohou zde vznikat subkultury, které se následně mohou stát zárodkem asociálních part. Kriminalita mládeže však zůstává vždy spojena s nedokončeným či nedostatečným vzděláním,

nemajetností a nezaměstnaností. Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin se pak vrstevnická skupina stává důležitější než pro mladé lidi vyrůstající ve fungujících rodinách (Matoušek, 2003).

Z výzkumu vyplynulo, že část dotazovaných zahájila svou delikventní činnost již na prvním stupni základní školy (1 z 10) a na druhém stupni základní školy (3 z 10), další v období středoškolského vzdělání a to nejčastěji ve věku 15 - 16 let (5 z 10), v jednom případě až po dokončení hotelové školy. Co se týče vzdělání, pouze dva muži měli základní vzdělání, zbylých osm bylo vyučeno (4 běžně, 2 v rámci školských zařízení a 2 v rámci výkonu trestu odnětí svobody).

V struktuře kriminality mladistvých jsou zastoupeny zejména méně závažné trestné činy jako krádeže, objevují se ale i závažnější formy jako např. loupeže, krádeže vloupáním, krádeže motorových vozidel, násilné trestné činy, drogová kriminalita a rasově motivované trestné činy. Závažné formy kriminality (např. vraždy či znásilnění) se vyskytují zřídka (Kuchta, 2005).

Toto se ve výzkumu potvrdilo. Nejčastějšími trestnými činy byly krádeže, loupežná přepadení, krádeže vloupáním, krádeže aut, podvody, nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek, nedovolené ozbrojování a kuplířství. Nejvíce zastoupeny však byly krádeže. S postupujícím věkem a zkušenostmi s vězeňstvím se u některých jednalo posléze pouze o závažné trestné činy.

Právě mladiství často kombinují zneužití drog, alkoholu a násilné chování. Pokud se u mladistvého chlapce objeví špatná školní docházka, užívání drog a účast ve rvačkách, vysoce roste pravděpodobnost, že se v dalších deseti letech svého života dopustí násilného trestného činu (Koukolík, 2006).

Výzkum potvrdil, že chlapci často trávili volný čas mimo domov z důvodu špatného zázemí (10 z 10) či dokonce alkoholismu v rodině (5 z 10). To bylo ještě podpořeno špatným prospěchem ve škole a silnou vazbou na delikventní vrstevnickou skupinu (ne u všech). S tvrdými drogami má zkušenost více než polovina dotazovaných (6 z 10), z toho 4 užívali drogy již před výkonem vazby.

Častěji se chovají asociálním způsobem mladí lidé v období adolescence až mladé dospělosti. Také převážnou část recidivistů tvoří mladí lidé do věku 30 let (Vágnerová,

2004). Je třeba si uvědomit, že právě tato věková kategorie se vyznačuje vysokou mírou latentní kriminality. Dá se tedy předpokládat, že je spácháno mnohonásobně více přestupků, než kolik je jich uvedeno v oficiálních statistikách (Kuchta, 2005).

Vzhledem k tomu, že výzkum byl proveden na mužích různého věkového spektra, je možné se zaměřit i na vývoj jejich případné trestné činnosti. Lukáš byl poprvé ve výkonu vazby v 15 letech a byl odsouzen. Vždy po propuštění se snažil najít si práci, zanedlouho se však setkal se svými kamarády a znovu se dopouštěl trestné činnosti, vždy s větší intenzitou. Odsouzen byl ještě jednou. Začal krádežemi a skončil nedovoleným ozbrojováním a kuplířstvím (z toho nebyl odsouzen). Šestkrát se pokusil skončit se svojí drogovou závislostí, posedmé se mu to podařilo. Nyní Lukáš čtyři roky abstínuje, pracuje a stará se o svoji dceru. Více je uvedeno v kapitole 4 Výsledky.

Samotnému vzetí do vazby u některých předcházela několikaletá trestná činnost (př. Lukáš, Michal). Někteří byli předtím umístěni do školských zařízení (4 z 10) - diagnostické ústavy, výchovné ústavy či dětské domovy z důvodů útěků z domova, záškoláctví a delikventního chování (př. Aleš, Marek, Radek).

V diagnostických či výchovných ústavech se objevují jedinci, kteří pouze selhávají ve školní docházce a žijí zde s mládeží, která má za sebou trestnou činnost, případně trpí psychologickým hráčstvím či se chová agresivně a asociálně. Častým problémem jsou také časté útěky ze zařízení. Personál jim nedokáže zabránit, policie je neochotně vyšetřuje a personál má obavy z udělení sankcí (Matoušek, 2003).

Ve výzkumu vyjma jednoho (pozn. Karel a zde nejsou informace úplné) utíkali všichni opakovaně z těchto školských zařízení. Marek: „*Když mi bylo čtrnáct, přestal jsem chodit do školy úplně. Nejdřív jsem byl v dětské psychiatrické léčebně, potom jsem byl v Tišnově, ale tam jsem utíkal. Tak mě převezli do diagnostického ústavu v Brně, odsud jsem se dostal do výchovného ústavu v Bystřici nad Hostýnem, tam už to bylo na útěky blbý, bylo to daleko*“. A Radek: „*V patnácti jsem se dostal do diagnostáku, tam si mysleli, že jsem ještě napravitelnej. Šel jsem do děcáku, ale tam zjistili, že nejsem tak polepšitelnej, tak mě poslali do jinýho dětskýho domova, byl to jinej diagnosták - byli jsme tam jako vězni. Na útěku jsem byl třeba i tři nebo čtyři měsíce. Tak jsem tam moc času nepobyl.*“

Situace uvěznění může v životě člověka představovat významný stresor a to zejména jde-li o první setkání s realitou vazební věznice či věznice. Případný šok z uvěznění způsobený náhlou změnou materiálního i psychosociálního prostředí se projevuje intenzivním prožíváním ztráty životních jistot (Hála, 2006). Samotné obvinění přináší u člověka, který není recidivistou, značnou psychickou zátěž, kterou doprovází pocit ohrožení zahrnující úzkost, nejistotu a následně dochází k oživení obranných reakcí (Vágnerová, 2004).

Většina dotazovaných prožívala vzetí do vazby velmi intenzivně a negativně (8 z 10), jeden ji vnímal dobře (Lukáš), neboť byl na cele se svým kamarádem (to se ale výrazně změnilo, když se dostal do VTOS) a u jednoho se informace nepodařila zjistit (Karel). Šimon: *„Než mě zavřeli, rok mě hledali. Byl jsem úplně vyklepanej, já jsem si to neuvědomil, dokud nezaklaply dveře. Hned první den jsem chtěl utýct. První noc jsem vůbec nespal.“* Michal: *„Zezačátku jsem z toho měl menší vítr, trošku stres, takovej divnej pocit, po týdnu nebo čtrnácti dnech už to bylo lepší.“* Aleš: *„První den jsem měl fakt strach, šel jsem po chodbě, byla fakt hnusná.“* Marek: *„Když mě zavřeli, tak jsem tam byl s jedním chlapem, který tam byl za zneužívání! Bylo to zvláštní, byl jsem v malý, hnusný a špinavý kobce, dvakrát dvě postele, bylo mi hodně divně.“* Petr: *„Nejdřív jsem byl hotovej, bylo to hrozný, než jsem si zvykl na lidi.“* Radek: *„Byl jsem na cele jedinej, jinak tam byli samí zločinci - pokusy o vraždu a tak... Tři dny jsem nespal, měl jsem strach o život. Pak jsem se aklimatizoval.“* Martin: *„Když jsem se dostal na vazbu, tak jsem z toho moc dobrej pocit neměl. Byl jsem zbaven civilních svršků a už to je hrozný.“* Miloš: *„Když zaklapl katr, sedl jsem si na postel, zapálil si a rozbrečel se. První tři týdny jsem byl sám, zblbnul jsem z toho.“*

Na obviněného se dle zákona hledí jako na nevinného. Samozřejmě po vzetí do vazby dochází k omezení některých práv jedince (Zákon č. 2/1993 Sb.). Ve vazbě následně dochází ke značnému omezení všech druhů podnětů, což je nadměrně stresující zejména pro mladistvé a mladé dospělé (Hála, 2006). V průběhu výkonu vazby je věznice povinna dle svých možností nabídnout obviněnému účast na preventivně výchovných, vzdělávacích, zájmových či sportovních programech (Zákon č. 293/1993 Sb.). Běžný denní režim je uveden v kapitole Přílohy - Příloha č. 2. Na

druhou stranu je vězení stále symbolem represe a je jedno, zda se jedná o výkon vazby či VTOS (Matoušek, 2003).

Někteří dotazovaní prošli prvním výkonem vazby před platností Zákona č. 293/1993 Sb. (Lukáš, Karel, Martin). Avšak je s podivem, že vyjma dvou osob (Petr a Miloš) se nikdo neúčastnil volnočasových aktivit (výchovných, vzdělávacích,...), ač je to deklarováno zákonem. Petr: *„Ráno jsme vstávali kolem půl šestý, o půl sedmý byla snídaně, pak sčíták, na kulturce byla televize, karty.“* Miloš: *„Taky jsme chodili do posilovny, vždycky jsme si den dopředu zažádali, tak jsme chodili jednou týdně na dvě hodiny.“* Ostatní hovoří zejména o vycházkách (9 z 10) jako o hlavní možnosti „rozptýlení“, Miloš vycházky nevyužíval: *„Na vycházce jsem byl jen jednou. Nechtěli jsme na ně chodit, na střeše jsou klece, co tam? Řekli jsme si, že čím víc prospíme, tím míň odsedíme. Tak jsme celej den leželi, četli jsme, nebo jsme nic nedělali. Byl tam frajer na počítače, co se nám hodně věnoval, dostával za to minimum peněz a dělal to i na úkor rodiny. Vycházky byly nanic.“*

Ve výkonu vazby někteří neměli možnost či nechtěli využít služeb psychologa (Lukáš, Radek, Martin), jednou s psychologem mluvil Šimon (*„Přes okýnko se mnou jednou mluvil psycholog, něco si napsal a odešel.“*) a Marek, který chtěl dosáhnout přemístění na jinou celu; pravidelně s psychologem hovořil Aleš (každý den, když byl „na díře“ - tj. kázeňský trest), Michal (jednou týdně) a Petr, za kterým dojížděl vlastní psychoterapeut (jednou měsíčně). O dalších pracovnících (pedagog, vychovatel) se zmiňují pouze tři (Michal, Aleš a Miloš). Samozřejmě je třeba brát v potaz i to, že zde byla možnost navštěvovat některé aktivity, ale že se o ní dotazovaní nezmínili.

Ve špatně vedených věznicích (zejména se to týká vazebních věznic) bývá bohužel čas rozdělen na snídani, oběd a večeři. Čas mezi těmito záchytnými body není vyplněn ničím (max. vycházkami), čas pak utíká velmi pomalu, to pak může být zdrojem nežádoucích mimořádných událostí (Hála, 2006). Ve všech věznicích vznikají spontánně oddělené subkultury dozorců a subkultury vězňů, věznitelé dostávají nad vězňenými neobvyklou moc, kterou mohou zneužívat. Věznění si také určují vlastní „pravidla hry“, která jsou pro personál málo průhledná a ovlivnitelná (Matoušek, 2003).

Jak již bylo výše řečeno, velkým problémem je nedostatek aktivit pro vězněné. Někteří považovali zvládnání nudy za největší problém (vyjma ztráty svobody). Ač se na obviněné do prokázání viny pohlíží jako na nevinné, mají ve výkonu vazby podstatně horší podmínky než již odsouzení, což je paradox. Všichni hovořili tom, že se na cele nudili (10 z 10), obvyklý denní program byl: budíček, snídaně, „sčíták“, oběd, večeře, večerka. Tento čas byl doplněn vycházkou, případně četbou knih (to ale málo), úklidem a spaním (většina měla ležení v posteli přes den zakázáno). Přístup personálu věznice se lišil, někteří obvinění je hodnotili jako dobré, OK, dokonce s některými obchodovali, některé označili za přísné a tvrdé, o některých hovořili se značným despektem.

Následně pak nejsou překvapením tyto věty týkající se srovnání výkonu vazby a VTOS: „*Ve VTOS je to lepší, máte víc volnosti - hřiště, posilovnu. Jako mladiství jsme měli i víc jídla (mléko, ovoce).*“, „*Ten rozdíl je nebe a dudy, na vazbě jsme měli jen jednu porci na oběd a na večeři, ve výkonu jsem měl třeba pět porcí k obědu nebo k večeři, s jídlem se obchodovalo, bachaři byli OK.*“, „*Vazba není řešení, úplně na lidi kašlou. Je jim jedno, co děláš a co budeš dělat. Možná jsou i výjimeční lidé, ale já jsem je nepotkal. Lepší by bylo něco jako výcvikovej tábor, prostě pracovat. Jinak si zvykneš a jdeš vazba - kriminál a pořád dokola.*“

K negativním dopadům vězení patří i vnucené homosexuální chování, které je dáno jak nepřítomností partnerů opačného pohlaví, tak potvrzováním sociální pozice (Matoušek, 2003). Vězeňská služba ČR se snaží všemi zákonnými prostředky zamezit tomuto chování. Uspokojivá regulace (minimalizace) tohoto jevu ale bude možná až v souvislosti s přebudováním českých vězeňských zařízení na „separační systém“, což jsou jednomístné cely (Hála, 2006).

Vzhledem k tomu, že obvinění mají oproti odsouzeným menší „svobodu pohybu“, je tato problematika omezenější. Obvinění mohou být tomuto jevu vystaveni zejména ze strany spoluvězně v cele. Ve výzkumu nebylo vnucené homosexuální chování ve výkonu vazby zjištěno. Pouze jeden muž (Martin) poukazoval na nevhodné umístění sebe samého jako mladistvého do cely s mužem obviněným ze zneužívání a druhému (Lukáš) bylo vyhrožováno, že po umístění do VTOS bude „dělat holku“, k tomu však nedošlo. Objevil se zde i názor, že k homosexuálnímu styku nebývají jedinci nuceni,

protože se vždy objeví ti, kteří se „dobrovolně nabídnou“. Otázkou zůstává, zda by mi o tom daní muži řekli, pokud by tuto zkušenost měli.

S výkonem vazby souvisí i další jevy, ve vazbě se běžně berou drogy, běžně se i šikanoje. Pokud by si šikanovaný stěžoval, nelze jej přemístit na jinou celu, neboť by se ostatní dozvěděli, že si stěžoval (Matoušek, 2003).

Šikanu dle výzkumu přímo na své osobě nikdo nezažil. Někteří sami šikanovali (Karel). O šikaně jako takové se ale ví, připustila ji většina dotazovaných. Marek: „*Se šikanou vůči sobě jsem se neseťkal, ale ostatní jo, bylo tam toho hodně.*“ Michal: „*Šikana? Byla tam, ale to bych se nenechal.*“

Neexistují přesné studie, ale je zde předpoklad, že 30 % vězňů s určitou pravidelností (minimálně dvakrát měsíčně) užívá nějakou nelegální drogu (nejčastěji stimulancia, benzodiazepiny, kanabionoidy, opiody a další). Ve věznicích jsou zřizovány „bezdrogové zóny“, kam jsou umísťováni zejména ti, jež drogovou zkušenost nemají a ti, kteří ji nemají, ale mají vlivem prizonizace sklony k abúzu drog v rámci vězeňského prostředí. Věznice se snaží tuto problematiku minimalizovat (Hála, 2006).

Z výzkumu vyplynulo, že část obviněných měla zkušenost s tvrdými drogami již před výkonem vazby (4 z 10), následně po propuštění a dalším delikventním chování se počet zvýšil (6 z 10). O drogách přímo ve vazební věznici nikdo nehovořil. Většina souhlasí s tím, že se ve věznici obchodovalo, ale zejména s jídlem. Došlo také k uplácení příslušníku vězeňské služby. Zboží si lidé posílali přes „piškoty“. Žádný z dotazovaných nesdělil, že by sám ve výkonu vazby drogy užíval. Pouze Miloš se o této oblasti sdělil více: „*Když jsme něco potřebovali, šlo to přes piškoty nebo kuchaře, klidně i drogy. Když máte peníze, jde všechno. Beru to tak, že jsem byl na dovolený.*“

Další velmi významnou oblastí jsou mimořádné události ve výkonu vazby. Jedná se zejména o vzpoury, útěky, agrese proti personálu i spoluvězňům, šikana, sebepoškození, hladovky a sebevraždy. Každá takováto událost přináší negativní zásah do duševní rovnováhy participujících účastníků (vězňů i personálu). Dalšími riziky jsou psychické a somatické následky (Hála, 2006).

Hladovka se objevila u jednoho dotazovaného (Martin) ve VTOS. Hladovku držel tři týdny, nakonec ani nepil a následně byl měsíc v kómatu. Hladovku zahájil, když byl potřetí ve vězení, chtěl být na svobodě.

Dalším jevem, který se objevoval byly rvačky a potyčky, ty byly častější ve VTOS. Lukáš a VTOS: *„Byly tam velký nepokoje mezi náma a samosprávou. Jednou mě zavolali na kuřárnu, tři kluci zůstali na pokoji a servali se tam. My z trestňáku jsme si uměli otvírat dveře planžetama, šli jsme nahoru a srovnali ty, co na nás startovali. Pak tam byly problémy, nosili jsme u sebe nože, takže ani při sčítákách jsme nemohli být pohromadě.“* Marek: *„O kousíček jsem ušel průšvih. Čekal jsem na balík, ale nešel, půjčil jsem si teda cigára. Pořád mi rostly úroky a chystalo se na mě půl oddělení a chtěli mi dát nakládačku, tak jsem se nechal zavřít na krizovku.“*

Někteří se s případy sebepoškození či sebevraždy setkali u spoluvězňů (3 z 10). Lukáš: *„Byl tam s náma jeden kluk, chtěl si podříznout žíly. Myslel si, že ho pak propustí. Ale nepropustili. Pak se chtěl oběsit, upletl si provaz na mřížích, my jsme počítali, dali na hlásku, klepal nohama,... Pak ho zase přivedli.“* Na tuto zkušenost si Lukáš vzpomněl až později, může se jednat o vytěsnění vzpomínky. Radek se setkal později po výkonu vazby v eskortě na Slavkově se dvěma sebevraždami během 14 dnů. Martin: *„Jen u mladistvejch jsem slyšel, že si občas něco udělaj. Občas se děly takový věci jako podřezávání, oběšení,... U nás se jeden kluk oběsil na cele, z toho jsem se psychicky vysekal a šel k psychologovi (pozn. ve VTOS). První den si člověk nic nedělá, ale pak už to na něj dolehne.“*

S pobytem ve výkonu vazby a zejména VTOS souvisí prizonizace (tj. adaptace na život ve vězení). Člověk se adaptuje na vysoce organizovaný způsob života, dochází ke ztrátě aktivity až apatii, po dlouhodobém či opakovaném uvěznění se člověk odnaučí sám rozhodovat. Člověk by měl být připraven na život na svobodě (zejména po VTOS), protože propuštění představuje zátěž, která je tím větší, čím delší dobu člověk ve vězení strávil. Často došlo k výraznému narušení sociálních vazeb, sociálního zázemí, chybí finanční prostředky a motivace k práci doprovázená nereálnými očekáváními (Vágnerová, 2004).

Vlivem delikventního chování a následného uvěznění (vazba a případně následný VTOS) se v mnoha rodinách významně narušily sociální vazby (8 z 10). U některých byly narušeny již před výkonem vazby, v ostatních došlo k zintenzivnění bariér či jejich vybudování. Michal: „*S mámou a sourozencema jsem se už tři roky neviděl. Mám strach, jak by mamka reagovala. Ona mě totiž sháněla, ale já nechci, nevím, jak bych to snášel... Mám strach, že bych jim byl na obtíž.*“ Miloš: „*S rodinou jsem v kontaktu jen přes sestru. Kdyby táta věděl, kde jsem... (pozn. azylový dům pro muže).*“

K výkonu vazby se vztahují i provozní podmínky. Tedy jak vypadají jednotlivé objekty, chodby, cely, kolik metrů čtverečních připadá na jednoho vězně, jaká je strava (složení, kvalita, chutnost), případně i hluk, který je velmi významný a rozhodně není zanedbatelný (Hála, 2006).

Ve výzkumu bylo několikrát zmíněno, že prostředí věznice je velmi nehezké, několikrát byla zmíněna malá velikost cel, nízká úroveň hygieny a soukromí při hygieně, stravování bylo hodnoceno kladně i záporně, záleželo na dané věznici.

Uvěznění má větší vliv na mladistvého než na dospělého. Pozitivní je, že je oddělen od řady vlivů, jež jeho osobnost deformují. Na druhé straně je vystaven vlivům novým. Vhodným pedagogickým působením je možné pozitivně ovlivnit směřování mladistvého (Matoušek, 2003). Osobnost mladistvého je stále ještě tvárná a je vhodné systematicky uplatňovat žádoucí jevy v zacházení s mladistvými obviněnými (Černíková, 2002).

Je vhodné zvážit, zda neexistují další možné alternativy pro uvěznění mladistvých cílené na dosažení prosociálních změn chování a osobnosti. Inspirací by pro nás mohly být i okolní země, např. německé hnutí „Menschen statt Mauern“ (Lidé místo zdí). Není možné striktně oddělovat pedagogický a penologický přístup k mladistvým, kteří se dopustili protiprávního jednání. Základní myšlenkou je, že uvěznění má být až posledním možným prostředkem. Samozřejmě je třeba brát v potaz extrémní případy, kdy je třeba, z důvodů bezpečnosti, umístit mladistvého do vězení (Hála, 2007).

Je vhodné zaměřit se na přípravu mladistvého na návrat domů (je jedno, zda se jedná o vězení, ústavní zařízení či psychiatrickou léčebnu). S tím souvisí, že se nestačí zaměřit pouze na jednotlivce, ale že je třeba podpořit i vztahy v rodině či sociální síti.

To, že se mladistvý nachází vlivem své delikvence v ústavním zařízení či vězení, nám poskytuje velký prostor ovlivnit jeho budoucnost (Rieger, 2009).

Z rozhovorů uvedených v kapitole 4 Výsledky jasně vyplývá, že potenciál působení výkonu vazby na mladistvé je využíván pouze částečně. V současnosti je výkon vazby spojen spíše se zamezením páčání další trestné činnosti a zajištěním spolupráce obviněného při vyšetřování a soudním jednání. Přitom některé programy zacházení jsou poměrně dobře nastaveny. Bylo by tedy vhodné je více aplikovat a častěji umožňovat jiná než vazební řešení, což je apel na státní zástupce a soudce.

Je také třeba hledat další řešení. Zda by nebylo vhodné umístit obviněné mladistvé (vyjma velmi závažných deliktů) do specializovaných zařízení, která by umožnila jiný přístup k mladistvým, která by byla propojením penologického, pedagogického a psychosociálního přístupu doplněného například realitní terapií. Bude to znamenat vyšší náklady, které státní aparát nerad vydává. Na druhou stranu, pokud kladně ovlivníme mladistvého a pomůžeme mu začlenit se do běžné společnosti, přinese to nižší náklady, neboť nebude třeba hradit náklady spojené s případnou recidivou. Také je dobré zaměřit svoji pozornost na rodinu mladistvého, a pokud je to pro něj vhodné, podporovat vztahy v rodině a pracovat s rodinou jako celkem. Mladistvý se do rodiny bude vracet a je třeba, aby mohl mít stabilní zázemí, pokud je to v možnostech rodiny.

Základem je kvalitní náplň volného času mladistvých ve výkonu vazby. Pokud toto funguje ve VTOS, je nanejvýš vhodné, aby tyto věci začaly fungovat i ve výkonu vazby. Někdo může namítat, že obvyklé dva měsíce jsou příliš krátká doba, z určitého pohledu to tak může být. Málokdo z nás by však chtěl dva měsíce žít stylem vstát - nasnídat se - naobědvat se - procházka - navečeřet se - jít spát a stále znovu a znovu, obklopeni nejistotou z budoucnosti a doprovázeni úzkostmi a problémy z minulosti.

Mladiství, kteří se setkají s vězeňským prostředím, by se měli zastavit a uvědomit si, že má smysl znovu začít a to bez delikventního chování. Samozřejmě záleží na jejich osobnosti, genetické výbavě, vlivu rodiny a okolí, zkušenostech, ale i my jako společnost, potažmo pracovníci ve věznicích, bychom se měli snažit udělat vše, co je v našich silách, abychom to ovlivnili. A měli bychom začít v našich rodinách, v zaměstnání, v médiích i politické sféře.

6 Závěr

Cílem této práce bylo popsat problematiku kriminality a zejména výkonu vazby mladistvých v české vazební věznici, její vliv a přínos pro obviněné.

V teoretické části byly popsány faktory ovlivňující vznik delikventního chování, struktura kriminality mladistvých v České republice a částečně i v Evropě, byly shrnuty právní předpisy vztahující se k výkonu vazby mladistvých a tato problematika byla pojata také z psychosociálního pohledu. Praktická část byla zaměřena na samotný průběh vazby a její vnímání mladistvými obviněnými.

Výsledky nejsou příliš povzbudivé. Obvinění (z právního pohledu zatím nevinní) výkon vazby prožívali velmi negativně, většina hodnotila výkon vazby mnohem hůře než výkon trestu odnětí svobody, což je paradox. Většina se shodovala s názorem, že výkon vazby není nic jiného, než čekání v cele na konečné vynesení rozsudku. O práci s mladistvým a jeho pozitivním ovlivňováním nemůže být téměř řeč. Spousta volného času, který mladiství ve výkonu vazby mají, byla většinou nevyužita.

K mimořádným událostem docházelo pouze výjimečně, jednalo se zejména o sebepoškozování a demonstrativní pokus o sebevraždu. Nejčastějším motivem byla snaha vynutit si předčasné propuštění.

Výsledky výzkumu přináší otázku, zda je tento model výkonu vazby mladistvých vhodný a zda klasická vazební věznice umožňuje vhodné zacházení s mladistvými. Je zde velké pole působnosti, které není příliš využíváno. Bylo by tedy vhodné zaměřit svoji pozornost na skutečné aplikování programů, či na vytvoření nového modelu výkonu vazby, který by respektoval práva obviněného a zároveň by se přibližoval spíše práci vykonávané ve výchovných ústavech než ve věznicích.

Z diplomové práce a výsledků výzkumu vyplývá, že problém kriminality mladistvých je natolik závažný, že si zaslouží ještě mnohem podrobnější zkoumání, jehož výsledkem by byly konkrétní kroky aplikované v oblasti zacházení s mladistvými obviněnými. To bude možné pouze tehdy, pokud zde bude společensko-politická vůle tyto věci řešit a nespokojovat se se stávajícím stavem a jeho drobnými úpravami. Zákon č. 218/2003 Sb. je určitým znakem, že by tu tato vůle mohla být.

7 Seznam použité literatury

AMNESTY INTERNATIONAL. *Trest smrti v roce 2009 - popravovalo se i z politických důvodů oblasti* [online]. 2010 [cit. 2010-04-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.amnesty.cz/zpravy/Trest-smrti-v-roce-2009-popravovalo-se-i-z-politicky-ch-duvodu/>>.

BURIÁNEK, Jiří, PODANÁ Zuzana. *Česká mládež v perspektivě delikvence*. 1. vyd. Praha: FF UK, 2007. 102 s. ISBN 80-86284-68-9.

COUNCIL OF EUROPE. *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics* [online]. 2003 [cit. 2010-04-01]. Dostupné z WWW: <http://www.european-sourcebook.org/esb3_Full.pdf>.

COUNCIL OF EUROPE. *Kompendium úmluv, doporučení a usnesení Rady Evropy týkajících se penitenciární oblasti* [online]. 2009 [cit. 2010-04-05]. Dostupné z WWW: <http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Kompendium/Kompendium2009_final.pdf>.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a SEDLÁČEK, Vojtěch. *Základy penologie pro policisty*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002. 148 s. ISBN 80-7251-104-1.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. 1.vyd. Praha: Eurounion, 1998. 248 s. ISBN 80-85858-70-3.

ČSÚ. *Statistická ročenka České republiky 2009*. 1. vyd. Praha: Scientia, 2009. 808 s. ISBN 978-80-250-1948-1.

EJF. *Evangelisches Jugend- und Fursorgewerk* [online]. 2010 [cit. 2010-04-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.ejf.de/>>.

EJF-LAZARUS. *Diakonisch-sozialpädagogische Arbeit der EJF-Lazarus Gesellschaft im Osten des Landes Brandenburg*. Berlin: EJF-Lazarus gAG, 2006. 24 s. ISBN neuvedeno.

EJF-LAZARUS. *Flugblatt: Jugendhilfeeinrichtung Frostenwalde* [online]. 2010 [cit. 2010-04-15]. Dostupné z WWW: <http://www.ejf.de/fileadmin/user_upload/pics-einrichtungen/jugendhilfe-pdf/flyer_frostenwalde_netz.pdf>.

EVROPSKÝ PARLAMENT. *Úřední věstník Evropské unie: Kriminalita mladistvých - úloha žen, rodiny a společnosti* [online]. 2008 [cit. 2010-04-01]. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:146E:0344:0353:CS:PDF>>.

HÁLA, Jaroslav. *Bolest a naděje vězení*. 1. vyd. Praha: Triton, 2007. 127 s. ISBN 978-80-7387-013-3.

HÁLA, Jaroslav. Silberbach 2007 - Pedagogika versus penologie?. *Kontakt*. 2007, 9, 1, s. 207-209.

HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2. dopl. vydání. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. 185 s. ISBN 80-86708-30-6.

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI. *Přehled znalostí o násilí mezi mládeží: Trendy, strategie a reakce v členských státech EU*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství KUFŘ, 2006. 126 s. ISBN 80-7338-049-8.

JŮZL, Miloslav. Mládí... *České vězeňství*. 2009, 3, s. 12. ISSN 1213-9297.

KOUKOLÍK, František a DRTILOVÁ, Jana. *Vzpouza deprivantů: Nestvůry, nástroje, obrana*. 2. přeprac. vyd. Praha: Galén, 2006. 326 s. ISBN 80-7262-410-5.

KOUTEK, Jiří a KOCOURKOVÁ, Jana. *Sebevražedné chování*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 128 s. ISBN 80-7178-732-9.

KUCHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2005. 544 s. ISBN 80-7179-813-4.

LABÁTH, Vladimír a kol. *Riziková mládež*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 157 s. ISBN 80-85850-66-4.

MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003. 144 s. ISBN 80-7178-747-7.

MAREŠOVÁ, Alena. Kriminalita v roce 2007 z pohledu statistik Policie ČR. In *Kriminalita v roce 2007: Sborník statí pracovníků IKSP a časové řady vybraných ukazatelů kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. S. 7-21. Dostupné z WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/358.pdf>>. ISBN 978-80-7338-083-0.

MATIAŠKO, Maroš. *Via iuris: Bulletin pro právo ve veřejném zájmu ONLINE* [online]. 2008 [cit. 2010-04-05]. Právní terapie: soudce sociálním pracovníkem. Dostupné z WWW: <<http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=232>>.

MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Práce s rizikovou mládeží*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. 87 s. ISBN 80-7178-064-2.

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Statistická ročenka kriminality. Rok 1998 - 2008* [online]. 2009 [cit. 2010-04-05]. Dostupné z WWW: < <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?k=3397&o=23&j=33&d=47145> >.

MVČR. *Návrh systémového přístupu k péči o dětské a mladistvé delikventy : Rozbor situace v oblasti péče o delikventní mládež* [online]. MVČR, c2008 [cit. 2009-11-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/navrh-systemoveho-pristupu-k-peci-o-detske-a-mladistve-delikventy-rozbor-situace-v-oblasti-peci-o-delikventi-mladez.aspx?q=cHJuPTE%3d>>.

NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně ze dne 8. září 2009, o trestním řízení ve věcech mládeže* [online]. 2009a [cit. 2010-04-05]. Dostupné z WWW: <[http:// portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=3965&d=309157](http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=3965&d=309157)>.

NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *ZPRÁVA o činnosti státního zastupitelství za rok 2008* [online]. 2009b [cit. 2010-04-05]. Dostupné z WWW: <[http:// portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=2750&d=308423](http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=2750&d=308423)>.

POLICIE ČR. *Statistické přehledy kriminality* [online]. 2010a [cit. 2010-04-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.policie.cz/web-informacni-servis-statistiky.aspx>>.

POLICIE ČR. *Vývoj trestné činnosti* [online]. 2010b [cit. 2010-04-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.policie.cz/clanek/o-nas-clanky-vyvoj-trestne-cinnosti.aspx>>.

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. *Metodický postup Probační a mediační služby ČR v oblasti nahrazení vazby dohledem probačního úředníka* [online]. 2008 [cit. 2010-04-01]. Dostupné z WWW: <https://www.pmscr.cz/download/NVD_Metodicky_postup_PMS.doc>.

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. *Statistika PMS ČR 2009* [online]. 2009 [cit. 2010-04-05]. Dostupné z WWW: <<https://www.pmscr.cz/ke-stazeni/>>.

RIEGER, Zdeněk. *Návrat k rodině a domů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 108 s. ISBN 978-80-7367-544-8.

SCHÄFER, Heinrich. *How to remand juveniles in young offender institutions is avoided. Everything is better than prison - educational alternatives in Germany* [online]. Deutsches Jugendinstitut, 2004 [cit. 2010-04-10]. Dostupné z WWW: <http://www.dji.de/bibs/_8_prevention_1.pdf>.

SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 120 s. ISBN 80-7178-846-5.

ŠIRŮČEK, Jan a kol. *Sociální opora rodičů a vrstevníků a její význam pro rozvoj problémového chování v adolescenci*. Praha: *Československá psychologie*, 2007 (číslo 5). ISSN 009-062X.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2004. 872 s. ISBN 80-7178-802-3.

VALEŠ, František. *Vězeňství a trestní justice*. Český helsinský výbor [online]. 2008, [cit. 2010-04-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2009042104>>.

VEČERKA, Kazimír a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. 129 s. ISBN 978-80-7338-079-3.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. *Statistická ročenka 2009* [online]. 2009, [cit. 2009-04-05]. Dostupný z WWW: <http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Ro%C4%8Denka%202009_1.pdf>.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. *Statistické ročenky VS ČR 1998 - 2006* [online]. 2008, [cit. 2009-11-26]. Dostupný z WWW: <http://www.vscr.cz/clanky/?cl_id=25>.

Zákon č. 141/1996 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění.

Zákon č. 2/1993 Sb., listina základních práv a svobod, v platném znění.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění.

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, v platném znění.

8 Klíčová slova

mladistvý

obviněný

vazba

vězení

9 Přílohy

9.1 Příloha č. 1: Statistiky

Tab. č. 1: Kriminalita za období 1. 1. - 31. 12. 2009

Název	Zjištěno	Objasněno	Spácháno skutků		Stíháno, vyšetřováno osob		Celkem
			Nezletilí 1 - 14	Mladiství 15 - 17	Nezletilí 1 - 14	Mladiství 15 - 17	
Vraždy	181	163	0	5	0	8	182
Loupeže	4 515	2 339	225	431	214	398	2 526
Vydírání	1 256	1 002	82	98	87	84	958
Znásilnění	480	378	13	19	7	21	315
Krádeže vloupáním	54 848	12 523	442	1 412	436	1 002	8 450
Krádeže prosté	138 369	25 343	602	1 847	407	1 242	19 360
Podvod	4 938	3 035	4	35	3	24	2 108
Výtržnictví	2 532	2 277	49	150	44	148	2 565
Sprejerství	3 469	960	212	379	182	279	899
Poškození cizí věci	11 665	1 846	86	138	145	143	1 832
Drogy	3 046	2 846	94	146	79	142	2 398
Šíření toxikomanie	23	22	2	4	1	4	17
Nedovolené ozbrojování	387	352	0	8	0	6	234
Požáry	1 063	187	27	21	37	19	152
Výbuchy	17	11	0	1	0	1	10
CELKOVÁ KRIMINALITA	332 829	141 625	2 333	7 123	2 094	5 339	123 234

Zdroj: Policie ČR

Tab. č. 2: Obvinění podle pohlaví (stav k 31. 12.)

Ukazatel / Rok		2000	2005	2006	2007	2008	2009
Dospělí	Muži	5 448	2 634	2 219	2 077	2 156	2 165
	Ženy	356	162	121	143	185	150
Mladiství	Muži	156	63	58	33	58	44
	Ženy	7	1	1	1	3	1
Obvinění celkem		5 967	2 860	2 339	2 254	2 402	2 360

Zdroj: Statistická ročenka České republiky 2009

Tab. č. 3: Celkový počet příjmů do vazby

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Celkem	12 727	11 160	7 776	8 285	7 951	7 323	6 504	6 085	6 334	6 134

Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2009

Tab. č. 4: Odsouzení v letech 2000 - 2009 (stav k 31. 12.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Mladiství	110	87	81	94	102	124	111	134	152	174
Celkem	15571	14731	12829	13868	15074	16077	16179	16647	18100	19374

Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2009

Tab. č. 5: Mimořádné události v letech 2005 - 2009 (obvinění)

Mimořádná událost		2005		2006		2007		2008		2009	
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Pokus o sebevraždu	dosp.	29	2	31	-	27	1	22	1	22	3
	mlad.	1	-	-	-	3	1	-	-	-	-
Napadení příslušníků a obč. zaměstnanců	dosp.	6	-	10	-	6	5	10	-	11	-
	mlad.	2	-	2	-	2	-	-	-	-	-

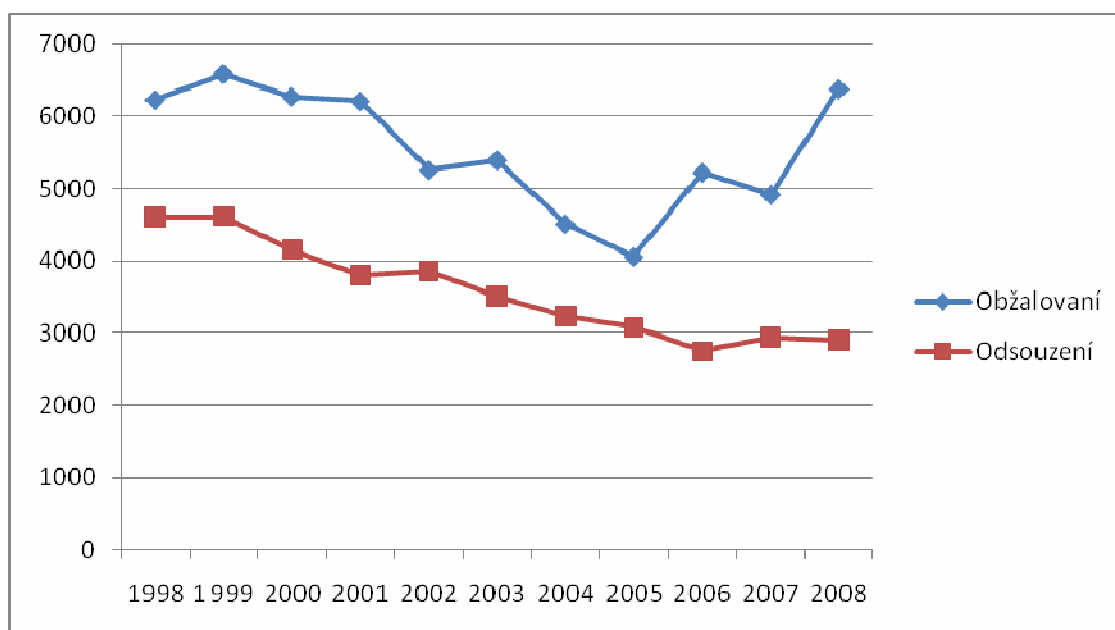
Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2009

Tab. č. 6: Vývoj kriminality mladistvých v letech 1998 - 2008

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Obžalování	6228	6584	6270	6207	5256	5393	4512	4059	5222	4917	6375
Odsouzení	4605	4612	4155	3805	3854	3512	3235	3080	2751	2939	2906

Zdroj: Statistická ročenka kriminality 1998 - 2008

Graf č. 1: Vývoj kriminality mladistvých v letech 1998 - 2008

Zdroj: Statistická ročenka kriminality 1998 - 2008

Příloha č. 2: Časový rozvrh dne pro obviněné ve VV Brno

(Zdroj: [www. vscr.cz](http://www.vscr.cz))

Pondělí - pátek:

- 06.00 budíček, prověrka početního stavu, ranní požadavky obviněných (budíček, dlouhý tón klaksonu)
- 06.00 - 06.30 osobní hygiena, úklid
- 06.30 - 07.30 výdej snídaně, léků
- 07.45 - 16.00 vycházky obviněných
 - 08.00 osobní volno (krátký tón klaksonu)
- 08.00 - 16.00 návštěvy lékaře
- 07.30 - 11.00 úklidy, osobní volno
- 11.00 - 12.00 výdej oběda (dlouhý tón klaksonu)
- 11.00 - 12.30 výdej léků
 - 13.00 osobní volno (krátký tón klaksonu)
- 16.30 - 17.30 výdej léků
- 17.00 - 18.30 výdej večeře (dlouhý tón klaksonu)
- 18.30 - 19.00 osobní volno
- 19.00 - 19.15 prověrka početního stavu
- 19.00 - 21.00 večerní hygiena, příprava na večerku, večerní úklid (dlouhý tón klaksonu)
 - 21.00 večerka (krátký tón klaksonu)

Poznámka: v době od 08.00 hod. do večerky může obviněný odpočívat na ustlaném lůžku, a to ve vlastním nebo vězeňském oděvu.

Sobota, neděle a svátky:

- 06.00 budíček, prověrka početního stavu, akutní ranní požadavky (dlouhý tón klaksonu)
- 06.00 - 06.30 osobní hygiena, úklid
- 06.30 - 07.00 snídaně, výdej léků
- 07.00 - 15.00 vycházky obviněných
 - 08.00 osobní volno, úklidy (krátký tón klaksonu)
- 11.00 - 13.00 výdej oběda (dlouhý tón klaksonu)
- 11.00 - 12.30 výdej léků
 - 13.00 osobní volno (krátký tón klaksonu)
- 16.30 - 17.30 výdej léků
- 16.30 - 17.30 výdej večeře (dlouhý tón klaksonu)
- 17.30 - 19.00 osobní volno
- 19.00 - 21.00 osobní hygiena, příprava na večerku, večerní úklid
 - 21.00 večerka (krátký tón klaksonu)

Poznámka: v době od 08.00 hod. do večerky může obviněný odpočívat na ustlaném lůžku, a to ve vlastním nebo vězeňském oděvu.

Příloha č. 3: Výkon vazby - práva a povinnosti

(Zdroj: www.vscr.cz, konkrétně informace uveřejněné Vazební věznicí Brno, Hradec Králové, Litoměřice, Praha - Pankrác a Praha - Ruzyně.)

Výkon vazby ve vazební věznici vychází ze zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů, a vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů.

V průběhu výkonu vazby je věznice povinna dle svých možností nabídnout obviněnému účast na preventivně výchovných, vzdělávacích, zájmových a sportovních programech. Odborní pracovníci (psychologové, pedagogové, sociální pracovníci a vychovatelé) vedou speciálně výchovné aktivity zaměřené na prevenci kriminality a rozvoj osobnosti obviněných. Jedná se například o sociálně-psychologický výcvik, skupinové poradenství pro drogově závislé, sociálně-právní poradenství, vzdělávání a doučování, výtvarný kroužek, keramický kroužek, sportovní kroužek, videoklub, kroužek vaření a další. Do věznice dochází také zástupci některých státem registrovaných církví.

Největší pozornost je zaměřena na mladistvé a mladé dospělé, kde je hlavním cílem pomoci neztratit kontakt s běžným životem a eliminovat další kriminogenní jednání, snížit negativní dopady výkonu vazby a vytvořit podmínky pro ukončení základního vzdělání. Podmínky pro výkon vazby ve vazební věznici jsou srovnatelné s podmínkami ve vyspělých demokratických státech Evropy.

V královéhradecké vazební věznici je většina obviněných umístěna na tzv. pevné vazbě, což znamená celodenní umístění na cele (vyjma jedné hodiny vycházky). Menší část obviněných vykonává vazbu na odděleních se zmírněným režimem - oddělení pro mladistvé a mladé dospělé obviněné a oddělení pro mladé dospělé a dospělé obviněné. Tento model je i v dalších vazebních věznicích. Vše je postaveno na faktu, že kategorie mladistvých a mladých dospělých (do 26 let) je nejplastičtější a nejovlivnitelnější. Individuální působení na jedince výrazným způsobem ovlivňuje psychosomatický rozvoj mladé generace.

1, Umístění do cel a jejich vybavení

Mladiství obvinění se umísťují odděleně od dospělých obviněných, pouze ve výjimečných případech stanovených zákonem se umísťují společně. Obvinění se umísťují do cel, které jsou uzamčeny. Zpravidla se umísťují po dvou (př. Brno), některé vazební věznice ale disponují celami pro dvě až pět osob (př. Hradec Králové). Na každého obviněného připadá lůžko a skříňka na uložení osobních věcí. Dále je cela vybavena stolkem, židlemi v počtu odpovídajícím počtu obviněných a sociálním zařízením odděleným od zbývajícíchho prostoru cely neprůhlednou zástěnou. Do každé cely musí být zavedeno elektrické osvětlení a signalizační zařízení. Obviněný má právo na nepřetržitý osmihodinový čas ke spánku.

Obvinění jsou povinni respektovat zákon o výkonu vazby a dodržovat kázeň a pořádek. V případě umístění na „volnějším“ oddělení se mohou obvinění volně pohybovat mezi celami a účastnit se zájmových a sportovních aktivit.

2, Stravování obviněných

Vězněné osoby mají nárok na pravidelnou stravu třikrát denně, v případě doporučení lékaře mají nárok na dietní stravu. Tato strava je poskytována za podmínek a v hodnotách, které odpovídají věku a přihlížející ke zdravotnímu stavu. Také se přihlíží k požadavkům kulturních a náboženských tradic obviněných.

Obvinění si také mohou na vlastní náklady zakoupit stravu ze zaměstnanecké kuchyně, která je jim doručována v pracovní dny v čase oběda.

Stížnosti na stravu bývají ojedinělé a jsou okamžitě řešeny. Dietní strava je sestavována nutričním terapeutem, který určuje technologické postupy přípravy a sestavuje speciální diety.

Základní stravní norma pro osoby umístěné ve věznicích činila 48 Kč na den (snídaně 14 Kč, oběd 19 Kč, večeře 15 Kč). Ke stravě byly poskytovány dle nároku přídatky (pracovní 17 Kč nebo nápojový pro mladistvé 11 Kč). Hodnota dietní stravy se pohybovala od 68 Kč do 74 na den. Ve VV Brno se připravuje také muslimská strava.

3, Vystrojování obviněných

Každý je vystrojen stanoveným ústavním oděvem a je mu poskytnuto kompletní ložní prádlo. Je zajištěna pravidelná výměna oděvu (1x týdně) a ložního prádla (2x týdně). V případě poškození oděvu či prádla je obviněný povinen tuto škodu uhradit.

V případě, že má obviněný zajištěnu pravidelnou výměnu osobního civilního ošacení na své náklady, které splňuje hygienické a estetické požadavky, smí je používat.

4, Korespondence

Za korespondenci se považuje pouze písemné sdělení (není možné k němu přikládat další věci, jinak je to považováno za balíček). Obviněný má možnost přijímat a odesílat korespondenci neomezeně a to na své náklady. Na náklady věznice je zpravidla odeslán jen první dopis. Obviněnému, který neumí nebo nemůže číst a psát, je poskytnuta pomoc.

Korespondence je kontrolována pověřeným pracovníkem a to vyjma korespondence mezi obviněným a jeho obhájcem, státními orgány ČR, orgány dozoru nad výkonem vazby a určenými mezinárodními organizacemi na ochranu lidských práv. V odůvodněných případech smí pracovník závadovou část korespondence zadržet a podat zprávu orgánům činným v trestním řízení.

5, Užívání telefonu

Obviněným je umožněna realizace telefonního hovoru s osobou blízkou (výjimečně s jinou osobou v závažných případech). Realizují se převážně v pracovní době a obvinění mají k dispozici určitý počet telefonních automatů. Náklady hradí obviněný.

6, Návštěvy obviněných

Mladistvý má právo na návštěvu ve věznici jednou za týden (max. 90 minut), smí být přítomny maximálně čtyři osoby (včetně dětí - ty musí být v doprovodu osoby starší 18 let). Návštěva se dostaví nejpozději 15 minut před stanoveným termínem. Může obviněnému předat čisté prádlo či balíček do hmotnosti 5 kg. U návštěvy je přítomen dozor, který smí návštěvu v odůvodněných případech předčasně ukončit.

7, Duchovní a sociální služby

Obviněný má právo na poskytování duchovních a sociálních služeb v rozsahu vyplývajícím ze zvláštních předpisů a tyto služby se nepovažují za návštěvy. Jedná se například o pastorační rozhovory, účast na bohoslužbách, účast na studijních hodinách k výkladu náboženských textů.

8, Nákup potravin a věcí osobní potřeby, přijímání balíčků a peněz

Nákupy jsou realizovány na všech odděleních minimálně jednou týdně. Sortiment uspokojuje poptávku. Je možno realizovat i nákupy televizoru, radiopřijímače, denního tisku a časopisů. Nákup se uskutečňuje většinou formou bezhotovostní platby. Kázeňský trest nákupu potravin nesmí u mladistvého přesáhnout dobu jednoho týdne.

Mladistvý má právo na přijetí balíčku jedenkrát za dva měsíce (max. 5 kg). Balíček nesmí obsahovat například potraviny podléhající zkáze či balené ve skle či konzervě, diabetická sladidla, cennosti, alkohol, léky, vitamíny, nápoje, neokolkované cigarety, přípravky v tlakových obalech či obsahující líh, přehrávače, magnetofony, kazety, tiskoviny či materiály propagující národnostní, etnickou, rasovou, náboženskou nesnášenlivost či popis výroby psychotropních látek, jedů a výbušnin a další.

Peníze lze obviněnému poslat poštovní poukázkou na adresu věznice s přesnou identifikací adresáta. Peníze budou poukázány na konto obviněného, ze kterého si může hradit nákup povolených potravin a věcí.

9, Uspokojování kulturních potřeb

Pro tyto účely je určena minimálně jedna místnost na každém oddělení cel, kde se zejména sleduje televize. Obvykle jednou týdně je možnost zapůjčit si knihy z vězeňské knihovny. Lze si zapůjčit i společenské hry (karty, dáma, šachy apod.), některá oddělení mají k dispozici ping-pongové stoly. Ke sportovnímu využití je určena tělocvična a posilovna. V některých věznicích jsou následující kroužky - stolní tenis, kondiční kulturistika, posilování, míčové hry, šipky, kulečník, teraristika, hudební, čtenářský, výtvarný, keramický kroužek, arteterapie, sociální poradenství, filmový klub, práce na PC, angličtina, nácvik sociálních dovedností a další.

10, Péče o zdraví

Všichni obvinění mohou při ranní kontrole cel požádat o návštěvu lékaře z důvodů akutních problémů. V ostatních případech je stanoven určitý ordinační den pro každé oddělení. Výdej léků je zajištěn zdravotnickým personálem, ve dnech pracovního klidu je vydávají dozorcí. V mimopracovní době je v oprávněných případech přivolána lékařská služba první pomoci, případně je provedena zdravotní eskorta do zdravotnického zařízení. Pokud si obviněný újmu způsobil úmyslně či zneužil zdravotní péče, je povinen náklady spojené s ošetřením a dopravou uhradit.

10, Zaměstnávání obviněných

Obviněný může být na vlastní žádost být po dobu trvání vazby pracovní zařazen v rámci pracovních možností věznice. Pracovní zařazení, odměňování, zdravotní pojištění a sociální zabezpečení upravují zvláštní předpisy.

11, Ochrana práv zaměstnaných

Obviněný má právo podat stížnost státním orgánům České republiky a věznice je povinna ji neprodleně odeslat. Pokud zažádá obviněný o rozhovor s ředitelem či jeho zástupcem, musí tak být bez zbytečného odkladu učiněno. Zaměstnanci Vězeňské služby jsou povinni dbát na zachování práv obviněných.

Sociální práva zajišťují sociální pracovníci, které poskytují individuální rozhovory a řeší například zprostředkování kontaktu obviněných s obhájci a orgány činnými v trestním řízení, zajišťují zaslání sociálních dávek na konto obviněných do vazební věznice, zprostředkovávají vystavení občanských průkazů či služby notáře a další.

12, Zvláštní ustanovení

Kázeňský trest umístění do samovazby je možné uložit mladistvému na nejvýše pět dní (započítává se do doby rozhodné pro vznik nároku na přijetí návštěvy). V samovazbě smí obviněný mladistvý přijímat a odesílat korespondenci, smí číst denní tisk a knihy. Mladistvému, který má plnit povinnou školní docházku, je zabezpečeno její plnění. Ostatní zvláštní ustanovení týkající se mladistvých byla uvedena již výše.